

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย
แนวทางการยกระดับการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน

โดย

นางสาวสุภาวิณี	ทรงพรวาณิชย์
นางสาวอนงนาฏ	ปัญญาใหญ่
นายวรพงศ์	ผูกภู

กรกฎาคม 2554

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย

แนวทางการยกระดับการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน

คณะผู้วิจัย

นางสาวสุภาวิณี	ทรงพรวาณิชย์
นางสาวอนงนาฏ	ปัญญาใหญ่
นายวรพงศ์	ผูกภู

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป” กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมใน กระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็น รูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความก้าวหน้าในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่นๆ ใน ท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึง อยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้ งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พุดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิกอบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ “ปัญญา” ใน กระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะ ประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้ แล้วอาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่นๆ หรือพื้นที่อื่นๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้ที่สงสัย” ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ใน ตัวคนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึก และวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาด อยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการ ดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงาน ด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะที่เดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงาน เป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจ ให้แก่นักวิจัยเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อ

ท้องถิ่น จึงได้ปรับรูปแบบการเขียนรายงานวิจัย ให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนองานออกมาใน รูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้ นักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัย ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นที่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัยสู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอาจไม่สมบูรณ์แบบดั่งเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษา และเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย	22
แนวคิดและสถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน	22
- อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวโดยชุมชน	22
- นิยาม/รูปแบบการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับชุมชน	24
แนวคิดเรื่องขีดความสามารถในการรองรับในการจัดการท่องเที่ยว	29
- แนวคิดเกี่ยวกับขีดความสามารถการรองรับด้านการท่องเที่ยว (Tourism Carrying Capacity : TCC)	29
- ขีดความสามารถการรองรับได้ด้านกิจกรรมนันทนาการ (Recreation Carrying Capacity : RCC)	30
- ขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านนิเวศวิทยา (Bio-physical or Ecological Carrying Capacity : ECC)	31
- ขีดความสามารถในการรองรับด้านกายภาพ (Physical Carrying Capacity : PCC)	31
แนวคิดเรื่องการยกระดับคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น	33
- การยกระดับการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น	33
- แนวทางการพิจารณาคูณภาพงานวิจัย	33
แนวความคิด ทฤษฎีประสิทธิภาพในการทำงาน	35
บทที่ 3 กระบวนการวิจัย	45
เป้าหมายของโครงการวิจัย	45
วิธีการดำเนินงาน	45
ทีมวิจัย	48
ผู้เชี่ยวชาญเชิงประเด็น “Carrying Capacity Tourism”	50

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการดำเนินงาน	51
ตั้งหลักกับงาน CBT ใน 10 ปีหลัง	51
- การเพิ่มประสิทธิภาพการติดตามสนับสนุนเพื่อให้ได้โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีคุณภาพ	51
- การสร้างและพัฒนากลไกการสนับสนุนงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในพื้นที่ให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ	52
- การสังเคราะห์องค์ความรู้การศึกษาขีดความสามารถในการรองรับ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Carrying Capacity CBT)	55
ผลการดำเนินงานกับความตั้งใจแรกเริ่ม	55
- การเพิ่มประสิทธิภาพการติดตามสนับสนุนเพื่อให้ได้โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีคุณภาพ	55
- การสร้างและพัฒนากลไกการสนับสนุนงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในพื้นที่ให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ	69
- องค์ประกอบและบทเรียนการทำงานร่วมกับภาคี	76
- การสังเคราะห์องค์ความรู้การศึกษาขีดความสามารถในการรองรับ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Carrying Capacity CBT)	80
บทที่ 5 อภิปรายผลการวิจัย	98
ข้อค้นพบจากงานวิจัย	98
- แนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพในการสนับสนุนโครงการวิจัยในระดับพื้นที่ และเครือข่ายฯ ให้มีคุณภาพ	98
- การสร้างและพัฒนากลไกการสนับสนุนงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในพื้นที่	103
- Model การพัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยง	103
- ความรู้ใหม่ที่ค้นพบ	105
- การสังเคราะห์ชุดความรู้จากชุดโครงการวิจัย การศึกษาขีดความสามารถ ในการรองรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน	107

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
- บทเรียนและข้อค้นพบจากการวิจัย	111
บรรณานุกรม	113

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมา

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Institute – CBT-I) ก่อตั้งขึ้นปลายปี พ.ศ.2549 โดยความร่วมมือของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น กลุ่มงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (REST) โดยที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า **“การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชน และเพื่อให้การท่องเที่ยวที่เข้าไปในชุมชนชนบทยั่งยืน ชุมชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว”** ปัจจุบัน CBT-I มีฐานะเป็นนิติบุคคลในนาม “มูลนิธิสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน”

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่เติบโตและมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น การท่องเที่ยวโดยชุมชนเปรียบเสมือนการเปิดพื้นที่ทางสังคมให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางการพัฒนาและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว โดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนและชุมชน รวมทั้งการสร้างคุณภาพใหม่ของการท่องเที่ยวที่เน้นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเคารพคนในท้องถิ่น

ในช่วงสามปีแรกของการก่อตั้งสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-I) ระหว่างปี 2549-2552 เป็นการจัดรูปองค์กรและบูรณาการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับงานพัฒนาเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนเข้าด้วยกัน โดยมีเป้าหมายร่วมกันคือการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยว และสร้างการยอมรับของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อบทบาทของชุมชนในการเข้ามามีส่วนร่วมและจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตนด้วยตนเอง โดยใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research – CBR) เป็นตัวขับเคลื่อนทั้งในระดับชุมชน เครือข่ายจังหวัด และเครือข่ายระดับภาค ในขณะเดียวกันก็มีการดำเนินการเพื่อเชื่อมโยงผู้ประกอบการท่องเที่ยวทั้งภายในประเทศและต่างประเทศเข้ามามีส่วนร่วมทำงานร่วมกับชุมชนภายใต้ห่วงโซ่อุปทานของการท่องเที่ยว (Supply Chain) นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ของ CBT-I ได้เรียนรู้การทำงานวิจัยร่วมกันในทีมและร่วมกับชาวบ้านในการทำกรวิจัยเรื่องตลาดที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนอีกด้วย

อาจกล่าวได้ว่า ในช่วงสามปีแรกของการทำงานทาง CBT-I ได้เข้าไปมีส่วนร่วม ได้รับความรู้ ประสบการณ์ในการทำงาน สามารถตอบโจทย์บางระดับของชุมชน เครือข่าย พี่เลี้ยง/Node และกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง ผ่านการทำงานร่วมกันหรือการให้บริการทางวิชาการ อาทิ การพัฒนาโจทย์วิจัย การหนุนเสริมในพื้นที่เรื่องกระบวนการวิจัยทั้งกับนักวิจัยชาวบ้าน พี่เลี้ยงนักวิจัย รวมทั้งการฝึกอบรม การพัฒนา

หลักสูตร การเป็นที่ปรึกษาให้กับหน่วยงานต่าง ๆ¹ และการเป็นผู้ประสานงานให้เกิดกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างภาคีที่เกี่ยวข้องในห่วงโซ่อุปทานของการท่องเที่ยว²

อย่างไรก็ตาม องค์ความรู้ที่ได้จากการทำงาน หลักสูตรต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น มีความจำเป็นที่ต้องมีการผลิตซ้ำและทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อปรับให้สอดคล้องกับบริบทของชุมชน สถานการณ์ทางสังคม และวัฒนธรรมองค์กรของแต่ละกลุ่ม ซึ่งความต่อเนื่องของการทำงาน องค์ความรู้ที่รอบด้าน และฐานงานวิจัยนับเป็นจุดแข็งขององค์กรที่สร้างการยอมรับแก่กลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง

ความท้าทายในอนาคตสำหรับการทำงานของ CBT-I ต่อชุมชนท้องถิ่นและภาคีที่เกี่ยวข้อง สามารถประมวลสถานการณ์ปัญหาและความท้าทายในการทำงาน ดังนี้

- **ในระดับชุมชน**

จากผลสำเร็จของการผลักดันให้ CBT เป็นที่ยอมรับทั้งในมิติของการเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนและชุมชนแล้ว ในเชิงการตลาดการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยก็ได้ให้การยอมรับโดยมีการจัดทำการประกวดชุมชนดีเด่นด้านการท่องเที่ยว³ การให้รางวัลกินรีกับชุมชนท้องถิ่นประเภทแหล่งท่องเที่ยวชุมชน จากการรวบรวมฐานข้อมูลของ CBT-I พบว่า ปัจจุบันมีชุมชนกว่า 100 แห่งที่ทำเรื่อง CBT และตลาด CBT ก็มีการเติบโตขึ้นเรื่อย ๆ จากเดิมที่ CBT เป็นการท่องเที่ยวสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม จากการวิจัยตลาดที่เหมาะสมสำหรับ CBT ของ CBT-I พบว่า กลุ่มศึกษา-ดูงาน และกลุ่มนักท่องเที่ยวจิตอาสา เป็นกลุ่มที่สนใจเรื่อง CBT เช่นกัน

ข้อค้นพบประการสำคัญ หลังจากที CBT เป็นที่ยอมรับ คือ การรักษาระดับคุณภาพของการท่องเที่ยว และการจำกัดปริมาณนักท่องเที่ยว รวมทั้งการจัดการภูมิทัศน์และสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องเหมาะสมกับสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรมชุมชน ซึ่งนับเป็นความท้าทายที่ยกระดับการบริหารจัดการสู่ความยั่งยืนและสร้างภูมิคุ้มกันไม่ให้เกิดกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่เสื่อมโทรม ซึ่งปัจจุบันชุมชน CBT หลายแห่งเริ่มเป็นที่รู้จักและเริ่มเกิดปัญหานักท่องเที่ยวมากเกินไป หรือชุมชนบางแห่งพอมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักหน่วยงานต่าง ๆ ก็สนับสนุนงบประมาณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงบประมาณด้านการก่อสร้าง ซึ่งส่งผลต่อภูมิทัศน์และขาดหลักการวางผังที่สอดคล้องเหมาะสมกับอัตลักษณ์ของท้องถิ่น

¹ มาตรฐาน Homestay ให้กับสำนักพัฒนาบริการท่องเที่ยว ปี 2550
สถาบันพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ปี 2551

² บริษัททัวร์ไทยและอังกฤษที่มีนโยบายรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (ภายใต้โครงการ CBT SPRING)
สมาคมไทยท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และผจญภัย มูลนิธิใบไม้เขียว และสหพันธ์ผู้ประกอบการท่องเที่ยวแห่งสหราชอาณาจักร (FTO) สหพันธ์ผู้ประกอบการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเนเธอร์แลนด์ (ANVR) ร้านอาหารและมัคคุเทศก์ (ภายใต้โครงการ CSR-MAP)

³ ปี 2550 ททท.ได้จัดประกวดชุมชนดีเด่นด้านการท่องเที่ยวและมีชุมชนจำนวน 60 แห่งทั่วประเทศได้รับรางวัล

นับว่าประเด็นดังกล่าวเป็นความท้าทายของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของไทย และเป็นโจทย์วิจัยที่เป็นความท้าทาย และยกระดับการวิจัยในระดับชุมชนเพื่อต่อยอดโจทย์พื้นฐานที่เคยสนับสนุนมาแล้ว ให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ในการจัดการปัญหาและความท้าทายดังกล่าวได้

- ในระดับเครือข่าย

ช่วงสามปีแรก ทาง CBT-I ได้หนุนให้เกิดศูนย์ประสานงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ ภายใต้เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ (CBT-N) มีหน้าที่รวบรวมข้อมูลชุมชนสมาชิกเครือข่ายและทำประชาสัมพันธ์ เพื่อให้สามารถเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวและบริษัททัวร์ที่สนใจเรื่อง CBT และทดลองนำเอาองค์ความรู้ด้านการตลาดและการประเมินความพร้อมของชุมชนสมาชิกของ CBT-I ไปใช้ประโยชน์ ปัจจุบันมีเจ้าหน้าที่ทำงานประจำ 1 คน สมาชิก 37 ชุมชน ครอบคลุมพื้นที่ 7 จังหวัดภาคเหนือ นอกจากนี้เครือข่าย CBT ภาคเหนือได้มีการดำเนินงานวิจัยรูปแบบองค์กรที่เหมาะสมสำหรับเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือขึ้น เพื่อนำข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการจัดตั้งองค์กรเครือข่ายอย่างเป็นทางการในการสร้างการยอมรับและประสานทรัพยากรจากหน่วยงานต่างๆ เข้ามาสนับสนุนการทำงานของเครือข่าย

ความท้าทายในเรื่องนี้ของ CBT-I ต่อ CBT-N คือทำอย่างไร CBT-N จึงจะสามารถเป็นองค์กรอิสระที่พึ่งตนเองได้ในระยะยาว ซึ่งการออกแบบศูนย์ประสานงานเครือข่าย เพื่อทำบทบาทหน้าที่ในเรื่องการตลาดเป็นรูปแบบหนึ่ง (Model) ในการหาทางออกเรื่องการเงินของตนเองขององค์กรเครือข่าย และสร้างความรู้สึกรับเป็นเจ้าของแก่สมาชิกด้วยการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนองค์กรเครือข่าย โดยไม่ต้องพึ่งพาการสนับสนุนโครงการจากหน่วยงานของรัฐหรือการเขียนโครงการขอทุนเพียงอย่างเดียว

นอกจากนี้ การมีเครือข่ายระดับจังหวัดและระดับภาคอื่น ๆ เช่น เครือข่าย CBT จังหวัดจันทบุรี เครือข่าย CBT จังหวัดเชียงราย เครือข่าย CBT จังหวัดสตูล เครือข่าย CBT ภาคใต้ ก็เป็นการสร้างพื้นที่การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างชุมชนที่ทำงานเรื่อง CBT ซึ่งควรมีการเติบโตอย่างอิสระและสอดคล้องกับบริบททางสังคม-วัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ บทบาทของ CBT-I ต่อสถานการณ์ดังกล่าว ควรที่จะทำงานอย่างต่อเนื่องในการหนุนเสริม สร้างเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสานภาคีต่าง ๆ เข้ามาทำงานร่วมกัน รวมทั้งเปิดเวทีเรียนรู้ข้ามภูมิภาคหรือมาแลกเปลี่ยนในเวทีใหญ่ร่วมกันนาน ๆ ครั้ง

ประเด็นท้าทายในเรื่องการขับเคลื่อนงาน CBT ในรูปแบบของเครือข่ายๆ นี้มีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ภาคเหนือ และระดับจังหวัดเชียงราย จังหวัดแม่ฮ่องสอน บทเรียนที่ผ่านมา ทำให้เกิดการพัฒนาโจทย์วิจัยที่ยกระดับจากโจทย์พื้นฐานเดิมคือการหารูปแบบการจัดการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งระดับภาคและระดับจังหวัด โจทย์วิจัยที่เป็นความท้าทายของปี พ.ศ.2554 นี้ยังเป็นประเด็นเครือข่ายๆ ในพื้นที่ใหม่ๆ ที่มีศักยภาพ ได้แก่ ระดับภาค -

ภาคใต้ และระดับจังหวัด ได้แก่ จังหวัดสตูล และ จังหวัดจันทบุรี ซึ่งเป็นความท้าทายที่ต้องการการค้นหาคำตอบใหม่อย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นช่องทางในการผลักดันเรื่องนี้สู่ระดับนโยบาย

- การท่องเที่ยวและกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องในด้านการตลาด

การที่ CBT-I เป็นที่ยอมรับ ข้อแข็งสำคัญประการหนึ่ง คือ การมีประสบการณ์การทำงานอย่างต่อเนื่องกับด้านนักท่องเที่ยว (Guest) และด้านชุมชนการท่องเที่ยว (Host) ในขณะเดียวกันก็ให้ความสำคัญกับกลไกและองค์กรที่สำคัญและมีบทบาทในห่วงโซ่อุปทานของการท่องเที่ยว (Supply Chain) ซึ่งจากโครงการ CBT SPRING⁴ (Springboard Project for Responsible International, National and Ground Partnerships) ที่เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนกับบริษัททัวร์อังกฤษผ่านบริษัททัวร์ไทย และโครงการ CSR-MAP⁵ (Cooperate Social Responsibility and Market Access Partnership) ที่เป็นการทำงานร่วมกับผู้ประกอบการรายย่อย 5 กลุ่ม ได้แก่ ชุมชน ร้านอาหาร โรงแรม มัคคุเทศก์ และบริษัททัวร์ เพื่อสร้างมาตรฐานและเส้นทางสีเขียวเพื่อรองรับตลาดการท่องเที่ยวยุโรปที่สนใจเรื่องการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทำให้องค์ความรู้ที่ได้จากการทำงานและการทำวิจัยการตลาดที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติอย่างแท้จริง

ทาง CBT-I ได้ถอดองค์ความรู้ดังกล่าวออกเป็นเอกสาร อาทิ “งานวิจัยการตลาดที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน” หลักสูตร “มัคคุเทศก์อาชีพ” หลักสูตร “การตลาดสำหรับชุมชนCBT” คู่มือการประเมินความพร้อมสำหรับการตลาด (Ready for Market Checklist) กระบวนการทำงานแบบพันธมิตรกับบริษัททัวร์

ความท้าทายของ CBT-I ต่อกิจกรรมที่เกี่ยวข้องในซีกของการตลาด คือ การใช้ผลงานวิจัยการตลาดที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชน ไปหนุนเสริมการทำงานของเครือข่ายและให้ความรู้แก่หน่วยงาน พี่เลี้ยงและชุมชน CBT ที่สนใจในการต่อยอดกับนักท่องเที่ยว และถอดเป็นองค์ความรู้เพื่อขยายผลสู่กลุ่มผู้สนใจต่อไป นอกจากนี้ควรติดตามผลที่เกิดขึ้นจากCBT SPRING และCSR-MAP เพื่อประสานความร่วมมือในห่วงโซ่อุปทานของการท่องเที่ยวในการทำงานร่วมกันในลักษณะ “พันธมิตร (Partnership)” ให้เกิดขึ้นจริงและเป็นกรณีศึกษาเพื่อการขยายผลต่อไปในอนาคต

อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันนักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงข้อมูลได้โดยตรงและบางส่วนก็เริ่มสนใจที่จะออกแบบการท่องเที่ยวเอง การทำงานเพื่อเข้าถึงนักท่องเที่ยวอิสระ (Independent Traveler) เพื่อศึกษาถึงความต้องการและของนักท่องเที่ยวเหล่านั้น และเป็นสร้างทางเลือกในการเข้าถึงชุมชนCBT

⁴ ได้รับทุนอุดหนุนจาก The Travel Foundation ประเทศอังกฤษ ระยะเวลาดำเนินการ 1 ปี (ก.ค. 2550-มิ.ย.2551)

⁵ ได้รับทุนอุดหนุนจากสหภาพยุโรป ระยะเวลาดำเนินการ 18 เดือน (มี.ค.2552-ส.ค.2553)

ให้กับผู้ที่สนใจแลกเปลี่ยนเรียนรู้วิถีชุมชนอย่างแท้จริง และการที่ CBT-I มีข้อมูลเรื่องนักท่องเที่ยวอิสระที่มีความสนใจชุมชน CBT ข้อมูลนี้ก็จะเป็ปัจจัยที่สำคัญที่จะนำเสนอกับหน่วยงานของรัฐและภาคเอกชนอย่างมีน้ำหนัก ให้ทั้งสองหน่วยงานมีการทำงานอย่างจริงจังและจริงจังต่อชุมชนและนักท่องเที่ยวที่เป็นผู้บริโภคน และวางบทบาทที่เหมาะสมในการสนับสนุนเรื่อง CBT เพื่อสร้างความพึงพอใจให้กับทั้งสองฝ่ายผ่านกลไกของรัฐและห่วงโซ่อุปทานของการท่องเที่ยว อันจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในภาพรวม

● หน่วยงานรัฐ

ในช่วงที่ผ่านมา CBT-I ได้เข้าไปมีบทบาทในการทำงานเชิงความร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งหน่วยงานของรัฐทั้งที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยตรง เช่น ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด (ททจ.) สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว (สพท.) การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) หรือที่มองเรื่อง CBT เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนหรือส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน เช่น สำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม โครงการหลวง หรือสถาบันการศึกษาที่เปิดสอนเรื่องการท่องเที่ยวหลายสถาบัน ทำให้ข้อมูลความรู้ ประสบการณ์ ได้มีการเผยแพร่ และขยายผลพอสมควร ทั้งการเผยแพร่ผ่านเจ้าหน้าที่และสามารถเข้ามาดาวน์โหลดข้อมูลทางเว็บไซต์

ความร่วมมือเชิงรูปธรรม ที่ควรมีการขยายผลต่อไป ได้แก่

- 1) ความร่วมมือในการวิจัยเพื่อพัฒนาหลักสูตร CBT สู่อการเรียนการสอนและการบริการชุมชน โดยที่มีการพัฒนาแนวคิดและความร่วมมือสู่ข้อตกลงร่วมในการทำงานร่วมกันระหว่าง CBT-I กับวิทยาลัยชุมชน จ.แม่ฮ่องสอน โดยจะมีการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยใช้กระบวนการ CBR ในการพัฒนาหลักสูตร ทั้งหลักสูตรระยะสั้น หลักสูตรประกาศนียบัตร และหลักสูตรอนุปริญญาเรื่อง CBT และมีกระบวนการฝึกอบรมบุคลากรของท้องถิ่นในการเป็นวิทยากรผู้สอนต่อไป โดยที่ CBT-I จะทำงานร่วมกับ Node แม่ฮ่องสอนในการใช้ทั้งองค์ความรู้เรื่อง CBT และ CBR ในการทำงานร่วมกับวิทยาลัยชุมชน
- 2) มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นความร่วมมือกับสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว ซึ่งได้มีการลงนามความร่วมมือ (MOU) และจะต้องมีการพัฒนาร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ มีการทดลองปฏิบัติ และประกาศใช้ รวมทั้งมีการประเมินและออกประกาศนียบัตรรับรอง
- 3) แนวคิด 7 Greens ของททท. เพื่อสร้างพื้นที่รูปธรรม เรื่อง Green Community เชื่อมโยงกับ Green อื่น ๆ อาทิ Green Heart, Green Logistics, Green Attraction, Green Activity, Green Service และ Green Plus ที่ผ่านมาจาก CBT-I ได้เข้าร่วมเสวนา

การจัดนิทรรศการ ฝึกอบรมชุมชนใน จ.น่าน ซึ่งมีแนวโน้มว่าจะทำงานร่วมกันในจังหวัดนำร่อง เพื่อบูรณงานดังกล่าวในการสร้างการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

- 4) เส้นทางสีเขียว (Sustainable Route) เป็นการขยายผลเชิงความร่วมมือระหว่างผู้ประกอบการท่องเที่ยว ภาครัฐ และชุมชนในเส้นทางสีเขียว รวมทั้งผู้ประกอบการอื่น ๆ อาทิ ร้านอาหาร โรงแรม และร้านขายของที่ระลึก อันเป็นผลสืบเนื่องจาก CSR-MAP ที่มีชุมชน CBT เข้าร่วม 5 แห่ง ได้แก่ บ้านห้วยซี้เหล็ก จ.เชียงราย บ้านทาป่าเปา จ.ลำพูน บ้านปราสาท จ.นครราชสีมา บ้านบางพลับ จ.สมุทรปราการ และบ้านสลักคอก จ.ตราด โดยการใช้หลักสูตร CBT FT Guide และกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนซึ่งมาจากการสรุปองค์ความรู้และการวิจัยตลาด เข้ามาขยายผลในการทำงานในพื้นที่ ๆ มีการดำเนินการจริง

นอกจากนี้ *ความท้าทายอีกส่วนหนึ่ง คือการสร้างคนทำงาน ที่งาน CBT กลายเป็นภารกิจองค์กรแต่บุคคลากรยังขาดองค์ความรู้* อาทิ ท่องเที่ยวกีฬาจังหวัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้การดำเนินงานของ องค์กรบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) เป็นต้น ซึ่งการทำงานร่วมกับหน่วยงานเหล่านี้ จะเป็นการนำองค์ความรู้และบทเรียนการทำงานของ CBT-I หรือหลักสูตรพี่เลี้ยง/Node ที่มีการจัดทำแล้วไปใช้ประโยชน์ แม้ว่าอาจจะมีข้อจำกัดตามภารกิจของหน่วยงาน แต่การทำงานร่วมกันบนฐานความรู้และทรัพยากรบุคคลและเครือข่ายชุมชน นักวิชาการ ที่ CBT-I มี จะช่วยยกระดับประคอง CBT ให้เดินไปถูกทิศทางมากขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นการขยายความคิดเรื่อง CBR ในการสร้างคนในท้องถิ่นหรือชุมชนเป้าหมายให้ใช้ข้อมูลในการคิด-วิเคราะห์และตัดสินใจทำเรื่อง CBT บนฐานความรู้อย่างแท้จริง

● นโยบายรัฐ

การท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่เพียงตอบโจทย์เรื่องการท่องเที่ยวแต่สามารถตอบเรื่องการพัฒนาคน พัฒนาชุมชน และมีบทบาทในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อม การที่ชุมชนมีการรวมกลุ่มกันในการทำงานสามารถสร้างสุขภาวะชุมชน ลดปัญหาสังคม และก่อเกิดการสร้างงานสร้างรายได้ เป็นเครื่องมือให้ชุมชนอยู่อย่างมีความสุข รู้จักตนเองเห็นคุณค่าของตัวเองโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือ ช่วยลดปัญหาความยากจนและมีการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน ลดภาระของรัฐในการเข้าไปดูแลแก้ปัญหา เพราะชุมชนสามารถจัดการตนเองได้

ความท้าทายของ CBT-I ต่อนโยบายของรัฐ คือ การผลักดันให้เกิดพื้นที่ทางสังคมและให้ตัวแทนภาคประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายหรือช่องทางในการนำเสนอปัญหาและความต้องการในการพัฒนาหรือจัดการตนเอง ปรับเปลี่ยนบทบาทจากการทำงานแบบคิดจากส่วนกลาง

เป็นการพึ่งจากพื้นที่และให้ความสำคัญกับกระบวนการและการมีส่วนร่วมมากกว่าผลลัพธ์ซึ่งบางครั้งอาจล้มเหลวแต่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่สำคัญ การปรับกระบวนการทัศน์และการมองเรื่องการท่องเที่ยวที่ปลายทางไม่ใช่เรื่องรายได้แต่เพียงอย่างเดียว

นอกจากนี้ ชุมชนท้องถิ่นที่ทำเรื่องการท่องเที่ยว ยังขาดการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่อาจมีผลต่อวิถีชีวิตและการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ชุมชนได้ประโยชน์หรือเสียประโยชน์อย่างไรบ้างใน พรบ.นโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ.2551 หรือชุมชนสามารถได้สิทธิอะไรบ้างตามที่กฎหมายกำหนดภายใต้นโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับแรกของไทย เป็นอีกหนึ่งความท้าทายที่ควรมีการวิจัยเชิงนโยบายว่าจะส่งผลกระทบต่ออย่างไรกับชุมชนท้องถิ่น กองทุนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย เป็นอีกรูปธรรมหนึ่งซึ่งชุมชนท้องถิ่นที่ทำเรื่องการท่องเที่ยวและเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนยังไม่สามารถเข้าถึงและได้รับเงินอุดหนุนจากการทุนดังกล่าว อะไรคือปัญหาและอุปสรรคดังกล่าว ต้องการทั้งงานวิจัยและการปฏิบัติการเพื่อหาคำตอบเหล่านี้

กล่าวโดยสรุป สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะทำหน้าที่เป็นตัวเชื่อมประสานความเข้าใจและความร่วมมือของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกันเพื่อสร้างสรรค์การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยมีทั้งงานวิจัยและพัฒนาดำเนินการควบคู่กันไปเพื่อให้เกิดองค์ความรู้และบทเรียนอันจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เรียนรู้และปรับให้เหมาะสมกับบริบทของตน ในขณะที่เดียวกันก็มีบทบาทในการส่งเสริมศักยภาพและพัฒนาขีดความสามารถในการทำงานให้กับชุมชน เครือข่าย และพี่เลี้ยงให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพพร้อมทั้งการให้บริการทางวิชาการแก่ชุมชน และหน่วยงานที่สนใจ

2. ปัญหาและความสำคัญของปัญหา

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้ทำหน้าที่เป็น “พี่เลี้ยง” ในการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างต่อเนื่องภายใต้การสนับสนุนของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งมีทั้งแบบดำเนินการเองตลอดทั้งกระบวนการในพื้นที่ภาคเหนือ และการสนับสนุนชุมชนวิจัยท่องเที่ยวร่วมกับศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Node) หรือ พี่เลี้ยงโครงการวิจัยในพื้นที่ โดยมีทั้งงานพัฒนาโครงการวิจัย งานติดตามสนับสนุนโครงการวิจัย การประสานความร่วมมือกับศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และการจัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพนักวิจัย ซึ่งเป็นภาระงานที่ต่อเนื่องมาจากการดำเนินงานใน 3 ปีที่ผ่านมา

จากแนวคิดที่ทาง CBT-I จะลดบทบาทการสร้างรูปธรรมด้วยโครงการวิจัยระดับพื้นที่ด้วยตนเองเป็นการหนุนเสริมให้ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาค/จังหวัด เข้ามามีบทบาทในการดูแลโครงการวิจัยประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับพื้นที่มากขึ้น โดยที่ CBT-I ยังคงหนุนเสริม

เรื่ององค์ความรู้เฉพาะและนำบทเรียนมาแลกเปลี่ยน ในปี พ.ศ.2553 ทาง CBT-I ได้ปรับแนวทางการสนับสนุนในเชิงรุกมากขึ้น โดยการวิเคราะห์สถานการณ์การท่องเที่ยว และโจทย์วิจัยใหม่ๆ ที่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชน ซึ่งประเด็นเรื่องขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว เป็นเรื่องที่น่าสนใจ ที่จะทำให้ชุมชนที่ทำเรื่องการท่องเที่ยวได้นำเอาเรื่องนี้ไปวางแผนในการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับขีดความสามารถในการรองรับของชุมชน อันจะเป็นประโยชน์ในการถอดเป็น Model เพื่อขยายผลในพื้นที่ชุมชน CBT ทั่วประเทศได้ต่อไป

ปัญหานำการวิจัย

จากการทบทวนสถานการณ์การดำเนินงานที่ผ่านมา และปัญหา ประเด็นความท้าทายต่อเรื่องนี้ เป็นที่มาของการศึกษาวิจัยโครงการวิจัยนี้ เพื่อค้นหาคำตอบใหม่จากการสนับสนุนงานวิจัยประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยเน้นโจทย์ที่ยกระดับมากขึ้น โดยในปี พ.ศ.2554 โครงการวิจัยนี้มีปัญหานำการวิจัย 3 ประเด็นหลัก ดังนี้

2.1 “การเพิ่มประสิทธิภาพการติดตามสนับสนุนเพื่อให้ได้โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีคุณภาพ”

ภาระงานในส่วนนี้เป็นความพยายามในการที่จะเพิ่มประสิทธิภาพในการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับพื้นที่และระดับเครือข่ายฯ ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเน้นงานส่วนใหญ่เป็นงานผูกพันจากงานปี พ.ศ.2553 โดยให้ความสำคัญกับการเพิ่มประสิทธิภาพการติดตามเพื่อให้ได้โครงการวิจัยคุณภาพในโครงการวิจัยที่เป็น **โจทย์ยกระดับขึ้น** จากเดิม **จำนวน 7 โครงการ** ซึ่งสามารถจัดกลุ่มของงานในส่วนนี้ได้ 2 ระดับ ได้แก่

2.1.1 **โจทย์วิจัยระดับพื้นที่ที่ยกระดับ** ได้แก่ ประเด็นการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวกระแสหลัก เช่น (1) ชุมชนร่องกล้า จ.พิษณุโลก (2) ชุมชนร่มฟ้าไทย จ. เชียงราย เป็นต้น และประเด็นการสร้างการมีส่วนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับพื้นที่ เช่น (3) ตำบลแม่ยาว จ.เชียงราย (4) ชุมชนโป่งน้ำร้อน จ.เชียงราย เป็นต้น

2.1.2 **โจทย์วิจัยระดับเครือข่ายที่ยกระดับ** ได้แก่ ประเด็นการยกระดับจากโจทย์พื้นที่ปกติ เป็นการเชื่อมร้อยเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับจังหวัดและระดับภูมิภาค เช่น (5) เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคใต้ และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับจังหวัด (6) จังหวัดเชียงราย (7) จังหวัดชุมพร เป็นต้น

(** ดูรายละเอียดได้จากตารางสรุปจำนวนและสถานการณ์โครงการวิจัยด้านล่าง)

2.2 “การสร้างและพัฒนากลไกการสนับสนุนงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ที่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ”

ภายใต้พลวัตรของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เกิดขึ้นทำให้หลาย Node ชัยบังงานและโจทย์วิจัยที่ยกระดับมากขึ้น ทั้งในระดับชุมชนและระดับหน่วย (Unit) ของพี่เลี้ยงในพื้นที่ จึงเป็นความพยายามของโครงการวิจัยนี้ เพื่อให้ค้นหาความรู้ เครื่องมือ และกระบวนการทำงานให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ จากการดำเนินงาน 2 ปีที่ผ่านมา การสนับสนุนเจ้าหน้าที่ Node ให้สามารถเป็นพี่เลี้ยงชุมชนท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพได้นั้น มีการกำหนดเกณฑ์เบื้องต้นในการจัดระดับของ Node ดังนี้

ประสบการณ์การสนับสนุนงานวิจัยประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่

- (1) ประเด็นความท้าทายของโจทย์วิจัยในพื้นที่ (ระดับความยากของโจทย์วิจัย)
- (2) ศักยภาพ คุณวุฒิ และวิสัยทัศน์ของพี่เลี้ยง / เจ้าหน้าที่ Node

จากเกณฑ์เบื้องต้นดังกล่าวสามารถจำแนกระดับของการสนับสนุนเป็น 3 ระดับได้แก่

ระดับ A หมายถึง Node ที่สามารถจัดการตัวเองได้ หนุนเสริมโครงการระดับพื้นที่ โจทย์พื้นฐานได้ดี แต่กำลังมีโจทย์ที่ท้าทายและยกระดับ

ระดับ B หมายถึง Node ที่ยังอยู่ในช่วง set กลไกในทีมและในพื้นที่ กำลังอยู่ในช่วงการสร้างพื้นที่รูปธรรม และกำลังค้นหาโจทย์ที่ท้าทายมากขึ้น

ระดับ C หมายถึง Node ที่เพิ่งเริ่มมีงานวิจัยประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน อยู่ในช่วงสร้างคน (พี่เลี้ยง) และสร้างพื้นที่รูปธรรม

ระดับ	Node	ความต้องการในการหนุนเสริม	ความถี่การหนุน
A	แม่ฮ่องสอน	<ul style="list-style-type: none"> - ความรู้ในเชิงประเด็น เช่น หลักสูตรการเรียนการสอน - ความรู้ในการหนุนเสริมโจทย์วิจัยยกระดับ (เครือข่าย) - การเชื่อมโยงภาพกว้างระดับภาคและระดับประเทศ - เป็นตัวกลางเชื่อมโยงการทำงานกับหน่วยงาน 	ปีละ 3 ครั้ง (4 เดือน / ครั้ง)
	สตูล	<ul style="list-style-type: none"> - ความรู้ในการหนุนเสริมโจทย์วิจัยยกระดับ (เครือข่ายฯ) - การเชื่อมโยงภาพกว้าง ระดับภาค และระดับประเทศ 	ปีละ 3 ครั้ง (4 เดือน / ครั้ง)

ระดับ	Node	ความต้องการในการหนุนเสริม	ความถี่การหนุน
		<ul style="list-style-type: none"> - เป็นตัวกลางเชื่อมร้อยการทำงานกับหน่วยงาน - สร้างเจ้าหน้าที่ของโหนดในเชิงทักษะและกระบวนการ (วิมาท) 	
B	ภาคเหนือ ล่าง	<ul style="list-style-type: none"> - เพิ่มความรู้ในเชิงเนื้อหา CBT - การเชื่อมร้อยภาพกว้างระดับภาคและระดับประเทศ - เป็นตัวกลางเชื่อมร้อยการทำงานกับหน่วยงาน - สร้างเจ้าหน้าที่ของโหนดในเชิงทักษะกระบวนการ พี่เลี้ยง CBR 	ปีละ 4 ครั้ง (3 เดือนต่อครั้ง)
	จันทบุรี	<ul style="list-style-type: none"> - ความรู้ในการหนุนเสริมโจทย์วิจัยระดับ (เครือข่ายฯ) - การเชื่อมร้อยภาพกว้างระดับภาคและระดับประเทศ - เป็นตัวกลางเชื่อมร้อยการทำงานกับหน่วยงาน - สร้างเจ้าหน้าที่ของโหนดในเชิงทักษะกระบวนการ พี่เลี้ยง CBR ประเด็น CBT (โชติ/ไชโย) 	ปีละ 4 ครั้ง (3 เดือนต่อครั้ง)
C	ลำปาง	<ul style="list-style-type: none"> - เพิ่มความรู้ในเชิงเนื้อหา CBT - การเชื่อมร้อยภาพกว้างระดับภาคและระดับประเทศ - สร้างเจ้าหน้าที่ของโหนดในเชิงทักษะกระบวนการ พี่เลี้ยง CBR ประเด็น CBT (อัญมณี) - ออกแบบเครื่องมือในการทำงานร่วมกัน 	ปีละ 6 ครั้ง (2 เดือนต่อครั้ง)
	มหาวิทยาลัย เชียงใหม่	<ul style="list-style-type: none"> - เพิ่มความรู้ในเชิงเนื้อหา CBT - การเชื่อมร้อยภาพกว้างระดับภาคและระดับประเทศ - สร้างเจ้าหน้าที่ของโหนดในเชิงทักษะกระบวนการ พี่เลี้ยง CBR (เสาวดี/นศ.ป.โท) - ออกแบบเครื่องมือในการทำงานร่วมกัน 	ปีละ 6 ครั้ง (2 เดือนต่อครั้ง)

จากการดำเนินงานของ CBT-I ในการสนับสนุนกลไกในพื้นที่ 2 ปีที่ผ่านมา ค้นพบองค์ความรู้ใหม่ ได้แก่ (1) การสร้างเครื่องมือใหม่ๆ ในการทำงานร่วมกัน (2) การเติมทักษะองค์ความรู้ CBT ให้กับเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบโดยตรง (3) การวิเคราะห์สถานการณ์ของพื้นที่และออกแบบการทำงานร่วมกัน พบว่า 2 ปีที่ผ่านมา เจ้าหน้าที่ Node หลายคนมีพัฒนาการที่ดี และในปี พ.ศ.2554 นี้ ความท้าทายใหม่ที่ยังคงต้องสร้างกลไกในพื้นที่คือจะทำอย่างไรให้คนทำงานในพื้นที่สามารถพัฒนาศักยภาพตนเองให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพได้ ตลอดจนขยายผลในการสร้าง Unit ในพื้นที่ที่เพิ่มขึ้นมากกว่า Node ของ สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น แต่ยังคาดหวังการขยายผลการทำงานไปยัง Unit ในพื้นที่ที่เป็นหน่วยงานในพื้นที่เพื่อให้งานกับ Node ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิภาพ

ความคาดหวังในการสร้างกลไกในพื้นที่เพื่อให้สามารถสนับสนุนชุมชนวิจัยท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพนั้น ทีมวิจัยคาดหวัง ข้อค้นพบใหม่จากวิจัยในประเด็นเครื่องมือและกระบวนการที่ใช้ในการสนับสนุน Node ที่มีความต่างระดับในการทำงานและสามารถพัฒนากลไกให้ขยับระดับได้ โดยคาดหวังว่า Node ระดับ C และ B จะสามารถพัฒนาเป็น Node ระดับ A ได้ในที่สุด

นอกจากการสร้างคนและกลไกในพื้นที่แล้วนั้น การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ยังคาดหวังการเชื่อมร้อยกลไกในแต่ละพื้นที่ที่กระจายตัวอยู่ในประเทศไทยสามารถเป็นจิ๊กซอว์ในการเชื่อมร้อยภาพการขยับงานวิจัยเชิงประเด็นให้สามารถสร้างผลกระทบต่อระดับนโยบายได้อีกด้วย

2.3 “การสังเคราะห์องค์ความรู้การศึกษาขีดความสามารถในการรองรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Carrying Capacity CBT)”

ภาระงานในส่วนนี้เป็นความพยายามของทีมวิจัย จากการวิเคราะห์สถานการณ์ประเมินทิศทางของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทยมาแล้วนั้นพบว่า องค์ความรู้ที่ยังขาดและเป็นความต้องการของสังคมคือประเด็นการศึกษาขีดความสามารถในการรองรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดย สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้การสนับสนุนโครงการวิจัยในประเด็นนี้ 4 โครงการในบริบทพื้นที่ที่แตกต่างกัน 4 ภาคของไทย โครงการวิจัยโครงการนี้จึงมีปัญหำนำการวิจัยในภาระงานนี้คือ ทีมวิจัยจะสามารถสนับสนุนชุดโครงการวิจัยประเด็นนี้ได้อย่างไร โดยผ่านกระบวนการสังเคราะห์ชุดความรู้ที่นับว่าเป็นองค์ความรู้ใหม่ และสามารถนำไปสร้าง Model พร้อมกับขยายผลในพื้นที่ชุมชนท่องเที่ยวอื่นๆ ได้อย่างไร ซึ่งองค์ความรู้ใหม่จากชุดโครงการวิจัย Carrying Capacity CBT นี้จะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนการพัฒนาและวางแผนการจัดการชุมชนท่องเที่ยวที่มีการพัฒนามาแล้วและเกิดผลกระทบ

ขึ้น รวมทั้งชุมชน CBT ในพื้นที่ท่องเที่ยวกระแสหลักอีกด้วย เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยว โดยชุมชนอย่างยั่งยืน

ดังนั้น โจทย์วิจัยของ CBT-I ต่อภารกิจเดิมในการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในระดับพื้นที่ ทั้งในระดับโครงการและเหนือโครงการ รวมทั้งการทำงานร่วมกับ Node ต่างๆ จะมีแนวทางในการทำงานอย่างไรที่จะทำให้พี่เลี้ยง หรือ Node สามารถสร้างและพัฒนาชุดความรู้ในการหนุนเสริมชุมชน/หน่วยงานในประเด็นเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ ในขณะเดียวกัน CBT-I เข้ามามีบทบาทในการมองภาพกว้าง ประกาศโจทย์ในลักษณะชุดโครงการมากขึ้น และหาแนวทางในการสนับสนุนเพื่อให้โครงการวิจัยย่อยแต่ละโครงการในชุดโครงการเดียวกันได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวคิด กรอบการทำงานและเนื้อหางานวิจัยได้ลุ่มลึกมากขึ้น ตอบโจทย์ชุมชนท้องถิ่นได้ตรงประเด็นปัญหา ในขณะเดียวกันก็มีกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ดึงคนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้งานวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชุมชนได้อย่างแท้จริงต่อไป

สรุปสถานภาพและจำนวนโครงการวิจัยประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ ดังนี้

ลำดับ	โครงการวิจัย	สถานภาพ	ภาระงานของ CBT-I
โครงการวิจัยที่ต้องเพิ่มประสิทธิภาพในการสนับสนุนให้ได้โครงการวิจัยที่มีคุณภาพ			
1	โครงการวิจัย การพัฒนาศักยภาพและเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงราย ระยะที่ 3	กำลังพัฒนาโครงการเสนอ PP กับ สกว.แล้ว คาดว่าจะเริ่ม ต.ค.53	ติดตามสนับสนุนเองทั้งเนื้อหาและกระบวนการ สร้างพี่เลี้ยง เชื่อมหน่วยงานขยายผล
2	โครงการงานวิจัย “การศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยมีส่วนร่วมของชุมชน และเทศบาลตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย”	กำลังดำเนินงานระยะ 1	ติดตามสนับสนุนเองทั้งเนื้อหาและกระบวนการ สร้างนักวิจัย เชื่อมหน่วยงาน
3	โครงการวิจัยรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมทั้ง 4 หย่อมบ้านของชุมชนบ้านโป่งน้ำร้อน ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย	ส่งรายงานระยะ 1 กำลังพัฒนาระยะ 2 เป็นโครงการต่อเนื่องที่แยก grant	ติดตามสนับสนุนเองทั้งเนื้อหาและกระบวนการ สร้างนักวิจัย สร้างพื้นที่รูปธรรม
4	โครงการ การสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่มฟ้าไทย ภูชี้ฟ้า จ.เชียงราย	ส่งรายงานระยะ 1 กำลังพัฒนาระยะ 2 เป็นโครงการต่อเนื่องที่แยก grant	ติดตามสนับสนุนเองทั้งเนื้อหาและกระบวนการ สร้างนักวิจัย สร้างพื้นที่รูปธรรม
5	โครงการวิจัย การมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ร่องกล้า อ.นครไทย จ.พิษณุโลก	อยู่ระหว่างดำเนินการ ระยะ 2 ขยายเวลาถึง ม.ค. 54	วิเคราะห์ข้อมูลสถานการณ์ ทดลอง ขยายผล สร้างนักวิจัย สร้างพื้นที่รูปธรรม

ลำดับ	โครงการวิจัย	สถานภาพ	ภาระงานของ CBT-I
6	โครงการวิจัยการศึกษาและพัฒนางานองค์กรเครือข่ายการท่องเที่ยว โดยชุมชน ภาคใต้	อยู่ระหว่างดำเนินการ ระยะ 1 ขยายเวลาถึง ต.ค. 53 พัฒนาโครงการระยะ 2 เป็นโครงการต่อเนื่องที่ แยก grant	ติดตามสนับสนุนเองทั้ง เนื้อหาและกระบวนการ สร้างนักวิจัย สร้าง Model เครือข่าย เชื่อมโยงนโยบาย
7	เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดชุมพรและพื้นที่เชื่อมโยง	กำลังพัฒนาโครงการ เสนอ PP สกว.แล้ว คาด ว่าจะเริ่ม ต.ค.53	ติดตามสนับสนุนเองทั้ง เนื้อหาและกระบวนการ สร้างพี่เลี้ยง เชื่อมหน่วยงาน ขยายผล
ชุดโครงการวิจัยประเด็น Carrying Capacity CBT			
8	การจัดการขีดความสามารถในการรองรับพื้นที่เพื่อการ ท่องเที่ยวโดยชุมชน: บ้านแม่กำปอง อำเภอแม่ออน จังหวัด เชียงใหม่	กำลังพัฒนาโครงการ เสนอ PP กับ สกว.แล้ว คาดว่าจะเริ่ม ต.ค.53	ติดตามสนับสนุนเองทั้ง เนื้อหาและกระบวนการ สร้างนักวิจัย (นักวิชาการ) สังเคราะห์ความรู้ใหม่
9	การจัดการขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวโดย ชุมชน กรณีศึกษาบ้านถ้ำปลาจังหวัดเชียงราย	กำลังพัฒนาโครงการ เสนอ PP กับ สกว.แล้ว คาดว่าจะเริ่ม ต.ค.53	ติดตามสนับสนุนเองทั้ง เนื้อหาและกระบวนการ สร้างนักวิจัย(นักวิชาการ) สังเคราะห์ความรู้ใหม่
10	การจัดการขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) การท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ	กำลังพัฒนาโครงการ เสนอ PP กับ สกว.แล้ว คาดว่าจะเริ่ม ต.ค.53	ติดตามสนับสนุนเองทั้ง เนื้อหาและกระบวนการ สร้างนักวิจัย(นักวิชาการ) สังเคราะห์ความรู้ใหม่
11	การศึกษาขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) การท่องเที่ยวโดยชุมชนของเกาะพิทักษ์ จังหวัดชุมพร	กำลังพัฒนาโครงการ เสนอ PP กับ สกว.แล้ว คาดว่าจะเริ่ม ต.ค.53	ติดตามสนับสนุนเองทั้ง เนื้อหาและกระบวนการ สร้างนักวิจัย(นักวิชาการ) สังเคราะห์ความรู้ใหม่
โครงการวิจัยที่เป็นพื้นที่ในการสร้างการเรียนรู้เพื่อสร้างกลไกสนับสนุนในพื้นที่			
12	โครงการวิจัยการสร้างและพัฒนาระบบเครือข่ายการตลาด ท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมกับจังหวัดแม่ฮ่องสอน	อยู่ระหว่างดำเนินการ ระยะ 1 ขยายเวลา พัฒนาโครงการระยะ 2 เป็นโครงการต่อเนื่องที่ แยก grant	พื้นที่ทำงานร่วมกับ Node สร้างกลไกในพื้นที่ สร้าง Model เครือข่ายเชื่อมโยง ระดับภาคเชื่อมหน่วยงาน
13	โครงการ การจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจีนยูนนาน เพื่อการ ท่องเที่ยว อ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน	อยู่ระหว่างดำเนินการ ขยายเวลาถึง ม.ค.54	หนุนเสริมนักวิจัยเนื่องจาก นักวิจัยเป็น นศ.ป.โท มช.

ลำดับ	โครงการวิจัย	สถานภาพ	ภาระงานของ CBT-I
			เป็นโครงการต่อเนื่อง cbmag
14	รูปแบบศูนย์เรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมโดยชุมชนบ้านปงสนุก อ.เมือง จ.ลำปาง	อยู่ระหว่างดำเนินการ เริ่มงาน ส.ค.53	พื้นที่ทำงานร่วมกับ Node สร้างกลไกในพื้นที่ ออกแบบการทำงานร่วมกับ Node พัฒนาศักยภาพนักวิจัยเชิง เนื้อหา CBT
15	การพัฒนาแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและสร้างผลประโยชน์ให้แก่คนในชุมชน ของบ้านมั่งคองปุย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่	อยู่ระหว่างดำเนินการ เริ่มงาน ส.ค.53	พื้นที่ทำงานร่วมกับ Node สร้างกลไกในพื้นที่ ออกแบบการทำงานร่วมกับ Node พัฒนาศักยภาพนักวิจัยเชิง เนื้อหา CBT
16	รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยความร่วมมือขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดงและชุมชนบ้านห้วยน้ำอุ่น	อยู่ระหว่างดำเนินการ เริ่มงาน มิ.ย.53	พื้นที่ทำงานร่วมกับ Node สร้างกลไกในพื้นที่ ออกแบบการทำงานร่วมกับ Node พัฒนาศักยภาพนักวิจัยเชิง เนื้อหา CBT
17	โครงการ แนวทางการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนโดยมีส่วนร่วมของชุมชนพัฒนารพงษ์ ตำบลริมสีม่วง อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ระยะที่ 1	อยู่ระหว่างดำเนินการ เริ่มงาน มิ.ย.53	พื้นที่ทำงานร่วมกับ Node สร้างกลไกในพื้นที่ ออกแบบการทำงานร่วมกับ Node พัฒนาศักยภาพนักวิจัยเชิง เนื้อหา CBT
18	โครงการ แนวทางในการลดผลกระทบจากการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของ ชุมชนหนองแม่นา ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์	อยู่ระหว่างดำเนินการ เริ่มงาน มิ.ย.53	พื้นที่ทำงานร่วมกับ Node สร้างกลไกในพื้นที่ ออกแบบการทำงานร่วมกับ Node พัฒนาศักยภาพนักวิจัยเชิง เนื้อหา CBT
19	โครงการวิจัยเสริมสร้างศักยภาพเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจันทบุรี	กำลังพัฒนาโครงการ เสนอ PP กับ สกว.แล้ว คาดว่าจะเริ่ม ต.ค.53	พื้นที่ทำงานร่วมกับ Node สร้างกลไกในพื้นที่ สร้าง Model เครือข่าย

ลำดับ	โครงการวิจัย	สถานภาพ	ภาระงานของ CBT-I
			เชื่อมโยงระดับภาค เชื่อมหน่วยงาน
20	โครงการวิจัย การศึกษารูปแบบและพัฒนาศักยภาพการ ท่องเที่ยวของการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดสตูล	กำลังพัฒนาโครงการ เสนอ PP กับ สกว.แล้ว คาดว่าจะเริ่ม ต.ค.53	พื้นที่ทำงานร่วมกับ Node สร้างกลไกในพื้นที่ สร้าง Model เครือข่าย เชื่อมโยงระดับภาค เชื่อมหน่วยงาน

ซึ่งจากโครงการวิจัยที่ต้องดำเนินการในการสนับสนุนงานวิจัยให้มีคุณภาพ และประสิทธิภาพนั้น สามารถจัดแบ่งงานโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้ 3 กลุ่มหลักๆ ได้แก่

- กลุ่มที่ 1** กลุ่มโครงการวิจัยประเด็นขีดความสามารถในการรองรับในการจัดการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 4 โครงการ (ทั่วประเทศ)
- กลุ่มที่ 2** กลุ่มโครงการวิจัยระดับพื้นที่และระดับเครือข่ายฯ ในพื้นที่ที่ไม่มี Node/
พี่เลี้ยง จำนวน 7 โครงการ (เชียงราย พิษณุโลก ชุมพร และเครือข่ายฯ
ภาคใต้)
- กลุ่มที่ 3** กลุ่มโครงการวิจัยระดับพื้นที่และระดับเครือข่ายฯ ในพื้นที่ที่มี Node ดูแล
จำนวน 9 โครงการ (7 จังหวัด: เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำปาง พิษณุโลก
เพชรบูรณ์ จันทบุรี สตูล)

3. คำถามวิจัยหลัก

จะสามารถค้นหา สังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่จากการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ยกระดับแล้วได้อย่างไร

4. คำถามวิจัยรอง

1. จะสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการติดตามสนับสนุนเพื่อให้ได้โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการ
ท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีคุณภาพได้อย่างไร
2. การสร้างและพัฒนากลไกการสนับสนุนงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ให้สามารถ
ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพทำได้อย่างไร มีเครื่องมือ และวิธีการอย่างไร

3. การสังเคราะห์องค์ความรู้การศึกษาขีดความสามารถในการรองรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Carrying Capacity CBT) จากการศึกษาเปรียบเทียบ ค้นพบองค์ความรู้ใหม่อะไรบ้าง และจะสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนได้อย่างไร

5. วัตถุประสงค์

1. เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการติดตามสนับสนุนเพื่อให้ได้โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีคุณภาพ
2. เพื่อสร้างและพัฒนากลไกการสนับสนุนงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่จากชุดโครงการวิจัยการศึกษาขีดความสามารถในการรองรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Carrying Capacity CBT)

6. ผลที่คาดว่าจะได้รับในเชิงวิจัย

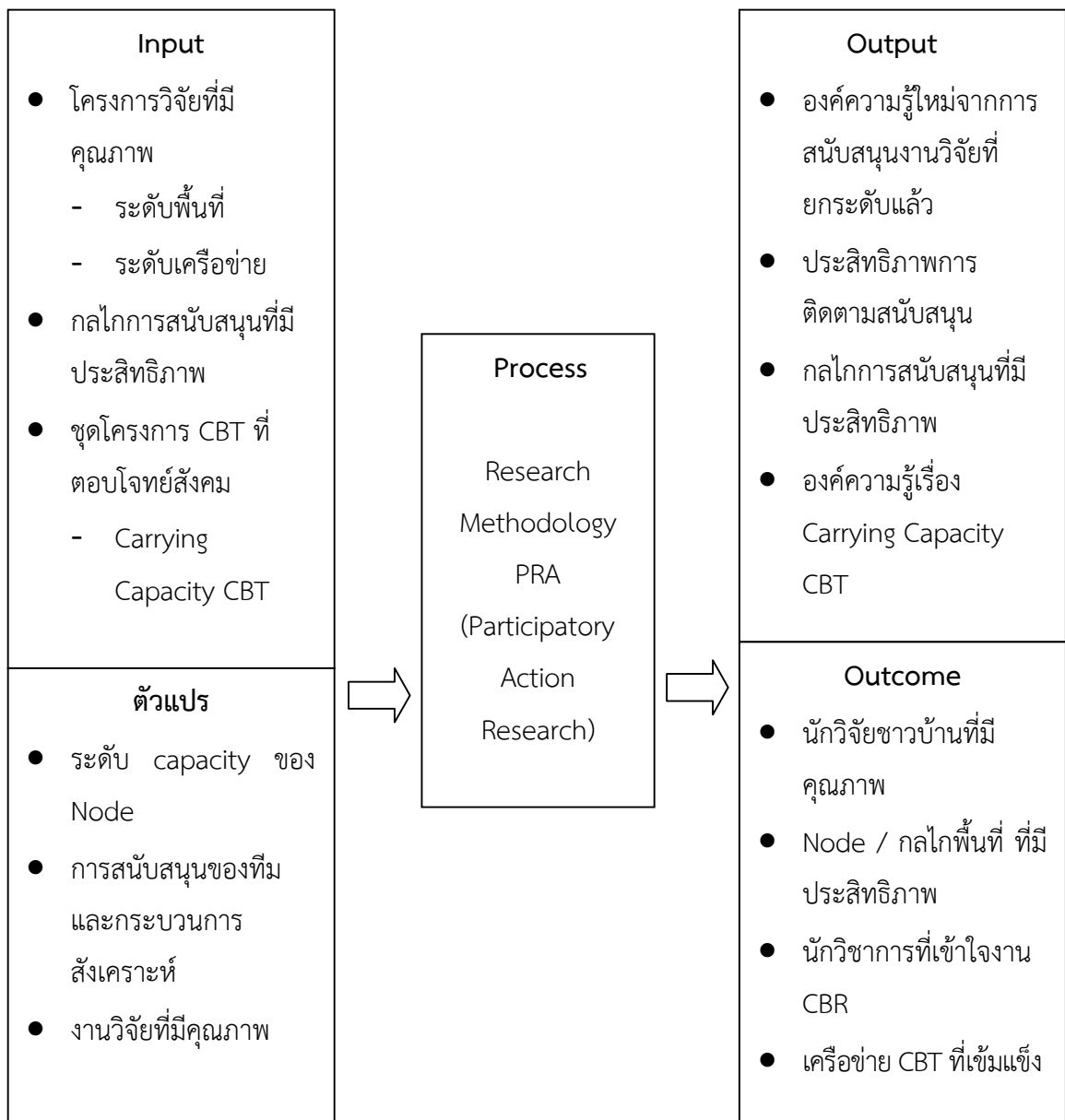
1. เกิดองค์ความรู้การสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งในระดับพื้นที่และระดับเครือข่ายที่มีคุณภาพ
2. ได้องค์ความรู้ เครื่องมือ วิธีการ การสร้างกลไก (Unit) การสนับสนุนชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่
3. เกิดกลไกการสนับสนุนงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ที่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. ได้องค์ความรู้ใหม่จากการสังเคราะห์ชุดความรู้ “การศึกษาขีดความสามารถในการรองรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน”
5. เกิดโครงการวิจัยที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพทั้งในระดับพื้นที่และระดับเครือข่ายฯ

7. ผลที่คาดว่าจะได้รับในเชิงพัฒนา

1. เกิดโครงการวิจัยที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพทั้งในระดับพื้นที่และระดับเครือข่ายฯ จำนวน 20 โครงการ
2. เกิดการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้สามารถจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นอย่างน้อย 20 คน
3. เกิดเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนทั้งในระดับจังหวัด 4 จังหวัด ระดับภูมิภาค 2 ภูมิภาค (ภาคเหนือ ภาคใต้) และระดับประเทศ
4. เกิดรูปแบบในการผลักดันและสนับสนุนให้เกิดการขับเคลื่อนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เป็นรูปธรรม

5. สามารถสร้างการเรียนรู้ให้กับนักวิจัยที่เป็นวิชาการและนักวิจัยชาวบ้านผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นและการสร้างองค์ความรู้ใหม่ในประเด็น “ขีดความสามารถในการรองรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน” อย่างน้อย 4 คน
6. เกิดโครงการวิจัยประเด็น “ขีดความสามารถในการรองรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน” ที่มีคุณภาพ จำนวน 4 โครงการ
7. บุคลากรของ CBT-I อย่างน้อย 3 คน มีความรู้ ความสามารถในการทำงานวิจัยและพัฒนาสามารถให้คำปรึกษาและเป็นพี่เลี้ยงแก่ชุมชนและนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นในเรื่อง CBT ได้

8. กรอบแนวคิด (Conceptual Framework)

9. นิยามศัพท์

การยกระดับการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

หมายถึง การสนับสนุนโครงการวิจัยประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนในโจทย์ที่ยกระดับจาก โจทย์พื้นฐานทั้งในระดับพื้นที่และระดับเครือข่าย ซึ่งเมื่อโจทย์วิจัยยกระดับขึ้น วิธีการ เครื่องมือในการ ติดตามสนับสนุนต้องมีการพัฒนาให้สามารถเกิดงานที่มีคุณภาพได้

กลไกการสนับสนุนงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่

หมายถึง Node และเจ้าหน้าที่ของ Node ที่ทำหน้าที่เป็นหน่วยในการสนับสนุนชุมชนวิจัยการ ท่องเที่ยวในพื้นที่นั้นๆ

10. วิธีการดำเนินงาน

1. เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสนับสนุนโครงการวิจัยในระดับพื้นที่และเครือข่ายฯให้มีคุณภาพ (กรณีพื้นที่ที่ไม่มี Node ดูแล : เชียงราย พิชณุโลก ชุมพร และเครือข่ายฯ ภาคใต้)
 - พัฒนาโครงการวิจัย (โจทย์ต่อเนื่อง 2 โครงการ ได้แก่ โป่งน้ำร้อน และ ร่มฟ้าไทย จ. เชียงราย)
 - ประชุมทีมวิจัยเพื่อออกแบบและวางแผนกระบวนการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยใน ระดับพื้นที่และระดับเครือข่ายฯ
 - พัฒนาศักยภาพนักวิจัยระหว่างการดำเนินงานวิจัยจำนวน 7 โครงการ
 - ลงพื้นที่เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการวิจัย อย่างน้อย 2 เดือน/ครั้ง/โครงการ
 - จัดเวทีถอดบทเรียนแนวทางในการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยในระดับพื้นที่และ เครือข่ายฯ ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ
 - สรุปผลการดำเนินงานวิจัยและเขียนรายงานแนวทางในการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัย ในระดับพื้นที่และเครือข่ายฯ ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ
2. เพื่อสร้างและพัฒนากลไกการสนับสนุนงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ให้สามารถ ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
 - ประชุมทีมวิจัยร่วมกับ Node พื้นที่เพื่อออกแบบและวางแผนกระบวนการติดตามสนับสนุน โครงการวิจัยในระดับพื้นที่ หน่วยงานความร่วมมือและระดับเครือข่ายฯ
 - พัฒนาศักยภาพนักวิจัยและ Node / พี่เลี้ยง ระหว่างการดำเนินงานวิจัย
 - ลงพื้นที่เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการวิจัยและสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่าง นักวิจัยชาวบ้านและ Node/ พี่เลี้ยง โดยใช้พื้นที่วิจัยเป็นเครื่องมือในการสร้างการเรียนรู้

- จัดเวทีถอดบทเรียนแนวทางในการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยในระดับพื้นที่และเครือข่ายฯ ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ (กรณีการทำงานร่วมกับ Node พื้นที่)
- สรุปผลการดำเนินงานวิจัยและเขียนรายงานแนวทางในการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยในระดับพื้นที่และเครือข่ายฯ ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ (กรณีการทำงานร่วมกับ Node พื้นที่)

3. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่จากชุดโครงการวิจัยการศึกษาขีดความสามารถในการรองรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Carrying Capacity CBT)

- ประมวลข้อสรุปและเตรียมงานกับผู้เชี่ยวชาญเพื่อวางกรอบและแนวทางในการรวบรวมข้อมูล
- จัดประชุมทีมวิจัยร่วมกับผู้เชี่ยวชาญในการเติมความรู้ “Carrying Capacity CBT” ร่วมกับนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- ลงพื้นที่เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการวิจัยประเด็น “Carrying Capacity CBT” จำนวน 4 โครงการ ใน 4 พื้นที่ อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง/โครงการ (เชียงใหม่ เชียงราย สมุทรปราการ และชุมพร) เพื่อรวบรวมข้อมูลในเชิงเนื้อหาและกระบวนการ
- จัดเวทีนำเสนอผลงานวิจัยประเด็น “Carrying Capacity CBT” เพื่อรวบรวมข้อมูลและแลกเปลี่ยนระหว่างโครงการวิจัย เปรียบเทียบและแลกเปลี่ยนข้ามพื้นที่เพื่อประโยชน์ในการสังเคราะห์
- จัดเวทีประชุมร่วมกันระหว่างทีมวิจัยและผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อสังเคราะห์ชุดความรู้ใหม่จากการสนับสนุนงานวิจัยประเด็น “Carrying Capacity CBT”
- จัดเวทีนำเสนอผลงานวิจัยในประเด็น “Carrying Capacity CBT” ต่อสาธารณะเพื่อเติมเต็มผลการสังเคราะห์ให้สมบูรณ์
- เขียนรายงานการสังเคราะห์ชุดความรู้ใหม่จากการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็น “Carrying Capacity CBT”

11. ทีมวิจัย

1. นางสาวสุภาวดี ทรวงพรวาณิชย์	หัวหน้าโครงการวิจัย
2. นางสาวอนงนาฏ ปัญญาใหญ่	ทีมวิจัย
3. นายวรพงศ์ ผูกภู	ทีมวิจัย

บทบาทและภาระหน้าที่ของทีมวิจัย

นางสาวสุภาวดี ทรงพรพาณิชย์

บทบาทหน้าที่รับผิดชอบหลัก

- วิเคราะห์สถานการณ์และพัฒนาประเด็นที่น่าสนใจเพื่อประกาศโจทย์วิจัยในลักษณะชุดโครงการ
- ติดต่อประสานงาน ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเข้ามาหนุนเสริมงานวิจัยทั้งในระดับโครงการและชุดโครงการ
- ติดต่อประสานเชื่อมโยงหน่วยงานเข้ามาเรียนรู้และผลักดันร่วมกับ Node/เครือข่าย
- พัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยงและผู้นำชุมชน ให้สามารถนำเอา CBR ไปเป็นเครื่องมือในการทำงาน
- ติดตามและหนุนเสริมให้นักวิจัยสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- รวบรวมรายงานวิจัย ส่งเคราะห์ข้อมูล เผยแพร่ผลงานวิจัยในรูปแบบบทความหรือเวทีวิชาการ
- ติดตามให้ผลงานวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาได้จริงทั้งในระดับพื้นที่เครือข่าย และนโยบาย
- ส่งเคราะห์ชุดความรู้ในการสนับสนุนชุดโครงการวิจัย CC CBT

นางสาวอนงนาฏ ปัญญาใหญ่

บทบาทหน้าที่รับผิดชอบหลัก

- ลงพื้นที่ในการติดตามและหนุนเสริมให้นักวิจัยสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ให้น้ำหนักในกรณีพื้นที่ที่ไม่มี Node ดูแล)
- จัดกระบวนการวิจัยร่วมกับนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- ประสานงานกับนักวิจัยและภาคีที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญเข้ามาหนุนเสริม เพื่อให้งานวิจัยดำเนินไปตามแผนที่วางไว้
- ติดตามให้ผลงานวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาได้จริงทั้งในระดับพื้นที่เครือข่าย และนโยบาย
- งานการเงิน งานบัญชีโครงการวิจัย
- ประสานงานและอำนวยความสะดวกในการจัดการประชุม
- ลงพื้นที่เพื่อแนะนำ ระบบบัญชี/การเงินให้กับกลุ่ม CBT /เครือข่าย CBT
- จัดเก็บระบบข้อมูล เอกสารงานวิจัยในสำนักงานอย่างเป็นระบบ ระเบียบ สามารถอ้างอิงและค้นหาได้ง่าย

นายวรวงศ์ ผูกู

บทบาทหน้าที่รับผิดชอบหลัก

- ลงพื้นที่ในการติดตามและหนุนเสริมให้นักวิจัยสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ให้น้ำหนักในกรณีพื้นที่ที่ไม่มี Node ดูแล)
- จัดกระบวนการวิจัยร่วมกับนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- ประสานงานกับนักวิจัยและภาคีที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญเข้ามาหนุนเสริม เพื่อให้งานวิจัยดำเนินไปตามแผนที่วางไว้
- ติดตามรวบรวมรายงานวิจัยประสานงานให้เกิดการสังเคราะห์และเผยแพร่ผลงานวิจัยสู่สาธารณะ
- บันทึกการประชุม และเขียนรายงานภาคสนามเพื่อนำลงเว็บไซต์ และส่งข่าวผ่านช่องทางของสกว.

12. ผู้เชี่ยวชาญเชิงประเด็น Carrying Capacity Tourism

1. ดร.ดรรรชนี เอมพันธ์	อาจารย์คณะวนศาสตร์ชุมชน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
2. คุณกุลปราโมทย์ วรรณเลิศ	ผู้อำนวยการฝ่ายพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ททท.
3. ดร.อนุชา เล็กสกุลติก	สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย

บทบาทหน้าที่ของผู้เชี่ยวชาญ

- เติมความรู้ในเชิงประเด็น “Carrying Capacity Tourism”
- ร่วมออกแบบกระบวนการสังเคราะห์ และกำหนดประเด็นการศึกษา
- ร่วมลงพื้นที่ จัดกระบวนการในการดึงข้อมูลจากพื้นที่
- สร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเชิงประเด็นระหว่างทีมวิจัยและนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นในชุดโครงการวิจัย “Carrying Capacity Tourism”
- ให้แง่มุมมอง คิด และเป็นพี่ปรึกษาในการสังเคราะห์ชุดความรู้ใหม่
- เป็นพี่เลี้ยงในการเขียนเอกสารรายงานการสังเคราะห์ชุดความรู้ใหม่

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

1. แนวคิด และสถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน

1.1 อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวโดยชุมชน

(1) อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของอุตสาหกรรมของโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเทศกำลังพัฒนา ในปี พ.ศ. 2548 นักท่องเที่ยว 808 ล้านคน ออกเดินทางเยี่ยมเยือนประเทศนอกถิ่นที่อยู่ของตน เกิดการใช้จ่ายเงินตราทั้งสิ้น 682 พันล้านเหรียญสหรัฐ หรือ 844 เหรียญสหรัฐต่อคน และคิดเป็น 4% ของผลิตภัณฑ์มวลรวมภายในโลก (GDP)

ในช่วงปี พ.ศ. 2493 ก่อนการเกิดรูปแบบการท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะในวันหยุด มีประชากรเพียง 28 ล้านคนเท่านั้นที่ออกเดินทางท่องเที่ยวต่างประเทศ ช่วงปี 2503 แพคเกจท่องเที่ยววันหยุดราคาไม่แพงไปยังเมดิเตอร์เรเนียนได้กลายเป็นทางเลือกในการพักผ่อนที่นิยมของชาวยุโรปเหนือ ในปี พ.ศ.2513 ประชากร 166 ล้านคน เดินทางไปพักผ่อนในต่างประเทศ จำนวนนักท่องเที่ยวได้เพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดดไปสู่ 455 ล้านคนภายในปีพ.ศ.2533 ด้วยแรงผลักดันจากการผ่อนปรนกฎระเบียบของสายการบิน และแพคเกจท่องเที่ยวที่หาซื้อได้อย่างกว้างขวาง รวมทั้งจำนวนที่เพิ่มขึ้น ของแหล่งท่องเที่ยว ทำให้อุตสาหกรรมท่องเที่ยวเติบโตอย่างมั่นคงทุกปี

การท่องเที่ยวถูกมองว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม ก่อให้เกิดการจ้างงานและการสร้างอาชีพทั้งภาคการท่องเที่ยวโดยตรงและการจ้างงานในภาคส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เกิดการพัฒนาด้านสาธารณสุขโภชนาการและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ อย่างไรก็ตาม บทเรียนของการท่องเที่ยวกว่า 50 ปีนับแต่โลกเข้าสู่อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ชุมชนได้ประโยชน์น้อยมากหรือแทบจะไม่ได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวเลย ในทางตรงข้ามกลับได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยวในหลายด้านทั้งการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

(2) ความหมายและความสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากกระแสของคนในสังคมที่เกิดความตื่นตัวเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความเป็นประชาธิปไตยของสังคมไทยที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและกำหนดทิศทางการพัฒนามากขึ้น การให้ความสำคัญของเรื่องสิทธิมนุษยชนโดยการเคารพสิทธิความ

เป็นมนุษย์และความเท่าเทียมของคนในสังคม ซึ่งกระแสเหล่านี้อิงกับกระแสโลกโดยสหประชาชาติ องค์การนาชาติ นักวิชาการ และนักอนุรักษ์ที่พูดถึงการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยที่ความเข้าใจของคนในสังคมที่มีต่อชุมชนชนบทที่เป็นฐานสำคัญของการพัฒนายังมีช่องว่าง การท่องเที่ยวจึงเป็นช่องทางหนึ่งที่จะนำพาผู้คนต่างวัฒนธรรมให้ได้เรียนรู้แลกเปลี่ยนกัน สร้างความเข้าใจที่แท้จริงและสร้างพันธมิตรในการพัฒนาสังคม

การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน

(3) จุดเด่นของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จุดเด่นหรือ USP (Unique Selling Point) ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน มาจากมุมมองของนักท่องเที่ยวที่ให้ออกคิดเห็นต่อชุมชนที่ทำเรื่องการท่องเที่ยว ได้แก่

1. สัมผัสธรรมชาติ
2. สัมผัสวิถีชีวิต / วัฒนธรรม
3. อาหารท้องถิ่น
4. ที่พักท้องถิ่น
5. มัคคุเทศก์และวิทยากรท้องถิ่น
6. ได้รับประสบการณ์โดยการลงมือทำ
7. แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเจ้าของบ้านกับแขกผู้มาเยือน
8. อัยาศัยไมตรีและการต้อนรับที่อบอุ่น
9. การมีส่วนร่วมของชุมชน
10. นักท่องเที่ยวมีโอกาสได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม สนับสนุนงานพัฒนาชุมชน

(4) ความแตกต่างของการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น

ช่วงที่โลกตื่นตัวเรื่องการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนและหาทางเลือกใหม่ของการท่องเที่ยว ช่วงปี 2535 – 2540 การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) เข้ามาเป็นกระแสใหม่และกระแสใหญ่ในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย โดยการผลักดันของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในขณะที่การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism – CBT) เริ่มก่อตัวขึ้นเติบโตคู่ขนานไปกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งในช่วงดังกล่าว ชื่อที่เรียกขานการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ มีหลากหลายชื่อ อาทิ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวสีเขียว

หลังวิกฤตเศรษฐกิจปี 2540 ปี ประเทศไทยใช้การท่องเที่ยวเป็นตัวกระตุ้นเศรษฐกิจ โดยประกาศให้ปี 2541 - 2542 เป็นปีส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย (Amazing Thailand) ในปี 2544 มีโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product –OTOP) หลังปี 2545 การท่องเที่ยวลงไปในชนบทหลากหลายรูปแบบ ในปี 2547 มีการให้มาตรฐานโฮมสเตย์ หรือเรียกชื่ออย่างเป็นทางการว่า “ที่พักสัมผัสวิถีวัฒนธรรมชนบท”

ณ ปัจจุบันหากให้ชุมชนนิยามตนเองว่าเรียกชื่อการดำเนินการท่องเที่ยวของตนว่าชื่ออะไร จะพบว่า มีชื่อเรียก 4 ชื่อด้วยกันในกลุ่มชุมชนที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวโดยชุมชน และการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

จุดชี้ขาดที่ทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนแตกต่างจากการท่องเที่ยวรูปแบบอื่น คือ การท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นการท่องเที่ยวที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมและเป็นเจ้าของ มีรูปแบบการบริหารจัดการที่จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน โดยที่ใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวม

1.2 นิยาม/รูปแบบการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับชนบท

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (Sustainable Tourism)

การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน หมายถึง การพัฒนาที่สามารถตอบสนองผู้เป็นเจ้าของท้องถิ่นในปัจจุบัน โดยที่มีการสงวนรักษาโอกาสต่าง ๆ ของอนุชนรุ่นหลังด้วย การท่องเที่ยวนี้มีความหมายถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อตอบสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และความงาม สุนทรียภาพในขณะที่สามารถรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและระบบนิเวศด้วย

หลังจากความตื่นตัวเรื่องการพัฒนาที่ยั่งยืน การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ประเทศไทยมีการวางนโยบายเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และประกาศเป็นนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติในปี 2540 ซึ่งรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีการดำเนินการ มีการกล่าวถึง และเกี่ยวข้องกับชุมชน มีอยู่ 4 รูปแบบ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวโดยชุมชน และโฮมสเตย์

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)

คือการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกแห่งการรักษา ระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

1. องค์ประกอบด้านพื้นที่

เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเนื่องเป็นธรรมชาติเป็นหลัก มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ทั้งนี้รวมถึงแหล่งวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ

2. องค์ประกอบด้านการจัดการ

เป็นการท่องเที่ยว ที่มีความรับผิดชอบต่อ (Responsible Travel) ไม่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม (no or low impact) มีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากร การจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษและ ควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต

3. องค์ประกอบด้านกิจกรรมและกระบวนการ

เป็นการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) โดยมีการศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว เป็นการเพิ่มพูนความรู้ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนท้องถิ่น

4. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วม

เป็นการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน ท้องถิ่นที่มีส่วนร่วมตลอดกระบวนการ เพื่อก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อท้องถิ่น ยกกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทน เพื่อกลับมาบำรุงรักษาและจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย

การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro Tourism)

คือการเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ชุมชนเกษตรกรรม สวนเกษตรวนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์ และสัตว์เลี้ยงแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำต่าง ๆ สถานที่ราชการ ตลอดจนสถาบันการศึกษาที่มีงานวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยี การผลิตทางการเกษตร ที่ทันสมัย ฯลฯ เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จและเพลิดเพลินในกิจกรรม ทางเกษตรในลักษณะต่างๆ ได้ความรู้ ได้ประสบการณ์ใหม่ๆ บนพื้นฐานความรับผิดชอบต่อ และมีจิตสำนึกต่อการรักษา สภาพแวดล้อมของสถานที่นั้น

(กรมส่งเสริมการเกษตร <http://agrotourism.doae.go.th/>)

การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism – CBT)

คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชนและชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของ มีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน (โครงการท่องเที่ยววิถีธรรมชาติ-REST, 2540)

องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

1. ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

- ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์
- มีวิถีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน
- ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

2. องค์กรชุมชน

- ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน
- มีปราชญ์ หรือผู้มีความรู้ และทักษะในเรื่องต่างๆ ที่หลากหลาย
- ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

3. การจัดการ

- มีกฎ-กติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว
- มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการท่องเที่ยวและสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้
- มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม
- มีกองทุนของชุมชนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

4. การเรียนรู้

- ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิต และวัฒนธรรมที่แตกต่าง
- มีระบบการจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน
- สร้างสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน

(พจนานุกรม ศาสตร์ คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ, 2546 : 14 - 16)

ที่พักสัมผัสวัฒนธรรมชนบท (Homestay)

บ้านพักประเภทหนึ่งที่นักท่องเที่ยวพักร่วมกับเจ้าของบ้าน และมีวัตถุประสงค์ที่จะเรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งเต็มใจที่จะถ่ายทอดวัฒนธรรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน พร้อมทั้งจัดที่พักและอาหารให้กับนักท่องเที่ยวโดยได้รับค่าตอบแทนตามความเหมาะสม (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2545)

เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวโดยชุมชน

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	การท่องเที่ยวโดยชุมชน
1. วัตถุประสงค์ของการท่องเที่ยวรับผิดชอบต่อแหล่งธรรมชาติ เอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น	รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ สังคม วัฒนธรรม และตอบสนองความต้องการของชุมชน
2. ความเป็นเจ้าของ ไม่ได้กำหนดว่าใครเป็นเจ้าของ	ชุมชนเป็นเจ้าของ
3. การจัดการท่องเที่ยว ไม่ได้กำหนดว่าใครเป็นผู้จัดการ	ชุมชนเป็นผู้จัดการ
4. การเชื่อมโยงการท่องเที่ยว เน้นหนักการท่องเที่ยวกับสิ่งแวดล้อม	เน้นหนักการพัฒนาแบบองค์รวม

ความแตกต่างที่ชัดเจนของการท่องเที่ยวโดยชุมชนกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ เรื่องของความเป็นเจ้าของ

เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการท่องเที่ยวโดยชุมชน กับ Homestay

การท่องเที่ยวโดยชุมชน	Homestay
1. ความหมาย การเรียนรู้ในบริบท “ ชุมชน ”	การเรียนรู้ในบริบท “ บ้าน ”
2. ที่พักสามารถจัดการที่พักรูปแบบได้หลายรูปแบบ เช่น Homestay , Camp site , ชนนำ , Guesthouse	พักกับชาวบ้าน
3. กระบวนการเรียนรู้พบปะผู้คนที่หลากหลาย ทั้งเจ้าของบ้าน (Host Family) มีคณาจารย์ ชาวบ้าน และกลุ่มกิจกรรมต่างๆ	ขึ้นอยู่กับความกระตือรือร้นทั้ง 2 ฝ่าย

การท่องเที่ยวโดยชุมชน	Homestay
4. ผลตอบแทนต่อชุมชน คนหลากหลายฐานะ ได้รับประโยชน์ในการเข้ามาจัดการการท่องเที่ยวในหลากหลายบทบาท เช่น เป็นวิทยากร ลูกหาบ บ้านพัก อาหาร มัคคุเทศก์ และรายได้เข้ากองทุนชุมชน	บ้านพักมักจะเป็นบ้านที่ค่อนข้างมีฐานะ ได้ประโยชน์เฉพาะบ้านตนเอง โดยที่ชุมชนอาจไม่ได้ประโยชน์เลย ยกเว้น จะมีกติกาแบ่งรายได้ส่วนหนึ่งให้กับชุมชน

การจัดการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ให้น้ำหนักและความสำคัญของชุมชนในมิติที่แตกต่างกัน กล่าวคือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ให้ความสำคัญกับชุมชนว่าควรเข้ามามีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว แต่ในทางปฏิบัติชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมน้อยมากและประโยชน์ที่ได้รับมักเป็นเรื่องการจ้างแรงงานและโอกาสค้าขายเล็กๆ น้อยๆ ในแหล่งท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงเกษตร ชุมชนมีฐานะเป็นแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยว คือ เจ้าของฟาร์มเกษตรมากกว่าชาวบ้านทั่วไปในชุมชน การพักแบบโฮมสเตย์มองเรื่องที่พักและการบริการเรื่องที่พักและอาหารเป็นหัวใจของการให้บริการ ในขณะที่การท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ความสำคัญของการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชน ความเป็นเจ้าของ และการบริการที่ครอบคลุมทั้งเรื่องที่พัก อาหาร และกิจกรรมท่องเที่ยว

กระบวนการทำงานเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ในการทำงานเพื่อเตรียมความพร้อมชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว หากมองว่าองค์กรที่เข้าไปทำงานร่วมกับชาวบ้านและองค์กรชาวบ้าน ควรมีพันธะสัญญาในการทำงานร่วมกัน สร้างจุดมุ่งหมายในการทำงานร่วมกัน และร่วมกันทำงานทั้งกระบวนการ 10 ขั้นตอน ซึ่งกระบวนการทำงานในการเตรียมความพร้อมชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว มีดังนี้

1. ศึกษาความเป็นไปได้ก่อนลงพื้นที่ และศึกษาความเป็นไปได้ร่วมกับชุมชน
2. เป็นการศึกษาความเป็นไปได้เพื่อเลือกพื้นที่ทำงาน CBT และเป็นการทำงานอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชนก่อนการตัดสินใจดำเนินการเรื่อง CBT
3. กำหนดวิสัยทัศน์ วัตถุประสงค์ และการวางแผน
เป็นการกำหนดทิศทางงาน CBT ร่วมกัน และวางแผนเพื่อเตรียมความพร้อมชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว
4. การบริหารจัดการองค์กร
แนวทางในการสร้างองค์กรในการบริหารจัดการ CBT

5. การจัดทำโปรแกรมการท่องเที่ยว
เป็นการนำเสนอภาพกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน
6. การสื่อความหมาย
การพัฒนาบุคลากรของชุมชนให้มีความสามารถในการบอกเรื่องราวของชุมชนให้น่าสนใจ
7. การตลาด
เป็นการเรียนรู้และทำความเข้าใจกลไกการตลาด พฤติกรรมนักท่องเที่ยว และองค์ประกอบที่สำคัญในการทำการตลาด
8. การทำงานกับภาคีที่เกี่ยวข้องและการสร้างเครือข่าย
9. การทำท่องเที่ยวนำร่อง
เป็นการทดสอบความพร้อมของชุมชน โดยการเชิญกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องในวงการท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน และแสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเพื่อให้ชุมชนได้ปรับปรุงก่อนเปิดการท่องเที่ยวจริง
10. การติดตามและประเมินผล
เป็นการติดตามและประเมินผลทั้งในระดับกิจกรรมและภาพรวมในการทำ CBT ของชุมชน

2. แนวคิดเรื่องขีดความสามารถในการรองรับในการจัดการท่องเที่ยว

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับขีดความสามารถการรองรับด้านการท่องเที่ยว (Tourism Carrying Capacity : TCC)

กระบวนการศึกษาเพื่อกำหนดระดับของขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว มีจุดเริ่มต้นจากการศึกษาความสัมพันธ์ของลักษณะการใช้ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวกับความยั่งยืนของระบบนิเวศ ซึ่ง CAMP (1999) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า ขีดความสามารถการรองรับได้จากการพัฒนาการท่องเที่ยว คือ การพัฒนาที่ใช้ทรัพยากรต่างๆ ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และมนุษย์สร้างขึ้น โดยไม่เปลี่ยนแปลงระบบนิเวศเดิม หรือ สร้างความต่อเนื่องในการใช้ประโยชน์ทั้งในปัจจุบัน และอนาคต ในขณะที่ Mathieson และ Wall มองขีดความสามารถการรองรับได้ที่เกี่ยวข้องกับจำนวนผู้ใช้ประโยชน์ที่เข้าไปในพื้นที่ที่มากที่สุดแล้วไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และสภาพเศรษฐกิจ-สังคมของประชาชนท้องถิ่น

องค์การการท่องเที่ยวระดับโลก (World Tourism Organization : WTO) (1984) ได้ให้แนวคิดโดยกล่าวไว้ว่าขีดความสามารถในการรองรับด้านการท่องเที่ยวนั้น เป็นจำนวนผู้คนที่สามารถอยู่ในทุกเวลาที่จะทำให้สิ่งแวดล้อมถูกทำลายน้อยที่สุด และนักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวกได้อย่างเพียงพอสำหรับความต้องการที่เกิดขึ้น และจะต้องไม่กระทบกระเทือนต่อความจำเป็นพื้นฐาน

รวมถึงความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของประชาชนท้องถิ่น ขณะที่ CAMP (1999) ได้นำเสนอแนวทางของขีดความสามารถในการรองรับได้ของพื้นที่จากการพัฒนาการท่องเที่ยวจึงหมายถึง จำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดที่ไม่ส่งผลให้เกิดการทำลายทรัพยากรชีวภาพ เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการทำลายความพึงพอใจและประสบการณ์นันทนาการที่มีคุณค่าของนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว

ดังนั้น ขีดความสามารถการรองรับได้ด้านการท่องเที่ยว จึงเป็นเครื่องมือที่ใช้สำหรับจัดการการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดจากการพัฒนามากเกินกว่าที่กำหนดแล้ว ทำให้มีโอภาสหรือความเสี่ยงอย่างมากที่จะทำให้ทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่เสื่อมโทรม และลดความพึงพอใจและคุณภาพประสบการณ์นันทนาการของนักท่องเที่ยว จนเกิดผลเสียหายต่อสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวนั้นๆ

2.2 ขีดความสามารถการรองรับได้ด้านกิจกรรมนันทนาการ (Recreation Carrying Capacity : RCC)

นภวรรณ (2541) ให้ความหมายของขีดความสามารถการรองรับด้านนันทนาการ หมายถึง ปริมาณนักท่องเที่ยว รูปแบบกิจกรรมนันทนาการ และระดับการพัฒนา สิ่งอำนวยความสะดวกที่แหล่งนันทนาการแต่ละแห่งจะสามารถรองรับได้ โดยไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในระบบนิเวศของแหล่งนันทนาการ และประสบการณ์นันทนาการที่นักท่องเที่ยวควรจะได้รับจากการไปเยือนแหล่งนันทนาการนั้น ในขณะที่ Wagar (1964) ได้ให้ความหมายในเรื่องนี้ไว้ว่า คือระดับของการใช้ประโยชน์ด้านนันทนาการซึ่งพื้นที่สามารถรองรับได้ ทั้งยังสามารถให้ประสบการณ์ และคุณภาพของนันทนาการที่ยั่งยืน โดยที่ระดับของการใช้ประโยชน์ด้านนันทนาการสูงสุดที่ก่อให้เกิดผลกระทบไม่เกินค่ามาตรฐานที่กำหนดไว้ กล่าวโดยสรุปคือ เป็นการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดที่แหล่งนันทนาการแต่ละแห่งจะสามารถรองรับการประกอบกิจกรรมนันทนาการได้ โดยพิจารณาจากผลกระทบที่เกิดจากการประกอบกิจกรรมนันทนาการนั้นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลกระทบอันเนื่องมาจากปริมาณนักท่องเที่ยวที่มากจนเกินไป คู่มืออุทยานแห่งชาติ (2551)

ขีดความสามารถการรองรับด้านนันทนาการจะมีความแตกต่างไปจากขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ (1) ด้านชีวภาพ (2) ด้านสังคมวัฒนธรรม (3) ด้านสังคมจิตวิทยา และ (4) ด้านการจัดการ ในขณะที่ขีดความสามารถด้านนันทนาการได้เน้นความสำคัญเกี่ยวกับคุณภาพของสิ่งแวดล้อม และคุณภาพของประสบการณ์นันทนาการที่แหล่งท่องเที่ยวนั้นๆว่าสามารถรองรับได้ต่อกิจกรรมมากน้อยเพียงใด แสดงให้เห็นว่า ขีดความสามารถการรองรับด้านนันทนาการ จะมีขอบเขตที่แคบกว่าขีดความสามารถการรองรับด้านการท่องเที่ยวซึ่งมองผลกระทบในภาพรวม แต่ขีดความสามารถการรองรับด้านนันทนาการจะมองในลักษณะเชิงพื้นที่ใดพื้นที่

หนึ่ง ดังนั้น การจัดการแหล่งท่องเที่ยวซึ่งใช้แนวคิดของขีดความสามารถในการรองรับได้ จึงจำเป็นต้องพิจารณาขีดความสามารถในการรองรับได้ในแต่ละด้านไปพร้อมกัน โดยขีดความสามารถด้านใดที่มีค่าต่ำที่สุด เป็นตัวกำหนดระดับขีดความสามารถรวมของแหล่งท่องเที่ยว (ดร.ชนัน, 2546)

2.3 ขีดความสามารถในการรองรับด้านนิเวศวิทยา (Bio-physical or Ecological Carrying Capacity : ECC)

เป็นการกำหนดขีดความสามารถของธรรมชาติที่จะแบกรับผลกระทบจากกิจกรรมนันทนาการในพื้นที่ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับผลกระทบด้านชีวกายภาพ เช่น ดิน น้ำ สัตว์ป่า และพืชพรรณ เป็นต้น และมีการกำหนดค่าเพื่อรักษาระดับไม่ให้เกิดผลกระทบที่เกิดขึ้นทำลายระบบนิเวศจนกระทั่งเสื่อมโทรมและยากในการฟื้นตัวตามธรรมชาติ Shelby and Heberline (1986) และ คณะวนศาสตร์ (2548) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวและลักษณะของกิจกรรมท่องเที่ยวส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศไม่เท่ากัน สามารถกระทำได้โดยการวัดระดับการใช้ประโยชน์นันทนาการต่อช่วงเวลาที่มีสัมพันธ์กับผลกระทบต่อระบบนิเวศ เช่น ผลกระทบต่อแนวปะการัง และทรัพยากรชายฝั่งจากการประกอบกิจกรรมนันทนาการ ได้แก่ การเหยียบย่ำปะการัง การทิ้งสมอเรือ ปริมาณขยะ การลักลอบจับสัตว์น้ำบางชนิด เช่น หอยมือเสือ ปลิงทะเล เป็นต้น โดยระดับของผลกระทบสูงสุดที่ยอมให้เกิดขึ้นได้นั้น กำหนดขึ้นจากค่ามาตรฐานหรือ ค่าของผลกระทบสูงสุดที่ยอมรับให้มีได้ในแหล่งท่องเที่ยว

2.4 ขีดความสามารถในการรองรับด้านกายภาพ (Physical Carrying Capacity : PCC)

เป็นการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดที่เนื้อที่หรือพื้นที่สามารถรองรับการใช้ประโยชน์ที่ยังสามารถเอื้อให้เกิดกิจกรรมนันทนาการตามต้องการได้ ซึ่งแปรผันไปตามลักษณะของกิจกรรมนันทนาการ และประเภทของแหล่งท่องเที่ยว โดยพิจารณาถึงระดับการใช้ประโยชน์ด้านท่องเที่ยวที่เน้นขนาดเนื้อที่ที่ใช้ในการรองรับกิจกรรมท่องเที่ยว/นันทนาการในช่วงเวลาหนึ่งเป็นหลัก มองในมิติด้านขนาดเนื้อที่ที่สามารถเปิดให้ใช้ประโยชน์เทียบกับค่ามาตรฐานด้านขนาดของเนื้อที่ในการประกอบกิจกรรมที่แต่ละชนิดต้องการใช้ สำหรับขีดความสามารถในการรองรับการในด้านนี้มีลักษณะเดียวกันกับขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวด้านการจัดการ หรือสิ่งอำนวยความสะดวก (Managerial or Facility Carrying Capacity, FCC) (Wolters, 1991) ซึ่งเป็นการคำนึงความเพียงพอของสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการใช้ประโยชน์จากนักท่องเที่ยวในช่วงเวลาที่กำหนด เช่น บ้านพัก พื้นที่นั่งรับประทานอาหาร ท่าจอดเรือ ห้องน้ำ- ห้องสุขา รวมไปถึงน้ำใช้ในการอุปโภค

1. ขีดความสามารถการรองรับด้านสังคม วัฒนธรรม (Social Carrying Capacity : SCC)

เป็นการตระหนักเกี่ยวกับการรับรู้ถึงจำนวนนักท่องเที่ยวกลุ่มอื่นๆ หรือความแออัดที่เกิดขึ้นในพื้นที่อันจะนำมาซึ่งความขัดแย้งของการประกอบกิจกรรมในพื้นที่และส่งผลถึงระดับ

ความพึงพอใจ ตลอดจนประสบการณ์นั้นหนาแน่นกว่าที่มีคุณค่าของนักท่องเที่ยว Rischbieter, D. etal (2004) และ Shelby and Heberlein (1986) ได้เพิ่มเติมว่า ควรคำนึงถึงจำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดต่อช่วงเวลาที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบต่อสังคม และวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นในแหล่งจนยอมรับไม่ได้ กล่าวโดยสรุป ชัดความสามารถการรองรับด้านสังคม วัฒนธรรม เป็นการศึกษาปริมาณนักท่องเที่ยวสูงสุดต่อช่วงเวลาที่ใช้เข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่นั้นๆ โดยไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงประสบการณ์นั้นหนาแน่นกว่าที่ควรจะได้รับของนักท่องเที่ยวเอง และเกิดผลกระทบด้านความรู้สึก พฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเป็นวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นน้อยที่สุด

2. ชัดความสามารถในการรองรับได้ด้านเศรษฐกิจ (Economic Carrying Capacity)

เป็นการมองผลกระทบที่มีผลมาจากสภาพแวดล้อมทั้งทางกายภาพ สังคมและเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการพัฒนาการท่องเที่ยว และคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่นที่ได้รับผลจากการพัฒนานั้นๆ ทั้งในด้านสภาพความเป็นอยู่ทั้งทางร่างกาย จิตใจและอารมณ์ รวมถึงระบบเศรษฐกิจที่ดีขึ้นหรือแย่ลงตามกลไกการท่องเที่ยวในแต่ละฤดูกาลของพื้นที่นั้นๆ ดร.ชนิ (2547) ได้จำแนกผลกระทบทางเศรษฐกิจออกเป็น 3 ลักษณะ คือ (1) ผลกระทบทางตรง (Direct Benefits) (2) ผลกระทบทางอ้อม (Indirect Benefits) และ (3) ผลกระทบต่อเนื่อง (Induced Benefits) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

- (1) **ผลกระทบทางตรง** หมายถึง ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้จ่ายของนักท่องเที่ยว โดยตรงเกี่ยวกับการซื้อสินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยวจากผู้ประกอบการในแหล่งท่องเที่ยว เช่น การใช้จ่ายของนักท่องเที่ยวเพื่อซื้ออาหาร เครื่องดื่ม จ่ายค่าที่พัก เป็นต้น และผู้ประกอบการดังกล่าวนำเงินที่ได้รับจากนักท่องเที่ยวไปใช้จ่ายต่อไปในรอบแรกที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น เป็นเงินเดือน ซื้อสินค้าวัตถุดิบเพื่อประกอบอาหารซ่อมแซมปรับปรุงที่พัก จ่ายภาษี เป็นต้น
- (2) **ผลกระทบทางอ้อม** หมายถึง ผลกระทบลำดับต่อไปที่เกิดขึ้นจากการที่บุคคลในธุรกิจการท่องเที่ยวหรือหน่วยงานต่างๆ ได้รับผลกระทบทางเศรษฐกิจในรอบแรกจากการท่องเที่ยว นำเงินที่ได้รับไปใช้จ่ายเพื่อผลิตสิ่งของหรือการบริการมารับการท่องเที่ยว เช่น ธุรกิจการเกษตรที่ผลิตพืชผักและเนื้อสัตว์มาขายให้แก่ผู้ประกอบการร้านอาหาร เป็นต้น
- (3) **ผลกระทบต่อเนื่อง** หมายถึง ผลกระทบจากธุรกิจการท่องเที่ยวและธุรกิจที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อมนำเงินไปใช้จ่ายในธุรกิจอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อมกับการท่องเที่ยว ต่อไป เช่น พนักงานต้อนรับของโรงแรมได้รับเงินเดือนจาก

เจ้าของโรงแรม จัดเป็นผลกระทบทางตรงจากการท่องเที่ยวต่อการจ้างงานและสร้างรายได้ แต่เมื่อพนักงานต้อนรับได้รับเงินเดือนมาแล้วนำมาจ่ายเป็นค่าซื้อเสื้อผ้าเครื่องแต่งตัว ธุรกิจซื้อเสื้อผ้าเครื่องแต่งตัวจึงเป็นธุรกิจที่ได้รับผลต่อเนื่องจากการท่องเที่ยว เพราะถ้าหากไม่มีการท่องเที่ยว เช่น ธุรกิจขายเสื้อผ้าและเครื่องประดับ พนักงานต้อนรับก็จะไม่ได้รับการจ้างและได้รับเงินเดือน และท้ายที่สุดไม่มีเงินจ่ายซื้อเสื้อผ้า ธุรกิจเสื้อผ้าก็จะขาดผู้มาซื้อทำให้รายได้ลดน้อยลง เป็นต้น

ดังนั้น หากจะทำการประเมินเกี่ยวกับขีดความสามารถการรองรับได้ด้านนันทนาการในแหล่งท่องเที่ยว คณะวนศาสตร์ (2548) ได้สรุปแนวคิดจากเอกสารทั้งหมดข้างต้น ว่าการประเมินขีดความสามารถในการรองรับด้านการท่องเที่ยวหรือด้านนันทนาการมีองค์ประกอบ 2 ประการที่สำคัญในการพิจารณา คือ

1. ประเภทและระดับของผลกระทบที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการใช้พื้นที่เพื่อสนองตอบต่อกิจกรรมนันทนาการและความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับปริมาณและลักษณะของการใช้ประโยชน์
2. สภาพการใช้ประโยชน์ด้าน นันทนาการที่ต้องการที่ให้เกิดขึ้นในแหล่งท่องเที่ยวหรือเป้าหมายของการจัดการพื้นที่และการกำหนดปัจจัยและเกณฑ์ในการชี้วัดที่แสดงถึงเป้าหมายที่ต้องการทั้งด้านคุณภาพของสิ่งแวดล้อม สังคมวัฒนธรรม และประสบการณ์นันทนาการ

3. แนวคิดเรื่องการยกระดับคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

โครงการวิจัยนี้มีเป้าหมายเพื่อการยกระดับกระบวนการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปสู่งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีคุณภาพ ซึ่งได้นิยามคำว่า การยกระดับการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ดังนี้

3.1 การยกระดับการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

หมายถึง การสนับสนุนโครงการวิจัยประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนในโจทย์ที่ยกระดับจากโจทย์พื้นฐานทั้งในระดับพื้นที่และระดับเครือข่าย ซึ่งเมื่อโจทย์วิจัยยกระดับขึ้น วิธีการ เครื่องมือในการติดตามสนับสนุนต้องมีการพัฒนาให้สามารถเกิดงานที่มีคุณภาพได้

3.2 แนวทางการพิจารณาคุณภาพงานวิจัย

คุณภาพของงานวิจัยมีความสัมพันธ์โดยตรงต่อผลสำเร็จและความล้มเหลวของโครงการวิจัยและการดำเนินงานของหน่วยหรือองค์กรสนับสนุนการวิจัย อันเป็นบทบาทของ Node และ สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยตรง ซึ่งแนวทางการพิจารณารายงานความก้าวหน้าและรายงานฉบับสมบูรณ์มีความคล้ายกัน แต่รายงานฉบับสมบูรณ์จะเน้นที่ความสมบูรณ์ของเนื้อหามากกว่า และมีรูปแบบการเขียน

รายงานวิจัยที่ชัดเจนมากกว่า ทั้งนี้เพื่อให้มีความน่าเชื่อถือสามารถอ้างอิงและเผยแพร่เป็นบทเรียนแก่พื้นที่อื่นต่อไป

แนวทางพิจารณารายวิจัยของ สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ตามปกติจะมีการพิจารณาใน 5 ส่วน คือ 1) เนื้อหา (ความรู้ที่ศึกษา) 2) กระบวนการดำเนินงานวิจัย 3) การบริหารจัดการงบประมาณ 4) แผนกิจกรรมและแผน งบประมาณในช่วงต่อไป (เฉพาะรายงานความก้าวหน้า และ 5) ความเห็นของ node ดังรายละเอียด ดังนี้

1. เนื้อหา

- 1.1 ได้เนื้อหา ข้อมูล ผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้ หรือไม่ และกิจกรรมที่ได้ทำไปมีความเชื่อมโยงกันอย่างไร
- 1.2 มีการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงวิชาการเพื่อตอบคำถาม และวัตถุประสงค์โครงการวิจัย เพื่อให้ทราบ ปรากฏการณ์ หรือปัญหาที่เกิดขึ้นจริง รวมถึงแนวทางการแก้ปัญหาและนำไปสู่การปฏิบัติจริง
- 1.3 มีการประมวล วิเคราะห์ สถานภาพข้อมูลและองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาทั้งหมดเพื่อวางแนวทางการดำเนินงานวิจัยในระยะต่อไปหรือไม่

2. กระบวนการดำเนินงานวิจัย

- 2.1 กระบวนการดำเนินงานเป็นอย่างไร หรือทำอย่างไรให้ได้ข้อมูล หรือผลการดำเนินงาน มีขั้นตอนอย่างไร ทำอะไร กับใคร ที่ไหน เมื่อไร
- 2.2 กระบวนการมีส่วนร่วมของทีมวิจัย และชาวบ้านเป็นอย่างไร
- 2.3 เกิดผลกระทบจากกระบวนการวิจัยหรือไม่ เช่น สำเร็จมากน้อยแค่ไหน ชาวบ้านเก่งขึ้นอย่างไร กระบวนการวิจัยไปแก้ปัญหาอย่างไรหรืออยู่ในขั้นตอนไหน เกิดกลไกการจัดการกับปัญหา (กลุ่ม, เครือข่าย)หรือไม่ อย่างไร เกิดข้อตกลงร่วม แนวทางความร่วมมือ การประสานศักยภาพ/หน่วยงาน/องค์กร/กลุ่มคนภายใน และนอกชุมชนเพื่อแก้ปัญหาร่วมกันหรือไม่ อย่างไร ศักยภาพทีมวิจัย หรือการเรียนรู้ของชาวบ้านเป็นอย่างไร
- 2.4 ได้บทเรียนอะไรจากการทำวิจัย เช่น การจัดการกับปัญหา อุปสรรค ที่เกิดขึ้นระหว่างการทำวิจัย เหตุใดจึงสำเร็จ หรือล้มเหลว มีปัจจัย เงื่อนไขใดที่เอื้อต่อความสำเร็จ หรือล้มเหลว

3. การบริหารจัดการงบประมาณ

จะพิจารณาถึงการบริหารจัดการงบประมาณที่ผ่านมาเป็นอย่างไร สามารถบริหารจัดการงบประมาณร่วมกับทีมวิจัย และชุมชนได้หรือไม่ ก่อให้เกิดความขัดแย้งในชุมชนหรือไม่

และยังมีปัญหาในด้านเอกสารการเงินที่ไม่สมบูรณ์กับ สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น หรือไม่ พิจารณาสรุปรายงานการเงินว่าถูกต้อง เหมาะสมหรือไม่ เงินหมุนเวียนในบัญชีโครงการเป็นอย่างไร

4. แผนกิจกรรมและแผนงบประมาณในช่วงต่อไป

พิจารณาว่าได้นำข้อมูลจากการวิเคราะห์ผลการดำเนินกิจกรรมในช่วงแรกมาใช้ในการวางแผนการดำเนินกิจกรรมในช่วงต่อไปหรือไม่อย่างไร กล่าวคือ ได้วางแผนกิจกรรมบนฐานการดำเนินงานช่วงแรกหรือไม่มีความสอดคล้องกับการดำเนินงานในช่วงแรกหรือไม่ เพื่อนำไปสู่การตอบคำถามวิจัยและวัตถุประสงค์ของ โครงการวิจัยทำให้สามารถแก้ไขปัญหาอย่างเป็นรูปธรรม รวมทั้งพิจารณาว่างบประมาณเหมาะสมกับกิจกรรมหรือไม่ตามหลักเกณฑ์การคิดงบประมาณของ สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีการกระจายสู่ทีมวิจัย และชุมชนอย่างไร

5. ความเห็นของ Node

Node ควรได้อ่านรายงาน และให้ข้อคิดเห็นต่อรายงานทั้งด้านเนื้อหา กระบวนการ และการบริหารจัดการงบประมาณ รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะต่อความเหมาะสมของกิจกรรมและงบประมาณในช่วงต่อไป ปัญหาอุปสรรคของโครงการวิจัย และการหนุนเสริมของ Node ต่อโครงการวิจัยในอนาคตจะเป็นอย่างไร เนื่องจากเป็นผู้ที่ทำงานอย่างใกล้ชิดกับทีมวิจัย ทำให้ทราบความก้าวหน้าในการดำเนินงาน เจือใจ ข้อจำกัดในการดำเนินงาน ทั้งนี้เพื่อสร้างความเข้าใจที่ตรงกันกับ สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และสามารถเคลื่อนงานในระยะต่อไปได้ (แหล่งที่มา: www.vijai.org)

4. แนวความคิด ทฤษฎีประสิทธิภาพในการทำงาน

โดยทั่วไปแล้ว ประสิทธิภาพ (efficiency) ในการปฏิบัติงานมักจะแยกไม่ออกกับ ประสิทธิภาพ (effectiveness) ในการปฏิบัติงานเพราะการปฏิบัติงานนั้นจะมีประสิทธิภาพ ไม่ได้ ถ้าหากว่าการปฏิบัติงานนั้นไม่มีประสิทธิผล ซึ่งหมายความว่า การปฏิบัติงานจะไม่บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ แต่ในขณะเดียวกัน การปฏิบัติงานที่มีประสิทธิผลก็ไม่จำเป็นว่าการปฏิบัติงานนั้นจะต้องมีประสิทธิภาพเสมอไป เพราะว่า ความหมายโดยตรงของประสิทธิภาพนั้นมีผู้กล่าวไว้หลายท่านด้วยกัน ดังนี้

พีเตอร์สัน และพลาวแมน (Peterson & Plowman อ้างถึงใน คทาจุฑ พรหมายน, 2545, หน้า 9) ได้ให้ความหมายของคำว่า ประสิทธิภาพในการบริหารงานด้านทางธุรกิจ ในความหมายอย่างแคบว่า หมายถึง การลดต้นทุนในการผลิต และความหมายอย่างกว้าง หมายถึงคุณภาพของการมีประสิทธิผล (quality of effectiveness) และความสามารถในการผลิต (competence and capability) และใน

การดำเนินงานทางด้านธุรกิจที่จะถือว่ามี ประสิทธิภาพสูงสุด ก็เพื่อสามารถผลิตสินค้า หรือบริการใน ปริมาณและคุณภาพที่ต้อง การที่เหมาะสมและต้นทุนน้อยที่สุดเพื่อค้ำประกันถึงสถานการณ์และขอผูกพัน ด้านการเงินที่ มีอยู่ ดังนั้นแนวความคิดของคำว่าประสิทธิภาพในด้านธุรกิจมีองค์ประกอบ 5 ประการ คือ ต้นทุน (cost) คุณภาพ (quality) ปริมาณ (quantity) และวิธีการ (method) ในการผลิต

มิลเล็ต (Millet อ้างถึงใน สถิต คำลาเลี้ยง, 2544, หน้า 13) ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับประสิทธิภาพ (efficiency) หมายถึง ผลการปฏิบัติงานที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจแก่ มวลมนุษย์ และได้รับผลกำไรจาก การปฏิบัติงานนั้น (human satisfaction and benefit produced) ซึ่งความพึงพอใจ หมายถึง ความ พึงพอใจในการบริการให้กับประชาชน โดยพิจารณาจาก

1. การให้บริการอย่างเท่าเทียม (equitable service)
2. การให้บริการอย่างรวดเร็วและทันเวลา (timely service)
3. การให้บริการอย่างเพียงพอ (ample service)
4. การให้บริการอย่างก้าวหน้า (progression service)

ไซมอน (Simon อ้างถึงใน สถิต คำลาเลี้ยง, 2544, หน้า 13) ได้ให้ทรรศนะเกี่ยวกับ ประสิทธิภาพไว้ว่า กล่าวคือ ถ้าจะพิจารณาว่างานใดจะมีประสิทธิภาพสูงสุดนั้น ให้ดู ความสัมพันธ์ ระหว่างปัจจัยนำเข้า (input) กับผลผลิต (output) ที่ได้รับ เพราะฉะนั้นตาม ทรรศนะนี้จึงหมายถึง ผลผลิตลบด้วยปัจจัยนำเข้าและถ้าเป็นการบริหารราชการ องค์กร ของรัฐก็วัดความพึงพอใจของผู้รับ บริการ (satisfaction) เข้าไปด้วยซึ่งอาจเขียนเป็นสูตรได้ ดังนี้

$$E = (O-I) + S$$

E = Efficiency คือ ประสิทธิภาพของงาน

O = Output คือ ผลผลิตหรืองานที่ได้รับออกมา

I = Input คือ ปัจจัยนำเข้าหรือทรัพยากร

S = Satisfaction คือ ความพึงพอใจของผู้รับบริการ

รพี แก้วเจริญ และชิตยา สุวรรณะชญ (2510, หน้า 5) ได้อธิบายความหมายของ คำว่า ประสิทธิภาพ หมายถึง ความคล่องแคล่วในการปฏิบัติงานให้สำเร็จซึ่งไม่ได้กล่าว ถึงปัจจัยนำเข้าหรือ ความพึงพอใจ

ทิพาวสี เมฆสุวรรณค์ (2538, หน้า2) ชี้ให้เห็นว่าประสิทธิภาพในระบบราชการมี ความหมาย รวมถึงผลิตภาพ และประสิทธิภาพ โดยประสิทธิภาพเป็นสิ่งที่วัดได้หลายมิติ ตามแต่วัตถุประสงค์ที่ ต้องการพิจารณา คือ

1. ประสิทธิภาพในมิติของค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนของการผลิต (input) ได้แก่ การใช้ทรัพยากร การบริหาร คือ คน เงิน วัสดุ เทคโนโลยี ที่มีอย่างประหยัด คุ่มค่า และ เกิดการสูญเสียน้อยที่สุด
2. ประสิทธิภาพในมิติของกระบวนการการบริหาร (process) ได้แก่ การทำงาน ที่ถูกต้องได้มาตรฐาน รวดเร็ว และใช้เทคโนโลยีที่สะดวกกว่าเดิม
3. ประสิทธิภาพในมิติของผลผลิตและผลลัพธ์ ได้แก่ การทำงานที่มีคุณภาพเกิด ประโยชน์ต่อสังคม เกิดผลกำไร ท้นเวลา ผู้ปฏิบัติงานมีจิตสำนึกที่ดีต่อการทำงานและ บริการเป็นที่พอใจของลูกค้า หรือผู้มารับบริการ

ทิพาวดี เมฆสุวรรณค์ (อ้างถึงใน ชานินทร์ สุทธิบุญชร, 2543, หน้า 10) ได้เสนอ แนวคิดในการปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารงานภาครัฐโดยศึกษาการปรับปรุงระบบ ราชการของต่างประเทศที่ ได้รับการยอมรับว่าประสบความสำเร็จได้ ดังนี้

1. ต้องกำหนดแนวทางและเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงที่ชัดเจน หมายถึง มุ่งการทำงานที่มี ประสิทธิภาพยึดถือผลสำเร็จ หรือผลสัมฤทธิ์ของงาน (results) เป็นหลักใน การดำเนินงาน โดยมุ่งที่ผลลัพธ์ (outcome) โดยมีการประเมินผล และวัดผลสำเร็จของ งานอย่างเป็น รูปธรรมสามารถตอบสนองและสร้างความพึงพอใจแก่ลูกค้าผู้มารับบริการ ปรับปรุง โครงสร้าง และระบบงานเพื่อยุบเลิกงานที่ซ้ำซ้อน โดยสร้างสรรค์กระบวนการ ทำงานใหม่ ลดขนาดกำลังคน เพื่อลดค่าใช้จ่ายขององค์กรด้านบุคลากร มีการกระจาย อำนาจการตัดสินใจจากระดับบนสู่ระดับเจ้าหน้าที่
2. ระบบการบริหารงานที่จะยึดผลสำเร็จของงาน และผลลัพธ์ขององค์กรเป็น หลักสำคัญใน การดำเนินการ รวมทั้งใช้มาตรการจูงใจและให้รางวัลตอบแทนแก่องค์กรที่ประสบความสำเร็จ

ธงชัย สันติวงษ์ (2526, หน้า 198) นิยามว่าประสิทธิภาพ หมายถึงกิจกรรมทาง ด้านการบริหาร บุคคลที่ได้เกี่ยวข้องกับวิธีการ ซึ่งหน่วยงานพยายามกำหนดให้ทราบแน่ ชัดว่าพนักงานของตนสามารถ ปฏิบัติงานได้มีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด

สมพงษ์ เกษมสิน (อ้างถึงใน คทาวิธ พรหมายน, 2545, หน้า 14) ได้กล่าวถึง แนวคิดของ Haring Emerson ที่เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับหลักการทำงานให้มี ประสิทธิภาพในหนังสือ "The Twelve Principles of Efficiency" ซึ่งได้รับการยกย่อง และกล่าวขานกันมาก หลัก 12 ประการมี ดังนี้

1. ทำความเข้าใจและกำหนดแนวคิดในการทำงานให้กระจ่าง
2. ใช้หลักสามัญสำนึกในการพิจารณาความน่าจะเป็นไปได้ของงาน

3. คำปรึกษาแนะนำต้องสมบูรณ์และถูกต้อง
4. รักษาระเบียบวินัยในการทำงาน
5. ปฏิบัติงานด้วยความยุติธรรม
6. การทำงานต้องเชื่อถือได้มีความฉับพลัน มีสมรรถภาพและมีการลงทะเบียน ไว้เป็นหลักฐาน
7. งานควรมีลักษณะแจ้งให้ทราบถึงการดำเนินงานอย่างทั่วถึง
8. งานเสร็จทันเวลา
9. ผลงานได้มาตรฐาน
10. การดำเนินงานสามารถยึดเป็นมาตรฐานได้
11. กำหนดมาตรฐานที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการแก่งานได้
12. ให้บำเหน็จแก่งานที่ดี

นอกจากนี้ยังมีแนวความคิดที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพหรือปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานนั้น และมีนักทฤษฎีหลายท่านได้ศึกษาและสรุป เป็นปัจจัยสำคัญๆ ที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

เบคเกอร์ และ นิวเฮาเซอร์ (Becker&Neuhauser อ้างถึงใน คชาวุธ พรหมายน, 2545, หน้า 12) ได้เสนอตัวแบบจำลองเกี่ยวกับประสิทธิภาพขององค์กร (model of organization efficiency) โดยกล่าวว่าประสิทธิภาพขององค์กรนอกจากจะพิจารณาถึง ทรัพยากร เช่น คน เงิน วัสดุ ที่เป็นปัจจัยนำเข้า และผลผลิตขององค์กร คือ การบรรลุเป้าหมายแล้วองค์กรในฐานะที่เป็นองค์กรในระบบเปิด (open system) ยังมีปัจจัย ประกอบอีกดั่งแบบจำลองในรูปสมมติฐานซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. หากสภาพแวดล้อมในการทำงานขององค์กรนั้น มีความซับซ้อนต่ำ (low task environment complexity) หรือมีความแน่นอน (certain) มีการกำหนดระเบียบ ปฏิบัติในการทำงานขององค์กรอย่างละเอียดถี่ถ้วนแล้ว แน่ชัดว่าจะนำไปสู่ความมี ประสิทธิภาพขององค์กรมากกว่า องค์กรที่มีสภาพแวดล้อมในการทำงานยุ่งยาก และ ซับซ้อนสูง (high task environment complexity) หรือมีความไม่แน่นอน (uncertain)
2. การกำหนดระเบียบปฏิบัติชัดเจน เพื่อเพิ่มผลการทำงานที่มองเห็นได้ มีผลทำให้ประสิทธิภาพมากขึ้นด้วย
3. ผลการทำงานที่มองเห็นได้สัมพันธ์ในทางบวกกับประสิทธิภาพ
4. หากพิจารณาควบคู่กันไปจะปรากฏว่าการกำหนดระเบียบปฏิบัติอย่างชัดเจน และผลการทำงานที่สามารถมองเห็นได้จะมีความสัมพันธ์มากขึ้นต่อประสิทธิภาพมาก กว่าตัวแปรแต่ละตัวตามลำพัง

เบ็คเกอร์ และนิวเฮาเซอร์ ยังเชื่ออีกว่าการสามารถมองเห็นผลการทำงานของ องค์กรได้ (visibility consequences) และมีความสัมพันธ์ของประสิทธิภาพขององค์กร เพราะองค์กรสามารถทดลองและเลือกระเบียบการปฏิบัติได้ซึ่งระเบียบการปฏิบัติและ ผลการปฏิบัติงานจะมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

แคทซ์ และคานัน (Katz & Kahn> 1978, pp. 232 - 240) ซึ่งเป็นนักทฤษฎีที่ศึกษา องค์กรระบบเปิด (open system) เช่นกันก็ได้ศึกษาในเรื่องปัจจัยที่สำคัญต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ซึ่งเขากล่าวว่าประสิทธิภาพ คือ ส่วนประกอบที่สำคัญของ ประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพขององค์กร ถ้าจะวัดจากปัจจัยนำเข้าเปรียบเทียบกับผลผลิต ที่ได้ จะทำให้การวัดประสิทธิภาพคลาดเคลื่อน จากความเป็นจริงขององค์กร หมายถึง การบรรลุเป้าหมาย (goal-attainment) ขององค์กรในการบรรลุเป้าหมายขององค์กร ปัจจัยต่าง ๆ คือ การฝึกอบรม ประสบการณ์ความผูกพัน ยังมีความสำคัญต่อประสิทธิภาพในองค์กรด้วย

นฤมล กิตตะยานนท์(อ้างถึงใน คทาวัธ พรหมายน,2545,หน้า 15 - 16) ได้เสนอ ว่าการปฏิบัติงานของแต่ละคนจะถูกกำหนดโดย 3 ส่วน ดังนี้

1. คุณลักษณะเฉพาะส่วนบุคคล (individual attributes) แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้
 - demographic characteristics เป็นลักษณะที่เกี่ยวกับ เพศ อายุ เชื้อชาติเผ่าพันธุ์
 - competence characteristics เป็นลักษณะที่เกี่ยวกับความรู้ความสามารถ ความถนัดและความชำนาญของบุคคลซึ่งคุณลักษณะเหล่านี้จะได้มาจากการศึกษาอบรม และสั่งสมประสบการณ์
 - psychological characteristics เป็นคุณลักษณะทางด้านจิตวิทยา ซึ่งได้แก่ ทัศนคติ ค่านิยม การรับในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งบุคลิกภาพของแต่ละบุคคลด้วย
2. ระดับความพยายามในการทำงาน (Work effort) จะเกิดจากการมีแรงจูงใจ ในการทำงาน ได้แก่ ความต้องการ แรงผลักดันอารมณ์ความรู้สึก ความสนใจ ความ ตั้งใจ เพราะว่าการที่มีแรงจูงใจในการทำงานสูงจะมีความพยายามที่จะอุทิศกำลังกายและ กำลังใจ ให้แก่การทำงาน มากกว่าผู้ที่แรงจูงใจในการทำงานต่ำ
3. แรงสนับสนุนจากองค์กรหรือหน่วยงาน (Organization support) ซึ่งได้แก่ คำตอบแทน ความยุติธรรม การติดต่อสื่อสาร และวิธีการที่จะมอบหมายงานซึ่งมีผลต่อ กำลังใจ ผู้ปฏิบัติงาน

สรุปได้ว่า ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของแต่ละบุคคลเกิดจากสภาพภูมิหลัง ของแต่ละคนที่ไม่เหมือนกัน สภาพร่างกายจิตใจ การศึกษา ความรู้ความสามารถ ความ ถนัดต่างๆ โดยมีปัจจัยสนับสนุนให้เกิดความแตกต่างจากการประเมินของผู้บังคับบัญชาแล้วให้คะแนนออกมาในระดับต่ำ ปานกลาง และระดับสูง ซึ่งมีผลต่อการ ปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานให้ข้าราชการผู้นั้นมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานที่มากขึ้นเรื่อยๆ

มาโนช สุขฤกษ์ และคณะ (อ้างถึงใน สถิต คำลาเลี้ยง, 2544, หน้า 18 - 19) ได้ กล่าวถึง ปัจจัยที่จะก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานว่า ประกอบด้วยปัจจัยหลัก 3 ปัจจัยด้วยกัน คือ

1. ปัจจัยส่วนบุคคลได้แก่
 - เพศ
 - จำนวนสมาชิกในครอบครัว
 - อายุ
 - ระยะเวลาในการทำงาน
 - สติปัญญา
 - ระดับการศึกษา
 - บุคลิกภาพ
2. ปัจจัยที่ได้รับมาจากงาน ได้แก่
 - ชนิดของงาน
 - ทักษะความชำนาญ
 - สถานภาพทางอาชีพ
 - สถานภาพทางภูมิศาสตร์
 - ขนาดของธุรกิจ
3. ปัจจัยที่ควบคุมได้โดยฝ่ายบริหาร
 - ความมั่นคง
 - รายได้
 - สวัสดิการ
 - โอกาสก้าวหน้าในงาน
 - สภาพการทำงาน
 - ผู้ร่วมงาน
 - ความรับผิดชอบ
 - การจัดการ

สมพงษ์ เกษมสิน (2519, หน้า 271 - 273) ได้พูดถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อบุคคลในการปฏิบัติงานว่า มีปัจจัยหลายประการที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการปฏิบัติงานของแต่ละบุคคล ซึ่งได้แก่

1. กิจกรรมในงานและนอกงาน
2. การรับสถานการณ์
3. ระดับความปรารถนา
4. กลุ่มอ้างอิง
5. เพศ
6. ภูมิหลังทางวัฒนธรรม
7. การศึกษา
8. ประสบการณ์
9. ระยะเวลาในการปฏิบัติงาน

ปัจจัยสำคัญในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพนั้น สมยศ นาวิกาน (2544, หน้า 14) กล่าวว่า มีปัจจัย 7 ประการที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในองค์การ คือ

1. กลยุทธ์ (strategy) คือ กลยุทธ์เกี่ยวกับการกำหนดภารกิจ การพิจารณาจุดอ่อน จุดแข็ง ภายในองค์การ โอกาสและอุปสรรคภายนอก
2. โครงสร้าง (structures) โครงสร้างขององค์การที่เหมาะสมจะช่วยให้การ ปฏิบัติงาน
3. ระบบ (systems) ระบบขององค์การที่จะบรรลุเป้าหมาย
4. แบบ (styles) แบบของการบริหารเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การ
5. บุคลากร (staff) ผู้ร่วมองค์การ
6. ความสามารถ (skill)
7. ค่านิยม (shared values) ค่านิยมร่วมของคนในองค์การ

5. แนวคิดเรื่องปัจจัยมีผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

สำหรับแนวคิดเรื่องปัจจัยที่สำคัญในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพหรือปัจจัย ที่มีผลต่อการปฏิบัติงาน นั้น มีนักทฤษฎีหลายท่านได้ทำการศึกษาและสรุปเป็นปัจจัยสำคัญๆ ที่น่าสนใจ ดังนี้

Becker and Neuhauser (1975 อ้างถึงใน โสฬส ปัญจะวิสุทธ์, 2541) ได้เสนอ ตัวแบบจำลองเกี่ยวกับประสิทธิภาพขององค์กร (Model of Organization Efficiency) โดยกล่าวว่า ประสิทธิภาพขององค์กรนอกจากจะพิจารณาถึงทรัพยากร เช่น คน เงิน วัสดุ ที่เป็นปัจจัยนำเข้า และผลิตผลขององค์กร คือการบรรลุเป้าหมายแล้วองค์กรในฐานะที่ เป็นองค์กรในระบบเปิด (Open System) ยังมีปัจจัยประกอบอีกดงแบบจำลองในรูป สมมติฐานซึ่งสามารถสรุปได้ ดังนี้

1. หากสภาพแวดล้อมในการทำงานขององค์กรมีความซับซ้อนต่ำ (Low Task Environment Complexity) หรือมีความแน่นอน (Certainly) มีการกำหนดระเบียบปฏิบัติในการทำงานขององค์กรอย่างละเอียดถี่ถ้วน แน่ชัดจะนำไปสู่ความมีประสิทธิภาพของ องค์กรมากกว่า องค์กรที่มีสภาพแวดล้อมในการทำงานยุ่งยากซับซ้อนสูง (High- Task Environment Complexity) หรือมีความไม่แน่นอน (Uncertainly)
2. การกำหนดระเบียบปฏิบัติชัดเจนเพื่อเพิ่มผลการทำงานที่มองเห็นได้มีผลทำให้ ประสิทธิภาพมากขึ้นด้วย
3. ผลการทำงานที่มองเห็นได้สัมพันธ์ในทางบวกกับประสิทธิภาพ
4. หากพิจารณาควบคู่กันจะปรากฏว่า การกำหนดระเบียบปฏิบัติอย่างชัดเจน และผลของการทำงานที่มองเห็นได้ มีความสัมพันธ์มากขึ้นต่อประสิทธิภาพมากกว่าตัว แปรแต่ละตัว ตาม ลำพัง

Becker ยังเชื่ออีกว่า การสามารถมองเห็นผลการทำงานขององค์กรได้ (Visibility Consequences) มีความสัมพันธ์ของประสิทธิภาพขององค์กร เพราะองค์กรสามารถ ทดลองและเลือกระเบียบปฏิบัติได้ ระเบียบปฏิบัติ และผลการปฏิบัติงานมีอิทธิพลต่อ ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

Katz และ Kahn (1978 อ้างถึงใน ควรคิด ชโลธรรังษี 2542) ซึ่งเป็นนักทฤษฎีที่ ศึกษาองค์กร ระบบเปิด (Open System) เช่นกันก็ได้ศึกษาในเรื่องปัจจัยที่สำคัญต่อประ สติภาพในการปฏิบัติงาน เขากล่าวว่า ประสิทธิภาพ คือส่วนประกอบที่สำคัญของประ สติภาพขององค์กรนั้น ถ้าจะ วัดจากปัจจัยนำเข้าเปรียบเทียบกับผลผลิตที่ ได้นั้น จะทำให้การวัดประสิทธิภาพคลาดเคลื่อน จากความเป็นจริงขององค์กร หมายถึง การบรรลุเป้าหมาย (Goal Attainment) ขององค์กรในการบรรลุเป้าหมาย ขององค์กรนั้น ปัจจัยต่างๆ คือ การฝึกอบรม ประสบการณ์ ความผูกพัน ยังมีความสำคัญต่อประสิทธิภาพ ในองค์กรด้วย

Frederick Hertzberg (1968 อ้างถึงใน โสฬส ปัญจะวิสุทธิ์ 2541) ได้ศึกษาการ บริหารงานใน แบบวิทยาศาสตร์โดยได้นำเอาการบริหารงานแบบวิทยาศาสตร์ และความ สัมพันธ์ ระหว่างผู้ปฏิบัติงาน มาศึกษาร่วมกันเพื่อให้ได้ปัจจัยสำคัญที่จะทำให้บุคคล ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นเขาจึงได้ ศึกษาวิจัยถึงทัศนคติของบุคคลที่พอใจ ในการทำงาน และไม่พอใจในการทำงานพบว่า บุคคลที่พอใจใน การทำงานนั้นประกอบ ด้วยปัจจัย ดังนี้

1. การที่สามารถทำงานได้บรรลุผลสำเร็จ
2. การที่ได้รับการยกย่องนับถือเมื่อทำงานสำเร็จ
3. ลักษณะเนื้อหาของงานเป็นสิ่งที่น่าสนใจ
4. การที่ได้มีความรับผิดชอบมากขึ้น

5. ความก้าวหน้าในการทำงาน
6. การที่ได้รับโอกาสพัฒนาความรู้และความสามารถในการทำงาน ส่วนปัจจัยที่เกี่ยวข้อง
 สิ่งแวดล้อมของงานที่เป็นส่วนที่ทำให้เกิดความไม่พึงพอใจ ประกอบด้วยปัจจัย ดังนี้ คือ
 - (1) นโยบายและการบริหารองค์กร (Policy and Administration)
 - (2) การควบคุมการบังคับบัญชา (Supervision)
 - (3) สภาพการทำงาน (Work Conditions)
 - (4) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลทุกระดับในหน่วยงาน (Relation with Peer and Subordinate)
 - (5) ค่าตอบแทน (Salary)
 - (6) สถานภาพ (Status)
 - (7) การกระทบกระเทือนต่อชีวิตส่วนตัว (Personal Life)
 - (8) ความปลอดภัย (Security)

นักวิชาการที่ได้ทำการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพ ในการบริหารงานที่สำคัญ ซึ่งได้กล่าวเพิ่มเติมถึงหลักการทำงานที่มีประสิทธิภาพ คือ

สมพงษ์ เกษมสิน(2521,30) ได้กล่าวถึงแนวคิดของ Haning Emerson ที่เสนอ แนวความคิดเกี่ยวกับหลักการทำงานให้มีประสิทธิภาพในหนังสือ "The Twelve Principles of Efficiency" ซึ่งได้รับการยกย่องและกล่าวขานกันมาก หลัก 12 ประการมี ดังนี้คือ

1. ทำความเข้าใจและกำหนดแนวความคิดในการทำงานให้กระจ่าง
2. ใช้หลักสามัญสำนึกในการพิจารณาความน่าจะเป็นไปได้ของงาน
3. คำปรึกษาแนะนำต้องสมบูรณ์และถูกต้อง
4. รักษาระเบียบวินัยในการทำงาน
5. ปฏิบัติงานด้วยความยุติธรรม
6. การทำงานต้องเชื่อถือได้ มีความฉับพลัน มีสมรรถภาพและมีการลงทะเบียน ไว้เป็นหลักฐาน
7. งานควรมีลักษณะแจ้งให้ทราบถึงการดำเนินงานอย่างทั้งถึง
8. งานเสร็จทันเวลา
9. ผลงานได้มาตรฐาน
10. การดำเนินงานสามารถยึดเป็นมาตรฐานได้
11. กำหนดมาตรฐานที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือในการแก่งานได้
12. ให้บำเหน็จรางวัลแก่งานที่ดี

สมยศ นาวิการ (2529, 6) กล่าวถึงแนวความคิดของ (Thomas J. Peters) ซึ่งเสนอ ปัจจัย 7 ประการ (7-S) ที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานในองค์กร คือ

1. กลยุทธ์ (Strategy) กลยุทธ์เกี่ยวกับการกำหนดภารกิจ การพิจารณาจุดอ่อน และจุดแข็ง ภายในองค์กร โอกาสและอุปสรรคภายนอก
2. โครงสร้าง (Structure) โครงสร้างขององค์กรที่เหมาะสมจะช่วยให้ปฏิบัติงาน
3. ระบบ (Systems) ระบบขององค์กรที่จะบรรลุเป้าหมาย
4. แบบ (Styles) แบบของการบริหารของผู้บริหารเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กร
5. บุคลากร (Staff) ผู้รวมองค์กร
6. ความสามารถ (Skill)
7. ค่านิยม (Shared Values) ค่านิยมร่วมของคนในองค์กร

บทที่ 3

กระบวนการวิจัย

การดำเนินงานวิจัยโครงการนี้ให้ความสำคัญกับการยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มีการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาเป็นเวลากว่า 10 ปี มีจำนวนโครงการที่สนับสนุนกว่า 80 โครงการ ดำเนินการโดย สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงในการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นดังกล่าว การทำงานใน 10 ปีหลังของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงให้ความสำคัญกับการยกระดับกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นและกระบวนการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดีที่สุด นำไปสู่โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีคุณภาพ

1. เป้าหมายของโครงการวิจัย

1. จะสามารถเพิ่มประสิทธิภาพการติดตามสนับสนุนเพื่อให้ได้โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีคุณภาพได้อย่างไร
2. การสร้างและพัฒนากลไกการสนับสนุนงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพทำได้อย่างไร มีเครื่องมือ และวิธีการอย่างไร
3. การสังเคราะห์องค์ความรู้การศึกษาขีดความสามารถในการรองรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Carrying Capacity CBT) จากการศึกษาเปรียบเทียบ ค้นพบองค์ความรู้ใหม่อะไรบ้าง และจะสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนได้อย่างไร

2. วิธีการดำเนินงาน

1. เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสนับสนุนโครงการวิจัยในระดับพื้นที่และเครือข่ายให้มีคุณภาพ (กรณีพื้นที่ที่ไม่มี Node ดูแล : เชียงราย พิชญ์โลก ชุมพร และเครือข่าย ภาคใต้)
- พัฒนาโครงการวิจัย (โจทย์ต่อเนื่อง 2 โครงการ ได้แก่ ไปงน้ำร้อน และ ร่มฟ้าไทย จ.เชียงราย)

กระบวนการทำงาน

ในการพัฒนาโครงการวิจัยใหม่ในพื้นที่ที่ไม่มีศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (จังหวัดเชียงราย จังหวัดชุมพร) มีกระบวนการในการพัฒนาโครงการ ดังนี้

- (1) จัดเวทีสรุปทบทวนการดำเนินงานระยะที่ 1
- (2) ค้นหาโจทย์วิจัยระยะที่ 2

- (3) ประชุมวงเล็ก (ทีมวิจัย) ออกแบบกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม
- (4) ประชุมวงใหญ่ (ชุมชน) ตรวจสอบโจทย์วิจัยและกระบวนการวิจัย
- (5) ประชุมทำแผนเชิงปฏิบัติการและงบประมาณ
- (6) นำเสนอข้อเสนอโครงการวิจัยกับ สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- (7) ปรับแก้ข้อเสนอโครงการร่วมกับทีมวิจัย
- (8) ดำเนินการจัดทำสัญญา

ผู้รับผิดชอบ

พื้นที่เชียงราย : อนงนาฏ ปัญโญใหญ่ และ วรพงศ์ ผูกภู

พื้นที่อื่นๆ : สุภาวิณี ทรงพรวาณิชย์ และ วรพงศ์ ผูกภู

- การติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยในระดับพื้นที่และระดับเครือข่ายฯ

กระบวนการทำงาน

- (1) ประชุมทีมวิจัยเพื่อออกแบบและวางแผนกระบวนการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยในระดับพื้นที่และระดับเครือข่ายฯ
- (2) ลงพื้นที่เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการวิจัย อย่างน้อย 2 เดือน/ครั้ง/โครงการ
- (3) จัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพนักวิจัยระหว่างการดำเนินงานวิจัยจำนวน 7 โครงการ
- (4) จัดเวทีสรุปบทเรียนการดำเนินงานในพื้นที่เป็นระยะ (รายโครงการวิจัย)
- (5) จัดเวทีเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ (ริมระเบียบงานวิจัย) 1 ครั้ง
- (6) จัดเวทีถอดบทเรียนแนวทางในการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยในระดับพื้นที่และเครือข่ายฯให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ
- (7) สรุปผลการดำเนินงานวิจัยและเขียนรายงานแนวทางในการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยในระดับพื้นที่และเครือข่ายฯ ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ

ผู้รับผิดชอบ

พื้นที่เชียงราย : อนงนาฏ ปัญโญใหญ่ และ วรพงศ์ ผูกภู

พื้นที่อื่นๆ (พิษณุโลก เฉพาะร่องกล้า, เครือข่ายภาคใต้, จังหวัดชุมพร) :

สุภาวิณี ทรงพรวาณิชย์ และ วรพงศ์ ผูกภู

2. เพื่อสร้างและพัฒนากลไกการสนับสนุนงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

กระบวนการทำงาน

- ประชุมที่วิจัยร่วมกับ Node พื้นที่เพื่อออกแบบและวางแผนกระบวนการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยในระดับพื้นที่ หน่วยงานความร่วมมือและระดับเครือข่ายฯ
 - Node แม่ฮ่องสอน สนับสนุน 2 โครงการ (ระดับชุมชน 1 และระดับเครือข่ายฯ 1)
 - Node มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สนับสนุน 1 โครงการ (นักศึกษา ป.โท)
 - Node ลำปาง สนับสนุน 1 โครงการ (ระดับชุมชน)
 - พี่เลี้ยงภาคเหนือตอนล่าง สนับสนุน 3 โครงการ (ระดับชุมชน)
 - Node จันทบุรี สนับสนุน 1 โครงการ (ระดับเครือข่าย)
 - Node สตูล สนับสนุน 1 โครงการ (ระดับเครือข่าย)
- พัฒนาศักยภาพนักวิจัยและ Node / พี่เลี้ยง ระหว่างการดำเนินงานวิจัย
 - Training 1 ครั้ง หลักสูตร พี่เลี้ยง การท่องเที่ยวโดยชุมชน
 - Coaching ในพื้นที่วิจัยร่วมกัน (ภาคเหนือ 2 เดือน/ครั้ง, ภาคอื่นๆ 3 เดือน/ครั้ง)
- ลงพื้นที่เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการวิจัยและสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักวิจัยชาวบ้านและ Node/ พี่เลี้ยง โดยใช้พื้นที่วิจัยเป็นเครื่องมือในการสร้างการเรียนรู้
- จัดเวทีถอดบทเรียนแนวทางในการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยในระดับพื้นที่และเครือข่ายฯ ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ (กรณีการทำงานร่วมกับ Node พื้นที่)
- สรุปผลการดำเนินงานวิจัยและเขียนรายงานแนวทางในการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยในระดับพื้นที่และเครือข่ายฯ ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพ (กรณีการทำงานร่วมกับ Node พื้นที่)

ผู้รับผิดชอบ

สุภาวิณี ทรงพรพาณิชย์ และ วรพงศ์ ผูกภู

3. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่จากชุดโครงการวิจัยการศึกษาขีดความสามารถในการรองรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Carrying Capacity CBT)

กระบวนการทำงาน

- ประมวลผลข้อมูลและเตรียมงานกับผู้เชี่ยวชาญเพื่อวางกรอบและแนวทางในการรวบรวมข้อมูล

- จัดประชุมทีมวิจัยร่วมกับผู้เชี่ยวชาญในการเติมความรู้ “Carrying Capacity CBT” ร่วมกับนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- ลงพื้นที่เพื่อเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการวิจัยประเด็น “Carrying Capacity CBT” จำนวน 4 โครงการ ใน 4 พื้นที่ อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง/โครงการ (เชียงใหม่ เชียงราย สมุทรปราการ และชุมพร) เพื่อรวบรวมข้อมูลในเชิงเนื้อหาและกระบวนการ
- จัดเวทีนำเสนอผลงานวิจัยประเด็น “Carrying Capacity CBT” เพื่อรวบรวมข้อมูล และแลกเปลี่ยนระหว่างโครงการวิจัย เปรียบเทียบและแลกเปลี่ยนข้ามพื้นที่เพื่อประโยชน์ในการสังเคราะห์
- จัดเวทีประชุมร่วมกันระหว่างทีมวิจัยและผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อสังเคราะห์ชุดความรู้ใหม่จากการสนับสนุนงานวิจัยประเด็น “Carrying Capacity CBT”
- จัดเวทีนำเสนอผลงานวิจัยในประเด็น “Carrying Capacity CBT” ต่อสาธารณะเพื่อเติมเต็มผลการสังเคราะห์ให้สมบูรณ์
- เขียนรายงานการสังเคราะห์ชุดความรู้ใหม่จากการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็น “Carrying Capacity CBT”

ผู้รับผิดชอบ

สุภาวิณี ทรงพรวาณิชย์ และ อนงนาฏ ปัญญาใหญ่

หมายเหตุ : กำลังดำเนินงานในช่วงต้นของกระบวนการทำงาน

4. งานบริหารจัดการงบประมาณโครงการวิจัย

กระบวนการทำงาน

- จัดทำบัญชีของโครงการวิจัย (ของพี่เลี้ยง)
- สนับสนุนการทำบัญชีโครงการวิจัย (ของนักวิจัย)

ผู้รับผิดชอบ

อนงนาฏ ปัญญาใหญ่

3. ทีมวิจัย

1. นางสาวสุภาวิณี ทรงพรวาณิชย์	หัวหน้าโครงการวิจัย
2. นางสาวอนงนาฏ ปัญญาใหญ่	ทีมวิจัย
3. นายวรงค์ ผูกภู	ทีมวิจัย

บทบาทและภาระหน้าที่ของทีมวิจัย

นางสาวสุภาวดี ทรงพรวาณิชย์

บทบาทหน้าที่รับผิดชอบหลัก

- วิเคราะห์สถานการณ์และพัฒนาประเด็นที่น่าสนใจเพื่อประกาศโจทย์วิจัยในลักษณะชุดโครงการ
- ติดต่อประสานงาน ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเข้ามาหนุนเสริมงานวิจัยทั้งในระดับโครงการและชุดโครงการ
- ติดต่อประสานเชื่อมโยงหน่วยงานเข้ามาเรียนรู้และผลักดันร่วมกับ Node/เครือข่าย
- พัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยงและผู้นำชุมชน ให้สามารถนำเอา CBR ไปเป็นเครื่องมือในการทำงาน
- ติดตามและหนุนเสริมให้นักวิจัยสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- รวบรวมรายงานวิจัย ส่งเคราะห์ข้อมูล เผยแพร่ผลงานวิจัยในรูปแบบบทความหรือเวทีวิชาการ
- ติดตามให้ผลงานวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาได้จริงทั้งในระดับพื้นที่เครือข่าย และนโยบาย
- ส่งเคราะห์ชุดความรู้ในการสนับสนุนชุดโครงการวิจัย CC CBT

นางสาวอนงนาฏ ปัญญาใหญ่

บทบาทหน้าที่รับผิดชอบหลัก

- ลงพื้นที่ในการติดตามและหนุนเสริมให้นักวิจัยสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ให้น้ำหนักในกรณีพื้นที่ที่ไม่มี Node ดูแล)
- จัดกระบวนการวิจัยร่วมกับนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- ประสานงานกับนักวิจัยและภาคีที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญเข้ามาหนุนเสริม เพื่อให้งานวิจัยดำเนินไปตามแผนที่วางไว้
- ติดตามให้ผลงานวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการวางแผนพัฒนาได้จริงทั้งในระดับพื้นที่เครือข่าย และนโยบาย
- งานการเงิน งานบัญชีโครงการวิจัย
- ประสานงานและอำนวยความสะดวกในการจัดการประชุม
- ลงพื้นที่เพื่อแนะนำ ระบบบัญชี/การเงินให้กับกลุ่ม CBT /เครือข่าย CBT
- จัดเก็บระบบข้อมูล เอกสารงานวิจัยในสำนักงานอย่างเป็นระบบ ระเบียบ สามารถอ้างอิงและค้นหาได้ง่าย

นายวรวงศ์ ผูกู

บทบาทหน้าที่รับผิดชอบหลัก

- ลงพื้นที่ในการติดตามและหนุนเสริมให้นักวิจัยสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ให้น้ำหนักในกรณีพื้นที่ที่ไม่มี Node ดูแล)
- จัดกระบวนการวิจัยร่วมกับนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- ประสานงานกับนักวิจัยและภาคีที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญเข้ามาหนุนเสริม เพื่อให้งานวิจัยดำเนินไปตามแผนที่วางไว้
- ติดตามรวบรวมรายงานวิจัยประสานงานให้เกิดการสังเคราะห์และเผยแพร่ผลงานวิจัยสู่สาธารณะ
- บันทึกการประชุม และเขียนรายงานภาคสนามเพื่อนำลงเว็บไซต์ และส่งข่าวผ่านช่องทางของ สกว.

4. ผู้เชี่ยวชาญเชิงประเด็น “Carrying Capacity Tourism”

1. ดร.ดรชนี เอมพันธ์	อาจารย์คณะวนศาสตร์ชุมชน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
2. คุณกุลปราโมทย์ วรรณเลิศ	ผู้อำนวยการฝ่ายพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ททท.
3. ดร.อนุชา เล็กสกุลติก	สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย

บทบาทหน้าที่ของผู้เชี่ยวชาญ

- เติมความรู้ในเชิงประเด็น “Carrying Capacity Tourism”
- ร่วมออกแบบกระบวนการสังเคราะห์ และกำหนดประเด็นการศึกษา
- ร่วมลงพื้นที่ จัดกระบวนการในการดึงข้อมูลจากพื้นที่
- สร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเชิงประเด็นระหว่างทีมวิจัยและนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นในชุดโครงการวิจัย “Carrying Capacity Tourism”
- ให้แง่มุม ชุมคิด และเป็นที่ปรึกษาในการสังเคราะห์ชุดความรู้ใหม่
- เป็นพี่เลี้ยงในการเขียนเอกสารรายงานการสังเคราะห์ชุดความรู้ใหม่

บทที่ 4

ผลการดำเนินงาน

การดำเนินงานวิจัยโครงการนี้ให้ความสำคัญกับการยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มีการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาเป็นเวลากว่า 10 ปี มีจำนวนโครงการที่สนับสนุนกว่า 80 โครงการ ดำเนินการโดย สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงในการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นดังกล่าว การทำงานใน 10 ปีหลังของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงให้ความสำคัญกับการยกระดับกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นและกระบวนการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดีที่สุด นำไปสู่โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีคุณภาพ

1. ตั้งหลักกับงาน CBT ใน 10 ปีหลัง

เมื่อการทำงานในบทบาทของพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ดำเนินการมาแล้ว 10 ปีที่ผ่านมา ได้มีการสังเคราะห์ชุดความรู้จากงานวิจัยประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนในงาน 10 ปี พลัง คุณค่า และความสุขจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น พบว่างานวิจัยประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 10 ปีหลัง ต้องให้ความสำคัญกับการยกระดับโจทย์วิจัยที่ตอบปัญหาสังคมในวงกว้างมากขึ้น เรียนรู้จากองค์ความรู้และบทเรียนจากงานวิจัย 10 ปีที่ผ่านมา และเปิดรับข้อเสนอโจทย์วิจัยใหม่ๆ ที่ท้าทายมากขึ้น เป็นที่มาของโจทย์วิจัยของโครงการวิจัยนี้ โดยโครงการวิจัยนี้มีเป้าหมายเพื่อ

1. เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการติดตามสนับสนุนเพื่อให้ได้โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีคุณภาพ
2. เพื่อสร้างและพัฒนากลไกการสนับสนุนงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่จากชุดโครงการวิจัยการศึกษาขีดความสามารถในการรองรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Carrying Capacity CBT)

- การเพิ่มประสิทธิภาพการติดตามสนับสนุนเพื่อให้ได้โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีคุณภาพ

ภาระงานในส่วนนี้เป็นความพยายามในการที่จะเพิ่มประสิทธิภาพในการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับพื้นที่และระดับเครือข่ายๆ ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเนื้องานส่วนใหญ่เป็นเนื้องานผูกพันจากงานปี พ.ศ. 2553 โดยให้ความสำคัญกับการเพิ่ม

ประสิทธิภาพการติดตามเพื่อให้ได้โครงการวิจัยคุณภาพในโครงการวิจัยที่เป็น**โจทย์ยกระดับขึ้น**จากเดิม **จำนวน 7 โครงการ** ซึ่งสามารถจัดกลุ่มของงานในส่วนนี้ได้ 2 ระดับ ได้แก่

1. **โจทย์วิจัยระดับพื้นที่ที่ยกระดับ** ได้แก่ ประเด็นการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ท่องเที่ยวกระแสหลัก เช่น (1) ชุมชนร่องกล้า จ.พิษณุโลก (2) ชุมชนร่มฟ้าไทย จ.เชียงราย เป็นต้น และประเด็นการสร้างการมีส่วนร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับพื้นที่ เช่น (3) ตำบลแม่ยาว จ.เชียงราย (4) ชุมชนโป่งน้ำร้อน จ.เชียงราย เป็นต้น
2. **โจทย์วิจัยระดับเครือข่ายที่ยกระดับ** ได้แก่ ประเด็นการยกระดับจากโจทย์พื้นที่ปกติ เป็นการเชื่อมโยงเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับจังหวัดและระดับภูมิภาค เช่น (5) เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคใต้ และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับจังหวัด (6) จังหวัดเชียงราย (7) จังหวัดชุมพร เป็นต้น

(** ดูรายละเอียดได้จากตารางสรุปจำนวนและสถานการณ์โครงการวิจัยด้านล่าง)

- **การสร้างและพัฒนากลไกการสนับสนุนงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ**

ภายใต้พลวัตของการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เกิดขึ้นทำให้หลาย Node ชัยงานและโจทย์วิจัยที่ยกระดับมากขึ้น ทั้งในระดับชุมชนและระดับหน่วย (Unit) ของพี่เลี้ยงในพื้นที่ จึงเป็นความพยายามของโครงการวิจัยนี้ เพื่อให้ค้นหาความรู้ เครื่องมือ และกระบวนการทำงานให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ จากการดำเนินงาน 2 ปีที่ผ่านมา การสนับสนุนเจ้าหน้าที่ Node ให้สามารถเป็นพี่เลี้ยงชุมชนท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพได้นั้น มีการกำหนดเกณฑ์เบื้องต้นในการจัดระดับของ Node ดังนี้

1. ประสบการณ์การสนับสนุนงานวิจัยประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่
2. ประเด็นความท้าทายของโจทย์วิจัยในพื้นที่ (ระดับความยากของโจทย์วิจัย)
3. ศักยภาพ คุณวุฒิ และวิวุฒิของพี่เลี้ยง / เจ้าหน้าที่ Node

จากเกณฑ์เบื้องต้นดังกล่าวสามารถจำแนกระดับของการสนับสนุนเป็น 3 ระดับได้แก่

ระดับ A หมายถึง Node ที่สามารถจัดการตัวเองได้ หนุนเสริมโครงการระดับพื้นที่โจทย์พื้นฐานได้ดี แต่กำลังมีโจทย์ที่ท้าทายและยกระดับ

ระดับ B หมายถึง Node ที่ยังอยู่ในช่วง set กลไกในทีมและในพื้นที่ กำลังอยู่ในช่วงการสร้างพื้นที่รูปธรรม และกำลังค้นหาโจทย์ที่ท้าทายมากขึ้น

ระดับ C หมายถึง Node ที่เพิ่งเริ่มมีงานวิจัยประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน อยู่ในช่วงสร้างคน (พี่เลี้ยง) และสร้างพื้นที่รูปธรรม

ระดับ	Node	ความต้องการในการหนุนเสริม	ความถี่การหนุน
A	แม่ฮ่องสอน	<ul style="list-style-type: none"> - ความรู้ในเชิงประเด็น เช่น หลักสูตรการเรียนการสอน - ความรู้ในการหนุนเสริมจิตวิทยัจัยยกระดับ (เครือข่าย) - การเชื่อมร้อยภาพกว้างระดับภาคและระดับประเทศ - เป็นตัวกลางเชื่อมร้อยการทำงานกับหน่วยงาน 	ปีละ 3 ครั้ง (4 เดือน / ครั้ง)
	สตูล	<ul style="list-style-type: none"> - ความรู้ในการหนุนเสริมจิตวิทยัจัยยกระดับ (เครือข่ายฯ) - การเชื่อมร้อยภาพกว้าง ระดับภาค และระดับประเทศ - เป็นตัวกลางเชื่อมร้อยการทำงานกับหน่วยงาน - สร้างเจ้าหน้าที่ของโหนดในเชิงทักษะและกระบวนการ (วิมาท) 	ปีละ 3 ครั้ง (4 เดือน / ครั้ง)
B	ภาคเหนือ ล่าง	<ul style="list-style-type: none"> - เติมความรู้ในเชิงเนื้อหา CBT - การเชื่อมร้อยภาพกว้างระดับภาคและระดับประเทศ - เป็นตัวกลางเชื่อมร้อยการทำงานกับหน่วยงาน - สร้างเจ้าหน้าที่ของโหนดในเชิงทักษะกระบวนการ พี่เลี้ยง CBR 	ปีละ 4 ครั้ง (3 เดือนต่อครั้ง)
	จันทบุรี	<ul style="list-style-type: none"> - ความรู้ในการหนุนเสริมจิตวิทยัจัยยกระดับ (เครือข่ายฯ) - การเชื่อมร้อยภาพกว้างระดับภาคและระดับประเทศ - เป็นตัวกลางเชื่อมร้อยการทำงานกับหน่วยงาน - สร้างเจ้าหน้าที่ของโหนดในเชิงทักษะกระบวนการ พี่เลี้ยง CBR ประเด็น CBT (โชติ/ไชโย) 	ปีละ 4 ครั้ง (3 เดือนต่อครั้ง)

ระดับ	Node	ความต้องการในการหนุนเสริม	ความถี่การหนุน
C	ลำปาง	<ul style="list-style-type: none"> - เติมความรู้ในเชิงเนื้อหา CBT - การเชื่อมร้อยภาพกว้างระดับภาคและระดับประเทศ - สร้างเจ้าหน้าที่ของโหนดในเชิงทักษะกระบวนการ พี่เลี้ยง CBR ประเด็น CBT (อัญมณี) - ออกแบบเครื่องมือในการทำงานร่วมกัน 	ปีละ 6 ครั้ง (2 เดือนต่อครั้ง)
	มหาวิทยาลัย ย เชียงใหม่	<ul style="list-style-type: none"> - เติมความรู้ในเชิงเนื้อหา CBT - การเชื่อมร้อยภาพกว้างระดับภาคและระดับประเทศ - สร้างเจ้าหน้าที่ของโหนดในเชิงทักษะกระบวนการ พี่เลี้ยง CBR (เสาวดี/นศ.ป.โท) - ออกแบบเครื่องมือในการทำงานร่วมกัน 	ปีละ 6 ครั้ง (2 เดือนต่อครั้ง)

จากการดำเนินงานของ CBT-I ในการสนับสนุนกลไกในพื้นที่ 2 ปีที่ผ่านมา ค้นพบองค์ความรู้ใหม่ ได้แก่ (1) การสร้างเครื่องมือใหม่ๆ ในการทำงานร่วมกัน (2) การเติมทักษะ องค์ความรู้ CBT ให้กับเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบโดยตรง (3) การวิเคราะห์สถานการณ์ของพื้นที่และออกแบบการทำงานร่วมกันพบว่า 2 ปีที่ผ่านมา เจ้าหน้าที่ Node หลายคนมีพัฒนาการที่ดี และในปี พ.ศ.2554 นี้ ความท้าทายใหม่ที่ยังคงต้องสร้างกลไกในพื้นที่คือจะอย่างไรให้ คนทำงานในพื้นที่สามารถพัฒนาศักยภาพตนเองให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพได้ ตลอดจนขยายผลในการสร้าง Unit ในพื้นที่ที่เพิ่มขึ้นมากกว่า Node ของสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น แต่ยังคาดหวังการขยายผลการทำงานไปยัง Unit ในพื้นที่ที่เป็นหน่วยงานในพื้นที่เพื่อให้ทำงานกับ Node ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิภาพ

ความคาดหวังในการสร้างกลไกในพื้นที่เพื่อให้สามารถสนับสนุนชุมชนวิจัยท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพนั้น ทีมวิจัยคาดหวัง ข้อค้นพบใหม่จากวิจัยในประเด็นเครื่องมือและกระบวนการที่ใช้ในการสนับสนุน Node ที่มีความต่างระดับในการทำงานและสามารถพัฒนากลไกให้ขยับระดับได้ โดยคาดหวังว่า Node ระดับ C และ B จะสามารถพัฒนาเป็น Node ระดับ A ได้ในที่สุด

นอกจากการสร้างคนและกลไกในพื้นที่แล้วนั้น การศึกษาวิจัยในครั้งนี้นี้ยังคาดหวังการเชื่อมร้อยกลไกในแต่ละพื้นที่ที่กระจายตัวอยู่ในประเทศไทยสามารถเป็นจิ๊กซอว์ในการเชื่อมร้อยภาพการขยับงานวิจัยเชิงประเด็นให้สามารถสร้างผลกระทบต่อระดับนโยบายได้อีกด้วย

- การสังเคราะห์องค์ความรู้การศึกษาขีดความสามารถในการรองรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Carrying Capacity CBT)

ภาระงานในส่วนนี้เป็นความพยายามของทีมวิจัย จากการวิเคราะห์สถานการณ์ ประเมินทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทยมาแล้วนั้นพบว่า องค์ความรู้ที่ยังขาดและเป็นความต้องการของสังคมคือประเด็นการศึกษาขีดความสามารถในการรองรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดย สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้การสนับสนุนโครงการวิจัยในประเด็นนี้ 4 โครงการในบริบทพื้นที่ที่แตกต่างกัน 4 ภาคของไทย โครงการวิจัยโครงการนี้จึงมีปัญหาคำถามวิจัยในภาระงานนี้คือ ทีมวิจัยจะสามารถสนับสนุนชุดโครงการวิจัยประเด็นนี้ได้อย่างไร โดยผ่านกระบวนการสังเคราะห์ชุดความรู้ที่นับว่าเป็นองค์ความรู้ใหม่ และสามารถนำไปสร้าง Model พร้อมกับขยายผลในพื้นที่ชุมชนท่องเที่ยวอื่นๆ ได้อย่างไร ซึ่งองค์ความรู้ใหม่จากชุดโครงการวิจัย Carrying Capacity CBT นี้จะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนการพัฒนาและวางแผนการจัดการชุมชนท่องเที่ยวที่มีการพัฒนามาแล้วและเกิดผลกระทบขึ้นรวมทั้งชุมชน CBT ในพื้นที่ท่องเที่ยวกระแสหลักอีกด้วย เพื่อนำไปสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน

ดังนั้น โจทย์วิจัยของ CBT-I ต่อภารกิจเดิมในการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในระดับพื้นที่ทั้งในระดับโครงการและเหนือโครงการ รวมทั้งการทำงานร่วมกับ Node ต่าง ๆ จะมีแนวทางในการทำงานอย่างไรที่จะทำให้พี่เลี้ยง หรือ Node สามารถสร้างและพัฒนาชุดความรู้ในการหนุนเสริมชุมชน/หน่วยงานในประเด็นเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ ในขณะเดียวกัน CBT-I เข้ามามีบทบาทในการมองภาพกว้าง ประกาศเจตย์ในลักษณะชุดโครงการมากขึ้น และหาแนวทางในการสนับสนุนเพื่อให้โครงการวิจัยย่อยแต่ละโครงการในชุดโครงการเดียวกันได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวคิด กรอบการทำงาน และเนื้อหางานวิจัยได้ลุ่มลึกมากขึ้น ตอบโจทย์ชุมชนท้องถิ่นได้ตรงประเด็นปัญหา ในขณะเดียวกันก็มีกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่ดึงคนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้งานวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชุมชนได้อย่างแท้จริงต่อไป

2. ผลการดำเนินงานกับความตั้งใจแรกเริ่ม

- การเพิ่มประสิทธิภาพการติดตามสนับสนุนเพื่อให้ได้โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีคุณภาพ

การสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ภาระงานในส่วนนี้เป็นความพยายามในการที่จะเพิ่มประสิทธิภาพในการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับพื้นที่และระดับเครือข่ายฯ ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเนื้องานส่วนใหญ่เป็นเนื้องานผูกพันจากงานปีพ.ศ. 2553 โดยให้ความสำคัญกับการเพิ่ม

ประสิทธิภาพการติดตามเพื่อให้ได้โครงการวิจัยคุณภาพในโครงการวิจัยที่เป็น**โจทย์ยกระดับขึ้น**จากเดิม **จำนวน 7 โครงการ** ซึ่งสามารถจัดกลุ่มของงานในส่วนนี้ได้ 2 ระดับ ได้แก่

1. **โจทย์วิจัยระดับพื้นที่ที่ยกระดับ** เช่น การติดตามสถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ การสร้างกลไกการทำงานแบบมีส่วนร่วม หรือการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ท่องเที่ยวกระแสหลัก เป็นต้น
2. **โจทย์วิจัยระดับเครือข่ายที่ยกระดับ** มีการยกระดับจากโครงการวิจัยระดับชุมชนหลายชุมชนเชื่อมร้อยกันเป็นเครือข่ายระดับจังหวัด ได้แก่ จ.แม่ฮ่องสอน จ.เชียงราย จ.จันทบุรี และ จ.สตูล เป็นต้น

โครงการวิจัยที่ต้องติดตามสนับสนุนให้โครงการวิจัยมีประสิทธิภาพมากขึ้น ได้แก่

1. รูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมทั้ง 4 หย่อมบ้านของชุมชนบ้านโป่งน้ำร้อน ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย ระยะ 2
2. โครงการ การสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่มฟ้าไทย ภูชี้ฟ้า จ.เชียงราย
3. โครงการงานวิจัย “การศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และเทศบาลตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย”
4. โครงการวิจัย การพัฒนาศักยภาพและเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงราย ระยะที่ 3
5. โครงการวิจัย แนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก
6. โครงการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดชุมพรและพื้นที่เชื่อมโยง
7. โครงการวิจัย การศึกษาและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคใต้

รายละเอียดของกระบวนการและผลการดำเนินงานในแต่ละโครงการวิจัย มีดังนี้

1. รูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมทั้ง 4 หย่อมบ้านของชุมชนบ้านโป่งน้ำร้อน ตำบลดอยฮาง อำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย ระยะ 2

โครงการวิจัยนี้เป็นโครงการวิจัยระยะที่ 2 ต่อเนื่องจากระยะที่ 1 จากการพัฒนาโครงการและพูดคุยสรุปผลการดำเนินงานในโครงการระยะที่ 1 ที่ผ่านมา พบว่า ผลการดำเนินโครงการวิจัยในโครงการวิจัยระยะที่ 1 ทำให้ชุมชนเห็นศักยภาพในด้านการท่องเที่ยวของตนเอง ชุมชนได้ข้อมูลของดีของชุมชน และองค์ความรู้จากกระบวนการศึกษาศักยภาพของชุมชน แต่ยังคงขาดซึ่งรูปแบบ แนวทาง และองค์ความรู้ในการบริหารจัดการของดีและข้อมูลที่มีอยู่สู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในรูปแบบที่

เหมาะสมต่อชุมชนโป่งน้ำร้อนได้ ดังนั้นทางชุมชนโป่งน้ำร้อนจึงมีความต้องการที่จะทำการศึกษาวิจัยเพื่อหารูปแบบการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน

บทเรียนจากการดำเนินงานที่ผ่านมาพบว่า ชุมชนมีข้อมูลแต่ยังไม่สามารถนำสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมได้ การจดบันทึกข้อมูลในระยะที่ 1 ซึ่งทางชุมชนได้สะท้อนว่าเป็นปัญหาต่อการดำเนินงานเนื่องจากไม่มีความถนัด และไม่คุ้นเคย จากบทเรียนที่ผ่านมาที่มิวิจัยได้ประสบการณ์และมีความคุ้นเคยในการจดบันทึกมากขึ้น การทำงานร่วมกันของ 4 หย่อมบ้านจากการดำเนินโครงการวิจัยที่ผ่านมา พบว่าความแตกต่างทางวัฒนธรรมส่งผลต่อกระบวนการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานอยู่พอสมควร ซึ่งในแผนการดำเนินโครงการในระยะที่ 2 นี้การวางแผนกิจกรรมเอื้อต่อการก่อให้เกิดกระบวนการสร้างความเข้าใจ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ในด้านความแตกต่างทางวัฒนธรรมอย่างให้เกียรติซึ่งกันและกัน

สถานการณ์ด้านการท่องเที่ยวของชุมชนโป่งน้ำร้อน ล่าสุด มีบริษัทเอกชนเข้ามาติดต่อขอใช้พื้นที่ป่าและสวนเมี่ยงของชาวบ้านเพื่อสร้างเป็นแหล่งกิจกรรมการท่องเที่ยวโหนลวดสลิง (Flight of the gibbon) เช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นที่บ้านแม่กำปอง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าเป็นห่วงว่าหากชุมชนไม่มีการเตรียมความพร้อมเพื่อตั้งรับต่อการรุกคืบเข้ามาของธุรกิจท่องเที่ยว ขาดความเข้าใจ และไม่สามารถพิจารณาถึงผลดีผลเสียที่จะเกิดขึ้น อาจส่งผลกระทบต่อชุมชนในระยะยาวได้

โดยสรุปคือ จากการดำเนินโครงการวิจัยระยะที่ 1 ที่ผ่านมา พบว่า ชุมชนโป่งน้ำร้อนมีศักยภาพและต้นทุนที่ดี ที่สามารถพัฒนาสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ ทั้งในด้านทรัพยากรทางธรรมชาติ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา วิถีชีวิต ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ อัญมณีไมตรีของผู้คนรวมถึงความมุ่งมั่นตั้งใจของชาวบ้านที่จะจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในด้าน logistic ซึ่งชุมชนโป่งน้ำร้อนตั้งอยู่ไม่ห่างจากตัวเมืองเชียงรายมากนัก ใช้เวลาเดินทางจากตัวเมืองเชียงรายประมาณ 45 นาที และเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดเชียงราย เช่น บ้านกระเหรี่ยงรวมมิตร บ้านยะฟู บ่อน้ำพุร้อนผาเสริฐ เป็นต้น และชุมชนโป่งน้ำร้อนมีชุดความรู้ที่ได้จากการดำเนินโครงการวิจัยระยะที่ 1 ที่จะสามารถต่อยอดการวิจัยในโครงการระยะที่ 2 เพื่อนำไปสู่กระบวนการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เกิดขึ้นได้จริงอย่างเป็นรูปธรรม

นอกจากนั้นโครงการนี้ยังเป็นอีกหนึ่งความพยายามในการติดตั้งเครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลดอยฮางในการเรียนรู้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่

สถานะโครงการ : ได้มีการพัฒนาโครงการในช่วงระยะเวลาตั้งแต่ มิถุนายน 2553 ถึง ธันวาคม 2553 และเสนอข้อเสนอโครงการในการพิจารณาโครงการของ สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นช่วงเดือนมกราคม 2554 และได้รับการอนุมัติและดำเนินการทำสัญญาในเดือนกุมภาพันธ์ 2554

2. โครงการ การสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่่มฟ้าไทย ภูชี้ฟ้า จ.เชียงราย ระยะ 2

โครงการวิจัยนี้เป็นการต่อยอดจากโครงการวิจัยระยะที่ 1 ในการดำเนินงานโครงการวิจัยเรื่องสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่่มฟ้าไทย ภูชี้ฟ้า อ.เทิง จ.เชียงราย มีเป้าหมายเพื่อสร้างระบบบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อความยั่งยืนของการท่องเที่ยวบ้านร่่มฟ้าไทย ภูชี้ฟ้า ต.ตับเต่า อ. เเทิง จ.เชียงราย โดยแบ่งงานออกเป็น 2 ระยะ ในระยะที่ 1 เน้นการสร้างความรู้ความเข้าใจแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ศึกษาข้อมูลศักยภาพและข้อมูลชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่่มฟ้าไทย ภูชี้ฟ้า และระยะที่ 2 เป็นการนำแนวทางที่ได้มาทดลองปฏิบัติการเพื่อนำไปสู่การสร้างระบบบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเพื่อความยั่งยืนของการท่องเที่ยวบ้านร่่มฟ้าไทย ภูชี้ฟ้า ต.ตับเต่า อ. เเทิง จ.เชียงราย อย่างเป็นรูปธรรม

จากการวิจัยระยะที่ 1 ค้นพบแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (ในพื้นที่ท่องเที่ยวกระแสหลัก) อาทิ

- แนวทางการจัดการท่องเที่ยวบ้านร่่มฟ้าไทย
- แนวทางการจัดการที่พัก
- แนวทางการจัดการระบบขนส่ง
- แนวทางการจัดการนักแสดงและมัคคุเทศก์น้อย
- แนวทางการจัดการสิ่งแวดล้อมและภูมิทัศน์
- แนวทางการจัดกิจกรรมใหม่ๆ สำหรับการเปิดการท่องเที่ยวตลอดทั้งปี
- แนวทางการจัดการอื่นๆที่เป็นภาพรวมของชุมชน

สถานะโครงการ : ปิดโครงการแล้ว

3. โครงการงานวิจัย “การศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน และเทศบาลตำบลแม่ยาว อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย”

พื้นที่ ตำบลแม่ยาว มีชุมชนทั้งหมด 18 ชุมชน กลุ่มพื้นที่ที่เปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวหลักก็จะประกอบด้วย บ้านห้วยขมิ้น หมู่ที่ 1, บ้านรวมมิตร หมู่ที่ 2, บ้านห้วยน้ำริน หมู่ที่ 3, บ้านป่าอ้อ หมู่ที่ 5, บ้านห้วยขมิ้นนอก หมู่ที่ 10, บ้านห้วยแม่ซ้าย หมู่ที่ 11, บ้านแคววัวดำ หมู่ที่ 12 และบ้านพนาสวรรค์ หมู่ที่ 13 ถือเป็น 8 ชุมชน ของพื้นที่ตำบลแม่ยาวที่มีความเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ตำบลแม่ยาวเป็นอย่างยิ่ง บางชุมชนเกิดการจัดการท่องเที่ยวมายาวนาน บางชุมชนเพิ่งจะเกิดการจัดการท่องเที่ยวอันเนื่องมาจากการขยายพื้นที่กิจกรรมท่องเที่ยว ทุกพื้นที่เป็นที่มีศักยภาพ

ทางการท่องเที่ยวทั้งเรื่องของธรรมชาติ น้ำตก ถ้ำ วิถีวัฒนธรรมของชนเผ่า อาทิจำปา/เมี่ยน/กะเหรี่ยง/ลาหู่

สภาพปัญหาที่เป็นอยู่ในพื้นที่ดังกล่าว เทศบาลตำบลแม่ยาว หน่วยงานหลักในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับแผนงานด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวและส่งเสริมสนับสนุนชุมชน พร้อมด้วยตัวแทนของกลุ่มชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้น มีการประชุมหารือร่วมกันหาทางออกของปัญหามาโดยตลอด และล่าสุดก็ได้มีการประชุมร่วมกันวิเคราะห์และทบทวนสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น พร้อมกับร่วมกันเสนอความคาดหวังที่ชุมชนอยากเห็น คือทำอย่างไรถึงจะร่วมกันจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้เกิดความยั่งยืนได้ ทั้งเรื่องของการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ที่คนรุ่นใหม่ ๆ คนจะเข้าใจและมีความภาคภูมิใจ รวมทั้งการจัดระบบการท่องเที่ยวในพื้นที่ที่ไม่ให้ผู้ประกอบการจากภายนอกเข้ามาเอาเปรียบชาวบ้าน ซึ่งกลุ่มชุมชนเองก็อยากเห็นแผนพัฒนาการท่องเที่ยวที่เทศบาลจะจัดทำขึ้นได้มีการจัดทำบนความเข้าใจเรื่องต่างๆ เหล่านี้ด้วยเช่นกัน รวมทั้งตัวคนในชุมชนเองก็จะต้องมีความรู้ความเข้าใจด้วยเช่นกัน

ดังนั้นการศึกษาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนตำบลแม่ยาว ในครั้งนี้ ที่จะมีตัวแทนจาก 8 ชุมชนเป้าหมาย เป็นกลุ่มนำร่องร่วมกันทำวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหา จึงถือเป็นการสำรวจข้อมูลพื้นฐานด้านการท่องเที่ยวของชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว รวมทั้งเรื่องผลกระทบต่างๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงของการจัดการท่องเที่ยวที่ผ่านมา เพื่อจะได้นำข้อมูลที่เป็นความรู้มาร่วมกันวางแผนหาแนวทางพัฒนาการท่องเที่ยว ทั้งเชิงอนุรักษ์ วิถีชีวิตของชุมชน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ระหว่างเขตพื้นที่ต่างๆ รวมทั้งชุมชนอีก 10 หมู่บ้านที่เหลือเพื่อเชื่อมต่อกันในพื้นที่ตำบลแม่ยาวทั้งตำบล โดยผลของการศึกษาที่เป็นแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืนจะได้นำมาจัดทำแผนการพัฒนาบนพื้นฐานข้อมูลความรู้ของชุมชน ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการกำหนดรูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ต่อไป

นอกจากนั้นโครงการนี้ยังเป็นความพยายามของทีมวิจัยในการยกระดับจิตวิทยวิจัย CBT ในพื้นที่ท่องเที่ยวกระแสหลัก และการติดตั้ง ขยายผลเครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ยาว และเป็นโครงการความร่วมมือในการ Co Funding งบประมาณและคนทำงานร่วมกันระหว่าง สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นและองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ยาว

สถานะโครงการ : โครงการนี้อยู่ระหว่างดำเนินการดำเนินโครงการในระยะที่ 1 เป็นการศึกษาข้อมูลและค้นหาแนวทางการทำงานแบบมีส่วนร่วม เพื่อส่งแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวระดับตำบลให้กับเทศบาลตำบลแม่ยาวต่อไป

4. โครงการวิจัย การพัฒนาศักยภาพและเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัด เชียงราย ระยะที่ 3

เครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงราย ได้ดำเนินงานวิจัยในโครงการ “การพัฒนา ศักยภาพและเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงราย” ซึ่งเกิดขึ้นจากการรวมตัวของ นักวิจัยที่มาจาก ผู้นำชุมชนที่สนใจจัดการท่องเที่ยว องค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ประกอบการธุรกิจ ท่องเที่ยว จากจังหวัดเชียงราย โดยมีเป้าประสงค์ ของการดำเนินการเพื่อศึกษาวิจัยสร้างเสริมศักยภาพ ชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว บูรณาการมาตรฐานและศึกษาแนวทางสร้างเครือข่ายชุมชนท่องเที่ยวที่ เป็นกลุ่มองค์กรภาคประชาสังคมของจังหวัดเชียงราย เพื่อก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ศึกษา ปกป้อง สร้างเศรษฐกิจและสามารถกำหนดทิศทางการท่องเที่ยวของท้องถิ่นอย่างแท้จริง ในการดำเนินงาน วิจัยครั้งนี้ ได้แบ่งการทำงานออกเป็น 3 ระยะ เพราะถือเป็นการทำงานขอบเขตพื้นที่ในระดับจังหวัด และกลุ่มผู้เกี่ยวข้องมีหลายระดับหลายองค์หลายองค์กรภาคี ที่เข้าร่วมเป็นทีมดำเนินงานวิจัย

งานวิจัยระยะที่ 1 เมื่อปี 2549 ถึง 2550 ซึ่งเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษารวบรวม ข้อมูลศักยภาพของชุมชนทั้งการดำเนินงานและแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนในเครือข่าย รวมทั้งการสร้าง การรับรู้กับกลุ่มผู้เกี่ยวข้องในจังหวัดเชียงราย เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน เครือข่ายการท่องเที่ยวโดย ชุมชนจังหวัดเชียงราย ผลที่ได้จากการทำงานวิจัยในระยะที่ 1 นี้ เกิดฐานข้อมูลของชุมชนการท่องเที่ยว โดยชุมชน จังหวัดเชียงราย เกิดการร่วมมือของชุมชนที่ทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในจังหวัดเชียงราย มี การรวมตัวกันเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงชุมชนที่ดำเนินงานในเรื่องท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงราย ชุมชนในเครือข่ายและผู้ที่เกี่ยวข้องเกิดการรับรู้เรื่องแนวคิดหลักการการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำให้เกิดการเรียนรู้ พื้นฟู อนุรักษ์วิถีชุมชน

โครงการวิจัยระยะที่ 2 เป้าหมายต้อง การสร้างการมีส่วนร่วมในการค้นหารูปแบบการบริหาร จัดการเครือข่าย การเชื่อมร้อยสอดประสานให้เกิดเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับจังหวัด และพัฒนา ศักยภาพคนในชุมชนในด้านต่างๆ ให้สามารถจัดการท่องเที่ยวได้ และนำองค์ความรู้ และกระบวนการ เรียนรู้ดังกล่าวสร้างและพัฒนาเป็นชุดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างและพัฒนาการชุมชนในเครือข่าย ท่องเที่ยว พัฒนามาตรฐาน รูปแบบ การจัดการและการตลาดท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่สอดคล้องกับ ท้องถิ่น รวมทั้งการสื่อ ประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสาร การท่องเที่ยวโดยชุมชน จ.เชียงรายสู่สาธารณะ ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่เป้าหมายในการที่จะร่วมกับจังหวัดกำหนดเป็นทิศทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดย ชุมชนของจังหวัดเชียงรายและระดับภาคเหนือร่วมกัน

ดังนั้นรูปแบบการบริหารจัดการที่ควรจะเป็นในงานระยะที่ 2 จึงยังไม่เกิดผลในเชิงปฏิบัติการ เท่าที่ควร ขณะเดียวกันโครงสร้างการบริหารจัดการจากเดิมที่ถูกคิดขึ้นมาจากชุมชนในเครือข่ายวิจัยเมื่อ ระยะที่ 2 เวลานี้มีชุมชนสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 20 ชุมชน และมีตัวแทนจากชุมชนเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ

เพิ่มเติม การดำเนินงานเรื่องการบริหารจัดการเครือข่ายฯ เชียงราย จึงจำเป็นมีการดำเนินงานกันอย่างมีส่วนร่วมกับกลุ่มชุมชนที่ขยายผลเป็นความสำคัญอย่างยิ่ง

การดำเนินงานโครงการวิจัย“การพัฒนาศักยภาพและเสริมสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงราย ระยะที่ 3” นอกจากการสร้างรูปธรรมการบริหารจัดการเครือข่ายอย่างมีส่วนร่วมจะเกิดขึ้นได้จริงได้อย่างไรแล้ว จะได้นับการสังเคราะห์ความรู้หรือชุดความรู้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดเชียงรายที่มีอยู่จากชุมชนเครือข่าย เพื่อสร้างชุดความรู้ไปสู่การเผยแพร่และใช้ประโยชน์ต่อชุมชนเครือข่าย และกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง ทั้งด้านนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยว ด้านการจัดทำยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวระดับจังหวัด ด้านการศึกษา กับสถาบันการศึกษาที่มีการเรียนการสอนเรื่องท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย และ เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ เพื่อก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ศึกษา ปกป้อง สร้างเศรษฐกิจและสามารถกำหนดทิศทางด้านการท่องเที่ยวของท้องถิ่นอย่างแท้จริงตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงรายได้จริง

สถานะโครงการ : กำลังดำเนินโครงการวิจัย ระยะที่ 3

5. โครงการวิจัย แนวทางการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก

สืบเนื่องจาก “บ้านใหม่ร่องกล้า” ได้ศึกษาวิจัยเพื่อเตรียมความพร้อมและพัฒนาศักยภาพชุมชนด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เริ่มดำเนินการตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 จนถึงปัจจุบัน จากการศึกษาวิจัยค้นพบว่า ชุมชนบ้านใหม่ร่องกล้าเป็นชุมชนมั่งที่มีศักยภาพที่เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นด้านวัฒนธรรมมั่ง ด้านทรัพยากรธรรมชาติที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์และวิถีการเกษตรที่สามารถสร้างการเรียนรู้ให้กับนักท่องเที่ยวได้ โดยชุมชนมั่งร่องกล้ามีเป้าหมายในการจัดการท่องเที่ยวเพื่อใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการทำงานร่วมกับอุทยานแห่งชาติภูหินร่องกล้า ในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน และสามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับนักท่องเที่ยวได้เข้ามาท่องเที่ยวเชิงศึกษาเรียนรู้ทั้งด้านการจัดการทรัพยากร การทำงานร่วมกันระหว่างชุมชนและอุทยานฯ รวมทั้งการสืบสานวัฒนธรรม ประเพณีอันดีของชนเผ่าม้งให้คงอยู่สืบไป

โครงการระยะที่ 2 ได้ให้ความสำคัญกับการเตรียมความพร้อมชุมชนในด้านการจัดการ เพื่อให้ชุมชนสามารถจัดการท่องเที่ยวได้ ทั้งการจัดการพื้นที่ ทรัพยากรธรรมชาติ โปรแกรม เส้นทาง การท่องเที่ยว พัฒนาศักยภาพคนในชุมชนให้นำเที่ยวได้ มีการอบรมบัตรมัคคุเทศก์ และการจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยว และระบบบริหารจัดการการเงินของกลุ่ม ในกิจกรรมที่ผ่านมาเมื่อเดือนมกราคม 2554 มีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวนำร่อง เพื่อเปิดหมู่บ้านท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ หลังจากงานนี้ทางสำนักงาน

จังหวัดพิษณุโลกได้สนับสนุนงบประมาณในการจัดการศูนย์บริการนักท่องเที่ยวจำนวน 300,000 บาท โดยอยู่ในช่วงของการเขียนโครงการเพื่อเสนอขอรับงบประมาณในการสนับสนุน

สถานะโครงการ : ปิดโครงการ

6. โครงการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดชุมพรและพื้นที่เชื่อมโยง

โครงการวิจัยนี้เป็นการทำงานสืบเนื่องมาจากการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นโครงการ การพัฒนาศักยภาพองค์กรเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคใต้ นักวิจัยที่เป็นนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เข้าร่วมเรียนรู้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงสนใจพัฒนาตัวเองเป็นนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับสถานการณ์ของพื้นที่ที่มีความต้องการในการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดชุมพรให้เป็นรูปธรรม และสามารถเป็นหนึ่งในจิ๊กซอว์ใหญ่ของการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคใต้

จังหวัดชุมพรมียุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ความน่าสนใจของพื้นที่วิจัยคือมีความหลากหลายในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ เนื่องจากกลุ่มที่จัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนไม่ได้มีแค่ระดับชุมชน แต่ยังมีโครงการพระราชดำริ ศูนย์เรียนรู้ชุมชน ธุรกิจท่องเที่ยวสีเขียว ที่มีความต้องการและสนใจเชื่อมร้อยกันในลักษณะของเครือข่ายๆ โดยมีเป้าหมายเพื่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกัน ทำให้ขอบเขตในเชิงพื้นที่ กลุ่ม ประเภทของสมาชิกเครือข่ายมีความหลากหลายแตกต่างจากเครือข่าย CBT อื่นๆ อีกทั้งจังหวัดชุมพรยังเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวและยังไม่มี การสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน โครงการวิจัยนี้เป็นโครงการแรกของการเปิดพื้นที่เพื่อขยายผลเครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

โครงการวิจัยนี้มีความพยายามที่จะใช้เครื่องมืองานวิจัยเป็นเครื่องมือในการร้อยเรียงการทำงานของกลุ่มคน ชุมชนต่างๆที่ต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเข้าด้วยกัน โดยมีปลายทางคือ “การเชื่อมร้อยโครงการท่องเที่ยวโดยชุมชน”

เนื่องจากผู้เสนอโครงการวิจัยเป็นนักวิชาการจากมหาวิทยาลัย และยังไม่มีประสบการณ์ด้านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมากนัก ทำให้การออกแบบงานวิจัยที่มิวิจัยได้ใช้เครื่องมือทั้งงานวิจัยทางวิชาการและเครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกัน โดยเฉพาะในระยะที่ 2 การสำรวจ ประเมิน วิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่มีการออกแบบเครื่องมือในทางวิชาการ หากเครื่องมือมีความน่าสนใจ อาจจะต้องปรับให้ทำอย่างไรจะสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับทีมวิจัยชุมชนให้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอนและกระบวนการ

องค์ประกอบของทีมวิจัยมีความหลากหลาย ประกอบด้วยนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยแม่โจ้-ชุมพร จ.ชุมพร สมาชิกเครือข่าย CBT ชุมพร ที่มีทั้งแกนนำชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันเป็นทีม

วิจัย ซึ่งรายละเอียดในข้อเสนอโครงการวิจัยยังไม่สามารถบรรยายละเอียดได้หมด ซึ่งควรชี้แจงบทบาทหน้าที่ของทีมนักวิจัยทั้งในโครงการและบทบาทหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับเครือข่าย CBT ชุมพร

สถานะโครงการ : กำลังดำเนินการระยะที่ 2

7. โครงการวิจัย การศึกษาและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคใต้

โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเรื่อง “การศึกษาและพัฒนาองค์กรการจัดการท่องเที่ยว โดยชุมชนภาคใต้” เกิดขึ้นจากแนวความคิดในการสร้างความร่วมมือของภาคส่วนต่างๆ ในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยชุมชนในพื้นที่ภาคใต้ โดยใช้ฐานความรู้ที่มีจากท้องถิ่น ผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการกำหนดทิศทาง อนาคตของการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคใต้ร่วมกัน

ในช่วงที่ผ่านมาทางคณะวิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อถอดบทเรียนการทำงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนกรณีศึกษาที่น่าสนใจจากพื้นที่ 11 จังหวัดภาคใต้ เพื่อให้เห็นบทเรียน ประสบการณ์การทำงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในรูปแบบของชุมชนภาคใต้ ทั้งนี้เพื่อนำฐานข้อมูล บทเรียน ประสบการณ์ที่น่าสนใจมาวางแผนการขับเคลื่อนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคใต้ต่อนั้น ทางคณะวิจัยจึงได้จัดให้มีการประชุม “การวิเคราะห์ข้อมูล บทเรียน ประสบการณ์ การท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคใต้” เพื่อเป็นฐานข้อมูลในการกำหนดทิศทางในอนาคตร่วมกัน

งานวิจัยระยะที่ 1 ที่ผ่านมามีเป็นเพียงการเริ่มต้นการขับเคลื่อนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคใต้ด้วยการทำข้อมูลเพื่อวิเคราะห์ภาพของการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคใต้จากกรณีศึกษา 25 พื้นที่ และใช้กิจกรรมการถอดบทเรียนเป็นเครื่องมือในการสร้างกลไกการทำงานร่วมระหว่างชุมชนและหน่วยงานภาคีต่างๆ ใน 11 จังหวัดภาคใต้

สถานะโครงการ : ปิดโครงการระยะที่ 1

การพัฒนาศักยภาพนักวิจัย

การสนับสนุนโครงการวิจัยในระหว่างดำเนินการดำเนินงานของโครงการแล้วนั้น ทางสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้จัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพนักวิจัยใน 3 รูปแบบ ได้แก่

1. เติมความรู้และเครื่องมืองานวิจัยเพื่อเตรียมความพร้อมนักวิจัย

ในกรณีของโครงการวิจัยที่เริ่มดำเนินการใหม่ กิจกรรมแรกของการพัฒนาศักยภาพจะเป็นการฝึกอบรมและเตรียมความพร้อมนักวิจัย และเน้นการฝึกปฏิบัติการให้นักวิจัยได้ทั้งทฤษฎีและลงมือปฏิบัติจริง

(1) เติมความรู้เรื่องแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

- (2) เพิ่มความรู้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- (3) ฝึกการใช้เครื่องมือในการวิจัย – การเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วม
- (4) การบริหารจัดการงบประมาณ และการทำบัญชีโครงการวิจัย

2. ลงพื้นที่และเข้าร่วมในกิจกรรมโครงการวิจัย

ในการลงพื้นที่แต่ละครั้งของโครงการวิจัย พี่เลี้ยงไม่เพียงแต่เข้าร่วมกิจกรรมของโครงการวิจัยเท่านั้น หากแต่ต้องจัดกระบวนการเพื่อเป็นการพัฒนาศักยภาพของทีมวิจัยไปด้วยในคราวเดียวกัน โดยมีกระบวนการดังนี้

- ประชุมทีมวิจัยเพื่อวางเป้าหมายของกิจกรรมนั้นๆ
- แบ่งบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัยให้ได้ทดลองทำในหลากหลายบทบาทด้วยกัน
- สรุป ประเมินผลแต่ละกิจกรรมร่วมกัน และ Feedback นักวิจัยเพื่อการทำงานต่อในครั้งหน้าและเพื่อการเรียนรู้
- บันทึกการทำกิจกรรมทุกครั้งหลังจากการทำกิจกรรม
- วางแผนการทำกิจกรรมครั้งต่อไปร่วมกัน

3. เวทีเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ

เวทีนำเสนอผลงานวิจัยและการพัฒนาทักษะ เสริมศักยภาพนักวิจัย (ริมระเปียง) ในปีนี้มีการจัดเวทีริมระเปียง 1 ครั้ง ในคราวเดียวกับกิจกรรมการตลาดท่องเที่ยวบ้านร่องกล้า จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งเวทีเครือข่ายฯ ในครั้งนี้ได้ร่วมกันถอดบทเรียนการทำงานเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ และร่วมพูดคุยกันในประเด็นการทำงานกับภาคีความร่วมมือ เพื่อวางแผนการผลักดันเรื่องนี้เข้าสู่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีรายละเอียด ดังนี้

เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ ประกอบด้วยชุมชนสมาชิก 37 ชุมชน ได้เริ่มรวมกลุ่มในการสร้างเครือข่าย โดยผ่านกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) มาถึง 3 โครงการ จนสามารถจัดตั้งเครือข่ายที่มีโครงสร้างการทำงาน และแนวทางการยกระดับไปสู่การเป็นองค์กรนิติบุคคลคือ สมาคม โดยใช้ชื่อว่า สมาคมเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ (Northern Thailand Community Based Tourism Association) เงินตั้งต้นในการจดทะเบียน 9,000 บาท ซึ่งขณะนี้อยู่ระหว่างการยื่นขอจดทะเบียนตามขั้นตอน

แนวทางการระดมทุนของสมาคม ทางสมาคมโดยคณะกรรมการได้มีการยกร่างแหล่งทุนการส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย กองทุนสิ่งแวดล้อม โดยมีงบประมาณ ประมาณ 8 ล้านบาท

การดำเนินงานที่ผ่านมา

เมื่อวันที่ 17 - 18 ธันวาคม 2553 ทางเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันเพื่อการวิจัยและส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อพัฒนาศักยภาพในการจัดทำแผนชุมชนให้แก่สมาชิกเครือข่าย ณ บ้านท่าขันทอง อ.เชียงแสน จ.เชียงราย

เมื่อวันที่ 19 - 20 ธันวาคม 2553 เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ โดยตัวแทนสมาชิกแต่ละจังหวัด ได้เข้าร่วมเวทีประชุมเชิงปฏิบัติการใน ซึ่งจัดโดย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ณ บ้านร่องปลายนา อ.แม่ลาว จ.เชียงราย ในการจัดทำคู่มือด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์ให้แก่หน่วยงาน และบุคคลที่สนใจ โดยได้มอบหมายให้ผู้ประสานงานระดับจังหวัดเป็นผู้รวบรวมข้อมูล ชุมชนท่องเที่ยวของแต่ละจังหวัดที่มีความพร้อม และส่งข้อมูลให้กับทางมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ภายใน 1 เดือน ซึ่งถือเป็นโอกาสที่ดีของเครือข่าย ที่จะเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และทำการตลาดให้แก่ชุมชนสมาชิก

เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือได้รับการประสานจากมหาวิทยาลัย สุโขทัย ธรรมาธิราช (มสธ.) ในการสนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์ ผ่านทางเว็บไซต์ ซึ่งหากทางมหาวิทยาลัยติดต่อมาทางหมู่บ้านสมาชิกเครือข่าย ก็จัดทำไปตามสมควร หากสมาคมได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล น่าจะทำให้การขับเคลื่อนของพวกเราจะมีรูปธรรมมากขึ้น

เสวนา การผลักดัน CBT สู่นโยบายสาธารณะ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

จะสามารถผลักดันการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่องค์กรสู่ท้องถิ่น เป็นอีกก้าวหนึ่งที่ทำทลายการท่องเที่ยวของเรา อย่างเช่น บ้านบพเรียนกับการทำงาน

คุณยิ่งยศ หวังวนวัฒน์ ชุมชนดอยปู่ย จ.เชียงใหม่

ที่ผ่านมาหน่วยงานที่ร่วมงานด้วย คือ องค์กรบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) โดยมีนโยบายเพื่อพัฒนา 4 ตำบลนำร่อง คือ ตำบลสุเทพ ตำบลหนองควาย ตำบลแม่เหียะ และตำบลหางดง แต่ขณะเดียวกันหน่วยงานในพื้นที่กลับไม่ให้ความสำคัญการทำงาน โดยเฉพาะ องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) ซึ่งคาดหวังว่านโยบายจากองค์กรบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) จะเข้าไปสนับสนุนในพื้นที่ได้

การท่องเที่ยวของดอยปู่ยเป็นการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ นักท่องเที่ยวมีอัตราคัยดี ช่วงเดือนธันวาคมที่ผ่านมา มีนักท่องเที่ยวเข้ามากว่า 30,000 คน

คุณเบญจวรรณ วงศ์คำ สกว.

สาเหตุที่หน่วยงานยังไม่ได้เข้ามาหนุนเสริม ข้อมูลเวทีนี้จะถูกนำเสนอเวทีองค์กรผู้นำส่วนท้องถิ่น เพื่อให้มีความเข้าใจในบทบาทของการสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ และเป็นเวทีเพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้จากงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชน และนำไปผลักดันสู่นโยบาย

บันเทิง เครือวงศ์ ประธานเครือข่ายฯ

จากเวทีประชุมเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือที่บ้านร่องปลายนา พบว่า ในระดับจังหวัดได้มีความเข้าใจของเครือข่ายระดับจังหวัด และขาดความเป็นเอกภาพ ทำให้เสียโอกาสในการนำเสนอแผนเพื่อขอรับการสนับสนุน จากกรมท่องเที่ยว ถ้าเกิดความเข้มแข็งระดับจังหวัดไม่มีความร่วมมือกับการท่องเที่ยวก็หาจังหวัดจะสามารถผลักดันในระดับนโยบายได้ และขยายพื้นที่รูปธรรมของจังหวัด

ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังขาดความรู้ความเข้าใจในด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน และบทบาทในการสนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชน สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดมีการร่วมกันทำงานในกลุ่มจังหวัด และมีงบประมาณในการสนับสนุน

คุณสุรสิทธิ์ ดลใจไพรวัลย์ ชุมชนผาหมอน จ.เชียงใหม่

เทศบาลยังขาดความรู้การท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งยังต้องทำความเข้าใจอีกมาก หน่วยงานในพื้นที่ที่มีความพร้อมและเข้าใจการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ โครงการหลวง ซึ่งยังขาดแนวทางในการทำงานร่วมกัน ดังนั้นชุมชนต้องมีการปรับตัวเรื่องการท่องเที่ยวเพื่อเป็นช่องทางในการทำงานที่เกี่ยวข้อง

คุณจำรูญ ชุมชนแม่ละนา จ.แม่ฮ่องสอน

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีนโยบายในการสนับสนุนการท่องเที่ยวร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่ยังมีมิติการทำงานร่วมกับชุมชน กระบวนการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีความแตกต่างกับแนวนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ดังนั้น สมาคมการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ จะมีบทบาทสำคัญในการรวบรวมข้อมูลทำความเข้าใจกับหน่วยงานระดับพื้นที่ และผลักดันสู่นโยบายท้องถิ่นต่อไป

คุณสมพงษ์ ตุ่มคำ ชุมชนหนองแม่นา จ.เพชรบูรณ์

การสร้างเชื่อมั่นให้กับหน่วยงานราชการจำเป็นที่จะต้องสร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นในกลุ่ม เพื่อสร้างการยอมรับ และควรจะมีพื้พาดตัวเองในบางเรื่องก่อนที่จะนำเสนอต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่เมื่อชุมชนได้รับรางวัล หน่วยงานก็เริ่มเข้าหาชุมชน

คุณปณต ประครองทรัพย์ เครือข่ายแม่ฮ่องสอน

พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวไทยต้องการพักผ่อนและความแตกต่างบริษัททัวร์เมิงไต จะขยายพื้นที่ในการท่องเที่ยว นอกเหนือจาก จ.แม่ฮ่องสอน เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มีความต้องการแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเป็นส่วนตัว จุดขายของชุมชนภาคเหนือทั้ง 37 ชุมชนมีความแตกต่างและเอกลักษณ์เฉพาะตัวซึ่งสองเที่ยวในชุมชนชนบทของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่ต้องการเที่ยว กระทั่งครั้งนี้ได้มาพร้อมกับมัคคุเทศก์อาชีพเพื่อมาเรียนรู้ความแตกต่างระหว่างการท่องเที่ยวเที่ยวโดยชุมชน

สรุป

- หน่วยงานยังขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะต้องมีความเข้มแข็ง เพื่อสร้างอำนาจการต่อรองในการผลักดันสู่ระดับนโยบาย
- มีบริษัททัวร์ที่สนับสนุนชุมชนในด้านการตลาด

ข้อเสนอจากที่ประชุม

ให้มีการจัดวงคุยร่วมกันระหว่างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อผลักดันเรื่องนี้ให้เป็นนโยบายสาธารณะให้ได้

การใช้ประโยชน์จากงานวิจัย

การเพิ่มประสิทธิภาพของงานวิจัยอีกขั้นตอนหนึ่งคือการขยายผลการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยสู่สาธารณะจะเป็นการกระตุ้นให้งานวิจัยมีประสิทธิภาพมากขึ้นและสามารถขยายผลให้สาธารณะรับรู้และงานวิจัยเกิดการใช้ประโยชน์ที่กว้างขวางมากขึ้น โดยในช่วง 6 เดือนที่ผ่านมา (สิงหาคม 2553 ถึง มกราคม 2554) มีโครงการวิจัยที่เกิดการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยจำนวน 6 เรื่อง ดังนี้

1. สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาภาคใต้ฯ รับแนวคิดและร่วมผลักดันการขับเคลื่อนเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคใต้
โครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเรื่อง “การศึกษาและพัฒนาองค์กรการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคใต้” รหัส RDG52S0018 ซึ่งดำเนินการโดย ผศ.จิตศักดิ์ พุฒิจรัสและคณะ
2. “ร่องกล้า” แหล่งเรียนรู้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน มุ่งสู่การบูรณาการการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วม พื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง

- โครงการวิจัยเรื่อง การศึกษาศักยภาพ การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านร่องกล้า ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ระยะ 2 รหัสโครงการ RDG53N0001 ซึ่งดำเนินการโดยนายป้อ วัชรวงศ์วรกุล หัวหน้าโครงการและคณะวิจัยชุมชน
3. หน่วยงานราชการ ภาคธุรกิจ ขานรับบ้านร่องกล้า นำร่องพื้นที่ท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดพิษณุโลก
โครงการวิจัยเรื่อง การศึกษาศักยภาพ การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วมบ้านร่องกล้า ตำบลเนินเพิ่ม อำเภอนครไทย จังหวัดพิษณุโลก ระยะ 2 รหัสโครงการ RDG53N0001 ซึ่งดำเนินการโดยนายป้อ วัชรวงศ์วรกุล หัวหน้าโครงการและคณะวิจัยชุมชน
 4. หลักสูตรการอบรมยุวมัคคุเทศก์จีนยูนนานพัฒนาสู่การเรียนรู้การสอนวิทยาลัยชุมชนเมืองสามหมอก
โครงการรูปแบบการจัดการศูนย์เรียนรู้เครือข่ายชุมชนชาวจีนยูนนาน จังหวัดแม่ฮ่องสอน RDG53N0004) ซึ่งดำเนินการโดยนายทศพิช เป้นดวงเนตรหัวหน้าโครงการวิจัยและคณะ
 5. หน่วยงานในพื้นที่ขานรับ แผนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืนบ้านร่องกล้า
โครงการวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านร่องกล้า” (RDG53N0004) เพื่อค้นหาแนวทางในการพัฒนาศักยภาพชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวให้ครอบคลุมทั้ง 4 มิติ ได้แก่ การพัฒนาคนและพื้นที่ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การบริหารจัดการ และการสร้างการมีส่วนร่วม โดยการทำงานของคุณป้อ วัชรวงศ์วรกุลและคณะ
 6. ศูนย์การเรียนรู้วัฒนธรรมจีนยูนนาน แหล่งสร้างสรรค์ปัญญาของชุมชนที่ไม่สิ้นสุด
โครงการวิจัย เรื่อง “รูปแบบการจัดการศูนย์เรียนรู้เครือข่ายชุมชนชาวจีนยูนนาน จ.แม่ฮ่องสอน” (RDG53N0004) ซึ่งดำเนินการโดยนายทศพิช เป้นดวงเนตร หัวหน้าโครงการวิจัยและคณะ

หมายเหตุ : สามารถอ่าน RE ได้จาก www.cbt-i.org และ www.vijai.org

การวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน

ในการเพิ่มประสิทธิภาพของการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นนั้น ในปีที่ผ่านมา ทีมวิจัยมีการปรับบทบาทการทำงาน โดยพยายามเติมทักษะ เทคนิค และกระบวนการสนับสนุนในหลากหลายรูปแบบมากขึ้น ได้แก่ การทำงานกับพี่เลี้ยงในพื้นที่ ซึ่งพี่เลี้ยงในพื้นที่มีทั้งที่เป็นเจ้าหน้าที่ของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และพี่เลี้ยงที่เป็นแกนนำชุมชน หน่วยงานภาคีในพื้นที่ที่เราเข้าไปเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งระดับของการทำงานก็จะมีแตกต่างกัน ส่วนแนวคิดหลักยังคงเป็นแนวคิดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทีมวิจัยได้เติมกระบวนการและกิจกรรมระหว่างทางในการสนับสนุน และให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพ

นักวิจัยชุมชนให้สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ได้เอง และเน้นย้ำทักษะของการบันทึก ตลอดจนการเขียน รายงาน และการทำงานในเชิงประสานงานความร่วมมือกับภาคีที่เกี่ยวข้องตั้งแต่กระบวนการต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ เป็นกระบวนการสำคัญมากที่จะทำให้โครงการวิจัยมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การดำเนินงาน ในปีที่ผ่านมาสามารถดำเนินการได้ตามเป้าหมายของโครงการและสามารถสนับสนุนโครงการวิจัยได้ตาม เป้าหมายและเกิดผลตามที่ตั้งใจไว้ของโครงการ

- **การสร้างและพัฒนากลไกการสนับสนุนงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ที่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ**

การทำงานร่วมกับศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ ที่มีการขับเคลื่อนงานประเด็นการ ท่องเที่ยวโดยชุมชนในช่วง 6 เดือนที่ผ่านมา ผ่านจำนวนโครงการ 10 โครงการ และ 6 ศูนย์ประสานงาน วิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งมีทั้งโครงการวิจัยในระดับชุมชนที่เน้นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท่องเที่ยวใน พื้นที่ และระดับเครือข่ายที่ต่อยอดจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นระดับพื้นที่ เชื่อมขยายร้อยเรียงและสร้างพลัง ด้วยเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับจังหวัด ซึ่งโครงการวิจัยที่สนับสนุนร่วมกับศูนย์ประสานงาน วิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ มีรายละเอียด ดังนี้

- **แม่ฮ่องสอน**

1. โครงการการสร้างและพัฒนาระบบเครือข่ายการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสม กับจังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. โครงการ การจัดการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนจินยูนนาน เพื่อการท่องเที่ยว อ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน
3. โครงการ ศึกษาความเป็นไปได้ในการจัดทำหลักสูตรการท่องเที่ยวโดยชุมชน วิทยาลัย ชุมชน จังหวัดแม่ฮ่องสอน

- **ลำปาง**

1. รูปแบบศูนย์เรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมโดยชุมชนบ้านปงสนุก อ.เมือง จ.ลำปาง

- **Node มช.**

1. การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อประโยชน์ต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและ สร้างผลประโยชน์ให้แก่คนในชุมชน ของบ้านม้งดอยปุย ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

- **พี่เลี้ยง ภาคเหนือตอนล่าง**

1. รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวโดยความร่วมมือขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านดงและชุมชนบ้านห้วยน้ำอุ่น
2. โครงการ แนวทางการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพัฒนารพวงษ์ ตำบลริมสีม่วง อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ระยะที่ 1
3. โครงการแนวทางในการลดผลกระทบจากการจัดการการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนหนองแม่นา ตำบลหนองแม่นา อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์

- **จันทบุรี**

1. โครงการวิจัยเสริมสร้างศักยภาพเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจันทบุรีและตราด

- **สตูล**

1. โครงการวิจัย การศึกษารูปแบบและพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวของการเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดสตูล

การทำงานใน 3 ปี หลังจากที่ได้มีการสนับสนุนงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกับ Node พื้นที่มาแล้ว 3 ปีที่ผ่านมาได้มีการพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่สนับสนุนงานวิจัยกว่า 30 คน กว่า 10 Node และพี่เลี้ยง โดยมีการพัฒนาหลักสูตร “พี่เลี้ยง การท่องเที่ยวโดยชุมชน” มา 3 รุ่นแล้ว รวมทั้งการ coaching ในพื้นที่ร่วมกัน พบว่าเจ้าหน้าที่สนับสนุนงานวิจัยมีความรู้ ทักษะในการสนับสนุนงานวิจัย ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ดีขึ้น

โจทย์ใหม่ที่ท้าทายมากขึ้นคือการวางระบบสนับสนุนงานวิจัยในพื้นที่และการสร้างกลไกการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ยุทธศาสตร์ ได้แก่ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ภาคเหนือตอนล่าง จันทบุรี และสตูล โดยมีกระบวนการทำงาน ดังนี้

1. การประชุมร่วมกับศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ Node ศักยภาพของเจ้าหน้าที่ Node วิเคราะห์พื้นที่และกลไกความร่วมมือในพื้นที่
2. กำหนดยุทธศาสตร์เชิงพื้นที่ร่วมกับ Node
3. พัฒนาโครงการวิจัยร่วมกับ Node เพื่อตอบยุทธศาสตร์เชิงประเด็นร่วมกัน
4. ออกแบบและวางแผนกระบวนการสนับสนุนโครงการวิจัยร่วมกัน
5. พัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่สนับสนุนงานวิจัยของ Node นั้นๆ
 - Training หลักสูตร “พี่เลี้ยง การท่องเที่ยวโดยชุมชน”
 - coaching ในพื้นที่ร่วมกัน
 - เติมความรู้ ทักษะ เครื่องมือระหว่างทางภายใต้กิจกรรมของโครงการวิจัย

6. จัดขบวนให้เกิดการสร้างกลไกการสนับสนุนงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ร่วมกับหน่วยงานและภาคีในพื้นที่

จังหวัดแม่ฮ่องสอน

พื้นที่แม่ฮ่องสอนนับเป็นพื้นที่แรกเริ่ม และเป็นต้นฉบับของการท่องเที่ยวโดยชุมชน การจัดขบวนเพื่อสร้างกลไกในพื้นที่ ศูนย์กลางอยู่ที่ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน Node แม่ฮ่องสอนนับเป็นกองเลขาด้านข้อมูลและการผลักดันเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนอยู่แล้ว ปัจจุบันกลไกในพื้นที่ที่ขยับเรื่องนี้อย่างเป็นรูปธรรมร่วมกับ Node แม่ฮ่องสอน คือ วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน โดยมีสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมขบวนด้วย โดยการผลักดันเรื่องนี้ให้เป็นวาระจังหวัดผ่านการพัฒนาหลักสูตรการเรียนรู้อุปกรณ์ร่วมกับ วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน ทั้งลักษณะของประกาศนียบัตร และปริญญาตรี นอกจากนี้ยังผลักดันกลไกในพื้นที่ระดับชาวบ้านผ่านโครงการวิจัยเรื่อง โครงการการสร้างและพัฒนาระบบเครือข่ายการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เหมาะสมกับจังหวัดแม่ฮ่องสอน ด้วยการผลักดันให้เกิดกลไกชาวบ้านระดับจังหวัด ซึ่งงานวิจัยกำลังอยู่ระหว่างการดำเนินงาน โดยพื้นที่แม่ฮ่องสอนมีคนทำงานเป็นที่เลี้ยงที่ชัดเจนและมีประสบการณ์ ได้แก่ คุณธนันชัย มุ่งจิต ทำให้การจัดขบวนในส่วนของแม่ฮ่องสอนไม่น่าเป็นห่วง แต่อาจจะมีข้อจำกัดบางประการของหน่วยงานหลัก (สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานแม่ฮ่องสอน) ที่ยังไม่เข้าใจแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และยังไม่สามารถสนับสนุนได้อย่างเต็มรูป

การผลักดันกลไกการสนับสนุนชุมชนในพื้นที่จึงเป็นบทบาทหลักของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.แม่ฮ่องสอน สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด วิทยาลัยชุมชน และภาคประชาสังคมของแม่ฮ่องสอน ด้วยกลไกที่มีไม่มากหน่วยงานทำให้การขับเคลื่อนเป็นไปอย่างช้าๆ และคาดหวังงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะเป็นตัวสร้างกลไกในพื้นที่ที่เป็นองค์กรชาวบ้านให้เข้มแข็งผ่านการสนับสนุนของ สกว. แม่ฮ่องสอน และสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผ่านการหนุนระดับเครือข่ายและภาควิชาการ

จังหวัดเชียงราย

พื้นที่เชียงรายเป็นพื้นที่แรกๆ ของความพยายามเชื่อมร้อยเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับจังหวัดผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยมีโครงการวิจัย 2 โครงการ ระยะเวลากว่า 3 ปีที่ผ่านมา งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นทำให้เกิดการจัดระบบข้อมูลชุมชนท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงรายกว่า 20 ชุมชน ข้อมูลที่ผ่านการวิเคราะห์และสรุปข้อมูลจัดทำศูนย์ข้อมูลให้กับชุมชนในเครือข่าย การจัดทำข้อมูลเพื่อนำสู่การทำหนังสือคู่มือการท่องเที่ยวโดยชุมชนเครือข่ายเชียงราย การพัฒนาศักยภาพของชุมชน

เครือข่ายรูปแบบโครงการวิจัยระดับพื้นที่ 3 โดยทีมวิจัยเครือข่ายฯ เชียงราย เป็นทีมพัฒนาโจทย์วิจัย และเป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยที่เกิดขึ้น คือ

1. โครงการวิจัย การสร้างการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่มฟ้าไทย ภูชี้ฟ้า อ.เทิง จ.เชียงราย

2. โครงการวิจัยรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างมีส่วนร่วมทั้ง 4 หย่อมบ้านของชุมชนบ้านโป่งน้ำร้อน ต.ดอยฮาง อ.เมือง จ.เชียงราย

3. โครงการวิจัยแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและเทศบาลตำบลแม่ยาว อ.เมือง จ.เชียงราย

การพัฒนาศักยภาพด้วยเติมเต็มความรู้ด้านการบริหารจัดการ การสื่อความหมาย และการตลาดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต่อชุมชนเครือข่ายอื่น เพื่อพัฒนาสู่การเป็นพื้นที่รูปธรรมของเครือข่ายฯ เชียงราย /เกิดการนำความรู้และข้อมูลชุมชนสู่การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ทั้งรูปแบบของ Website การจัดเวทีนำเสนอผลงานวิจัยกับกลุ่มผู้ที่เกี่ยวข้อง และชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ จ.เชียงราย

การค้นหารูปแบบการบริหารจัดการเครือข่ายฯ จากการศึกษาข้อมูลที่เกี่ยวข้อง จากการประชุมร่วมกับเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือ และเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน และการประชุมกับกลุ่มชุมชนในเครือข่ายฯ เชียงราย ซึ่งได้ผลเป็นแนวทาง ด้านโครงการสร้างคณะกรรมการ /วิสัยทัศน์/แผนแม่บท/กฎระเบียบต่างๆที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานเครือข่ายฯ เชียงราย

ผลการดำเนินงานด้านงานพัฒนา (1) คณะกรรมการและประธานของเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในจัดทำแผนงานยุทธศาสตร์เรื่องการท่องเที่ยวของจังหวัดเชียงราย ในปี 2553 และปี 2554 รวมถึงการมีส่วนร่วมในการวางแผนยุทธศาสตร์ของเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชนภาคเหนือตอนบน และในปี 2553 (2) จัดตั้งศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวโดยชุมชน จ.เชียงราย ที่ย้ายจากสมาคมอ่าซ่าเชียงราย ไปอยู่ใน “ศูนย์ศึกษาและพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย” โดยทีมวิจัยที่เป็นคณะกรรมการเครือข่ายได้เชื่อมประสานการทำงานกันมาตลอดจนได้ ได้รับความอนุเคราะห์สถานที่ในการจัดตั้งศูนย์ประสานงานขึ้น โดยมี ผศ.ดร. ชุกกลิน อุ่นวิจิตร เป็นผู้สนับสนุนการจัดตั้ง และเกิดการเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสาร (3) การขยายพื้นที่ชุมชนเครือข่ายจากเดิม 9 ชุมชน เพิ่มเป็น 20 ชุมชน โดยชุมชนที่เพิ่มขึ้นนั้นเกิดจากการที่ทีมวิจัยเครือข่ายฯ เชียงราย ร่วมทำกิจกรรมพัฒนาศักยภาพจัดอบรมเติมความรู้ให้ชุมชนที่จัดการท่องเที่ยวในพื้นที่เชียงราย ร่วมกับ หน่วยงานท่องเที่ยว กีฬาจังหวัดเชียงราย จึงเกิดการสร้างความเข้าใจด้านความรู้การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เกิดการประชาสัมพันธ์ตัวเครือข่ายฯ กับชุมชนอื่น ๆ มากขึ้น จนนำมาสู่การเข้าร่วมเป็นสมาชิกของเครือข่ายฯ เชียงราย

ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงานระยะที่ 1 และ 2 พบว่าเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ดำเนินการรวมกลุ่ม จัดตั้งองค์กรและวางแผนการบริหารองค์กร โดยมีการกำหนดโครงสร้างหน้าที่ วิสัยทัศน์ ตลอดจนแผนแม่บท เพื่อใช้แผนแม่บทเป็นตัวเชื่อมร้อยการทำงานของเครือข่ายเองและเป็นตัวเดินเรื่องระหว่างการทำงานร่วมกับหน่วยงาน

กลไกการขับเคลื่อนงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่นับได้ว่าเชียงรายสามารถก่อตั้งเครือข่ายองค์กรชาวบ้านที่บริหารโดยคนในชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม และมีหน่วยงานพี่เลี้ยงได้แก่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย และสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดเชียงราย ซึ่งในการจัดขบวนคงต้องเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับองค์กรชาวบ้านเพื่อสร้างและพัฒนาให้เกิดกลไกในพื้นที่ที่เป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง

ผลการดำเนินงานที่ผ่านมาอาศัยกลไกการดำเนินการของโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผลักดันให้เกิดการทำงานร่วมกับกลไกพี่เลี้ยงในพื้นที่ ซึ่งมี 2 ส่วน ได้แก่ (1) องค์กรชาวบ้าน ซึ่งมีการพัฒนาศักยภาพให้แกนนำสามารถเป็นที่เลี้ยงให้กับนักวิจัยใหม่ๆ ได้ และ (2) หน่วยงาน มีการผลักดันแผนการทำงานของเครือข่ายฯ จนได้รับการสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาพื้นที่ต้นแบบ และจัดทำแผนการพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยว จังหวัดเชียงราย ด้วยงบประมาณ 5 ล้านบาท จากสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดเชียงราย และเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จ.เชียงราย โดยมีสถาบันราชภัฏเชียงราย เป็นพี่เลี้ยง และถือว่าสามภาคส่วนนี้ได้แก่ เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน จ.เชียงราย สถาบันราชภัฏเชียงราย และ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดเชียงราย สามารถเป็นกลไกในการสนับสนุนงานในพื้นที่ได้ ในระยะต่อไป สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถลดบทบาทลง และให้กลไกในพื้นที่เป็นผู้ผลักดันงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ได้ต่อไป

จังหวัดพิษณุโลกและจังหวัดเพชรบูรณ์

จังหวัดพิษณุโลกและจังหวัดเพชรบูรณ์ ยังไม่มีการสนับสนุนงานในเชิงเครือข่ายฯ โดยองค์กรชาวบ้านเนื่องจากยังมีพื้นที่รูปธรรมน้อยอยู่ ซึ่งกำลังอยู่ในช่วงของการสร้างพื้นที่รูปธรรม หากแต่ความเด่นของการจัดขบวนในพื้นที่ภาคเหนือตอนล่างนี้ มีกลไกของอาจารย์ด้านการท่องเที่ยวของมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงครามที่สามารถประสานความร่วมมือในการทำงานกับระดับจังหวัดได้เป็นอย่างดีและผลักดันเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้เป็นนโยบายจังหวัด โดยได้รับการตอบรับอย่างดีจากสำนักงานจังหวัดโดยผู้ว่าราชการจังหวัดพิษณุโลกและจังหวัดเพชรบูรณ์ สมาคมการท่องเที่ยวจังหวัดพิษณุโลกและสมาคมการท่องเที่ยวจังหวัดเพชรบูรณ์ รวมทั้งสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดพิษณุโลก สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเพชรบูรณ์ นับว่าทั้งสองพื้นที่มีการจัดขบวนกลไกในพื้นที่ตั้งแต่เริ่มต้นการสร้างฐานพื้นที่รูปธรรมของชุมชนท่องเที่ยว ซึ่งเป็นอีก Model ของการสร้างและพัฒนากลไก

ในพื้นที่ ในการสร้างสถาบันการศึกษาให้เป็นศูนย์กลาง ความรู้ ข้อมูลและข่าวสาร และยังเป็นกลไกหลัก ในการสนับสนุนงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับชุมชนและนักเรียน นักศึกษาอีกด้วย

จังหวัดจันทบุรี

เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจันทบุรีและตราดเกิดจากการสนับสนุนให้มีการรวมตัวของ ชุมชนที่ลุกขึ้นมาจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเองโดยมีศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคตะวันออก ภายใต้วามร่วมมือและสนับสนุนระหว่างสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) กับมหาวิทยาลัย ราชภัฏรำไพพรรณี โดยในเดือนตุลาคม 2548 ที่ผ่านมา ทางศูนย์ประสานงานฯ ได้เริ่มทำการพัฒนา โจทย์ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยมีเครือข่ายเรียนรู้และการท่องเที่ยวโดยชุมชน สำนักงาน กองทุนสนับสนุนการวิจัย สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น คอยเป็นที่เล็งหนุนเสริมตลอดเส้นทางการพัฒนา โจทย์ ตั้งแต่ช่วงเริ่มของการดำเนินงานมาจนถึงปัจจุบัน

ปี 2549 - 2550 ที่ผ่านมา มีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น 2 โครงการ คือ 1) การศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เขาสอยดาวใต้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน อย่างยั่งยืน ตำบลทับไทร อำเภอโป่งน้ำร้อน จังหวัดจันทบุรี ระยะที่ 1 และ 2) โครงการ การศึกษาต้นทุน และศักยภาพชุมชน เพื่อหารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสมและยั่งยืน โดยการมีส่วนร่วมของ ชุมชนบ้านทุ่งพลและหน่วยพิทักษ์ป่าบ้านทุ่งพล ตำบลฉนวน อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี” ระยะที่ 1

ต้นปี 2552 เกิดการรวมตัวเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดจันทบุรี 8 ชุมชน ได้แก่ 1) ชุมชนเขาสอยดาวใต้ ตำบลทับไทร อำเภอโป่งน้ำร้อน 2) ชุมชนทุ่งพล ตำบลฉนวน อำเภอมะขาม 3) ชุมชนเกาะसानตำบลมะขาม อำเภอมะขาม 4) ชุมชนเขาบายศรี ตำบลเขาบายศรี อำเภอท่าใหม่ 5) ชุมชนเพนียด ตำบลคลองนารายณ์ อำเภอเมือง 6) ชุมชนท่าฉลอบตำบลบางกะจะ อำเภอเมือง 7) ชุมชนตะปอน ตำบลตะปอน อำเภอขลุง และ 8) ชุมชนปากน้ำแหลมสิงห์ ตำบลปากน้ำแหลมสิงห์ อำเภอแหลมสิงห์ และปลายปี 2552 ได้รวมการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดตราด อีก 1 แห่ง เข้ามาร่วม เป็นเครือข่าย คือ ชุมชนห้วยแร้ง ตำบลห้วยแร้ง อำเภอเมือง จังหวัดตราด กลางปี 2553 ได้มีชุมชนแถว นา ตำบลบางสระแก้ว อำเภอแหลมสิงห์ จังหวัดจันทบุรี มาร่วมเป็น สมาชิกอีก 1 ชุมชน ทำให้ในปัจจุบัน มีสมาชิกรวม 11 ชุมชน โดยเกาะเกี่ยวเชื่อมร้อยกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน จังหวัดจันทบุรีและตราด ให้เป็นที่รู้จักแก่นักท่องเที่ยว

สำหรับกิจกรรมต่างๆ ของทางเครือข่ายฯ นั้นได้มีการประชุมแลกเปลี่ยนและวางแผนการทำงาน ร่วมกันอย่างต่อเนื่องแล้ว และได้ร่วมงานกับสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดจันทบุรี เช่น การจัด นิทรรศการและแสดงโปรแกรมและกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นต้น

ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้น แต่ละชุมชนจะมีจุดเด่น ความพร้อมและระดับความต้องการที่แตกต่างกัน อาทิ 1. การสร้างทีม/ทำความเข้าใจกับชุมชน ได้แก่ ชุมชนบางสระเก้า ปากน้ำแหลมสิงห์ เขาบายศรี ท่าแฉลบ เกาะसान 2. การสร้างทีม ได้แก่ ชุมชนสอยดาวใต้ ปากน้ำแหลมสิงห์ เขาบายศรี ท่าแฉลบ เกาะसान 3. การจัดเก็บข้อมูล ได้แก่ ชุมชนบางสระเก้า สอยดาวใต้ เขาบายศรี เกาะसान 4. การบริหารจัดการกลุ่ม ได้แก่ บางสระเก้า สอยดาวใต้ 5. รูปแบบการท่องเที่ยว/เปิดเส้นทางใหม่ ได้แก่ ชุมชนบางสระเก้า สอยดาวใต้ ตะปอน 6. แผนการตลาด ได้แก่ชุมชนบางสระเก้า สอยดาวใต้/ทุ่งพล 7. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และHome stay ได้แก่ ชุมชนสอยดาวใต้/เขาบายศรี ทุ่งพล และ 8. การประสานหน่วยงาน ได้แก่ ชุมชนปากน้ำแหลมสิงห์ สอยดาวใต้ ทุ่งพล เป็นต้น

ดังนั้นทางเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจันทบุรีจึงได้รวมตัวกันโดยใช้เครื่องมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการเสริมสร้างศักยภาพเครือข่ายฯ เพื่อให้ชุมชนสามารถเพิ่มขีดความสามารถในการรองรับและสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยวผู้มาเยือนและกลับมาท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งเกิดความสมดุลกันระหว่างเจ้าบ้าน ผู้มาเยือนและธรรมชาติ

การจัดขบวนของจังหวัดจันทบุรียังอยู่ในช่วงระหว่างการออกแบบและดำเนินการผ่านโครงการวิจัยเรื่อง การวิจัยเสริมสร้างศักยภาพเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจันทบุรี กำลังดำเนินการช่วงต้นของโครงการวิจัย โดยมีกลไกพี่เลี้ยงในพื้นที่ได้แก่ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคตะวันออก โดยนายโชติ หอมประพันธ์ รับผิดชอบ

จังหวัดสตูล

การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดสตูลได้เริ่มต้นแนวคิดตั้งแต่ปีพ.ศ. 2537 ที่ชุมชนบ้านบ่อเจ็ดลูก อำเภอละงู จังหวัดสตูล จนถึงปี 2549 ทางชุมชนบ่อเจ็ดลูกได้จัดการท่องเที่ยวได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยชุมชนสามารถบริหารจัดการได้ด้วยตนเอง ภายใต้กลุ่มจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยองค์กรชุมชนบ้านบ่อเจ็ดลูก ทำให้ชุมชนสามารถจัดการและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติ อธิบายวิถีชีวิตชาวประมงพื้นบ้านผ่านกิจกรรมท่องเที่ยวให้กับบุคคลภายนอก รวมทั้งสามารถอนุรักษ์วัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่งผลให้คนในชุมชนรักและหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นอยู่ชั่วอู่ชั่วน้ำของชุมชน ส่วนรายได้ที่มาจากจัดการท่องเที่ยวกระจายไปสู่คนในชุมชน เป็นสวัสดิการชุมชน เช่น ช่วยเหลือ คนพิการ คนยากจน คนอนาถา เป็นต้น และส่วนหนึ่งเป็นกองทุนพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม ทำให้คนในชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

ปี 2550 การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ขยายผลไปสู่ชุมชนต่างๆในจังหวัดสตูล อีก 12 ชุมชน คือ อำเภอเมืองสตูล ชุมชนบ้านบากันเคย ชุมชนบ้านเกาะปูกู ชุมชนเกาะสาหร่าย ชุมชนเกาะหลีเปะ ชุมชนบ้านหัวทาง ชุมชนบ้านเกตรี ชุมชนบ้านควนโพธิ์ อำเภอควนกาหลง ชุมชนบ้านโตนปาหนัน

อำเภอมะนัง ชุมชนภูผาเพชร อำเภอละงู ชุมชนบ้านบุโบย อำเภอทุ่งหว้า ชุมชนบ้านนาทอน ชุมชนบ้านทุ่งสะบือะ

ปีพ.ศ. 2552 มีชุมชนท่องเที่ยว 14 ชุมชนได้รวมตัวกันเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน จังหวัดสตูล โดยการสนับสนุนของสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสตูล ซึ่งมีนโยบายจากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาให้ดำเนินการจัดตั้งเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝายวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูล และสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน บนฐานแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีทิศทางเดียวกันและให้ชุมชนได้จัดการท่องเที่ยวที่ไปตอบเป้าหมายหรือแนวคิดการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ จึงมีการประชุมเครือข่ายร่วมกันหลายครั้ง

จากสถานการณ์ดังกล่าวเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดสตูล ยังไม่มีรูปแบบการบริหารจัดการที่ชัดเจน รวมทั้งชุมชนยังต้องการพัฒนาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวทำให้เกิดการศึกษาวิจัย โครงการ ศึกษารูปแบบและพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวของเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน จังหวัดสตูล โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ผ่านการจัดทำฐานข้อมูลของแต่ละชุมชนในเครือข่าย ไปสู่การหนุนเสริมชุมชนต่างๆ ระหว่างชุมชนในเครือข่าย กำหนดมาตรฐานการท่องเที่ยวชุมชนจังหวัดสตูล สร้างคนรุ่นใหม่ให้เข้ามาเรียนรู้กระบวนการ ทิววิจัยคาดหวังว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะเป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ เพื่อค้นหารูปแบบการพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดสตูล ให้เกิดการบริหารจัดการตนเองอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนต่อไป

กลไกการสนับสนุนงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดสตูลนี้ดำเนินการผ่านโครงการวิจัย เรื่อง การศึกษารูปแบบและพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดสตูล โดยมีศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสตูลเป็นพี่เลี้ยง มีนายวิมาท หมาดสา รับผิดชอบพื้นที่จังหวัดสตูลเป็นอีกหนึ่งจังหวัดที่มีการสร้างกลไกการสนับสนุนงานการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับหน่วยงานได้เป็นอย่างดี โดยโครงการวิจัยที่พยายามสร้างกลไกขององค์กรชาวบ้านที่บริหารโดยชาวบ้านนั้น เป็นโครงการความร่วมมือระหว่าง สกว. ฝายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ร่วมกับสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จ.สตูล และ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสตูล ซึ่งสามารถผลักดันให้เกิดความร่วมมือทั้งในงานคนทำงานและงบประมาณ

- **องค์ประกอบและบทเรียนการทำงานร่วมกับภาคี**

การทำงานร่วมกับหน่วยงาน ภาคีที่เกี่ยวข้องในการทำงานสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่ผ่านมา นั้น ได้มีการทำงานร่วมกับภาคีหลายระดับ ทั้งระดับพื้นที่ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนตำบล อุทยานแห่งชาติ โรงเรียนในพื้นที่และชุมชนใกล้เคียง ภาคีระดับอำเภอ ได้แก่ สำนักงานอำเภอ พัฒนาชุมชนอำเภอ สำนักงานเกษตรอำเภอ ภาคีระดับจังหวัด ได้แก่ สำนักงานจังหวัด

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด และภาคธุรกิจ บริษัททัวร์ที่เป็นภาคีร่วม รวมไปถึงจนถึงระดับนานาชาติ

การท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับคนหลายส่วน ชุมชนจำเป็นต้องศึกษาและทำความเข้าใจระบบการท่องเที่ยวว่าเกี่ยวข้องกับใคร อะไรบ้างที่เกี่ยวข้อง และเกี่ยวข้องอย่างไร เพื่อจะกำหนดความร่วมมือ และสร้างการมีส่วนร่วมในจังหวะเวลาที่เหมาะสม และรักษาระดับความสัมพันธ์ให้อยู่ในลักษณะพันธมิตรที่เท่าเทียมกัน และป้องกันความเสี่ยงในการสูญเสียความเป็นตัวของตัวเอง ความเป็นเจ้าของในกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน และให้การท่องเที่ยวตอบโจทย์หลักของชุมชน เป็นเครื่องมือของการพัฒนาชุมชน ไม่ใช่กลายเป็นช่องทางการแสวงหาประโยชน์ของคนภายนอกโดยการยินยอมพร้อมใจของชาวบ้าน โดยที่ชาวบ้านไม่ได้ประโยชน์และไม่สามารถจะหยุดการท่องเที่ยวนั้นได้เมื่อชุมชนไม่ต้องการ อย่างไรก็ตามแม้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนจะให้ความสำคัญกับชุมชนในการเป็นศูนย์กลางในการจัดการการท่องเที่ยว แต่หากกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องไม่ได้รับประโยชน์และมีบทบาทในการทำงาน ก็อาจจะไม่ได้รับการสนับสนุนหรืออาจจะเป็นอุปสรรคต่อชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวก็ได้ จึงควรที่จะแสวงหาจุดร่วมสร้างร่วมมือกันในการทำงาน เพื่อให้เรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้รับการยอมรับและสร้างรูปแบบการทำงานที่ให้หลายส่วนในสังคมได้เข้ามามีส่วนร่วมในลักษณะเป็นพันธมิตรกับชุมชน

ภาคีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว และเกี่ยวข้องอย่างไร

องค์กรที่เกี่ยวข้อง	ความเกี่ยวข้อง
ในระดับชุมชน	
1. กลุ่มจัดการท่องเที่ยวในระดับชุมชน	เป็นองค์กรหลักในการดำเนินการท่องเที่ยว
2. กลุ่มร้านค้า, ร้านค้าขายของที่ระลึก	ได้ประโยชน์จากการขายสินค้า
3. กลุ่มยานพาหนะในท้องถิ่น เช่น เรือ รถสองแถว	ได้ประโยชน์จากการให้บริการ
4. วัด, โรงเรียน, อนามัย, สถานที่สำคัญในชุมชน	เป็นแหล่งท่องเที่ยว หรือให้บริการด้านข้อมูลและความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว
5. องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.)	กฎระเบียบของท้องถิ่น, งบประมาณสนับสนุน
6. รีสอร์ท	เป็นได้ทั้งความร่วมมือ เช่น การแนะนำทางเลือกด้านที่พักให้แก่นักท่องเที่ยว และเป็นทั้งคู่แข่งขันในกรณีที่ชุมชนมีการให้บริการที่พักที่ใกล้เคียงกับที่รีสอร์ทให้บริการ
7. อุทยานแห่งชาติ	พื้นที่ซ้อนทับในความรับผิดชอบของทั้งอุทยานและชุมชน

องค์กรที่เกี่ยวข้อง	ความเกี่ยวข้อง
ในระดับชุมชน	
8. องค์กรพัฒนาเอกชน	เป็นพี่เลี้ยงและที่ปรึกษาในการพัฒนาชุมชน
9. หน่วยงานของรัฐที่ทำงานในพื้นที่ เช่น พัฒนาการ เกษตรตำบล เจ้าหน้าที่จากศูนย์ฯ ชาวเขา	การพัฒนาชุมชนตามที่ได้รับมอบหมายจากรัฐส่วนกลาง
ในระดับอำเภอ/จังหวัด	
1. กลุ่มเครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชน	เครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้, ประสานทรัพยากร, ผลักดันนโยบาย
2. สำนักงานจังหวัด	นโยบายและกลไกในระดับจังหวัดเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยว
3. ททท.ระดับจังหวัดหรือภาค	สนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์และการตลาด
4. ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยว เช่น รีสอร์ท หรือบริษัทนำเที่ยว	เป็นได้ทั้งความร่วมมือ เช่น การแนะนำทางเลือกด้านที่พักให้แก่นักท่องเที่ยว แนะนำโปรแกรมการท่องเที่ยวอื่นที่เกี่ยวข้อง และเป็นทั้งคู่แข่งในกรณีที่ชุมชนมีการให้บริการที่พักที่ใกล้เคียงกับที่รีสอร์ทให้บริการ หรือการเสนอโปรแกรมท่องเที่ยวอื่นที่ชุมชนไม่ได้จัดการ
5. ภาครัฐท้องถิ่น และกลุ่มรถ/เรือให้เช่า	นำนักท่องเที่ยวหรือให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวได้มาเยี่ยมชมชุมชน
6. สื่อมวลชนท้องถิ่น	เผยแพร่ข่าวสารของชุมชน
ในระดับชาติ	
1. เครือข่ายท่องเที่ยว	เครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้, ประสานทรัพยากร, ผลักดันนโยบาย
2. ททท.	ประชาสัมพันธ์, การตลาด และงบประมาณ
3. ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยว	เป็นได้ทั้งความร่วมมือ เช่น การแนะนำทางเลือกด้านที่พัก แนะนำโปรแกรมการท่องเที่ยวอื่นที่เกี่ยวข้อง
4. สื่อมวลชน	เผยแพร่ข่าวสารของชุมชน
5. นักท่องเที่ยว	เรียนรู้และเข้าใจวิถีชีวิตชาวบ้าน และทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น

องค์กรที่เกี่ยวข้อง	ความเกี่ยวข้อง
ในระดับชาติ	
6. สถาบันวิจัย	ศึกษาวิจัยชุมชน ผลกระทบ และเป็นแหล่งข้อมูลเพื่อการค้นคว้า
7. สถาบันการศึกษา	เรียนรู้ข้อมูลจากชุมชน แลกเปลี่ยนความรู้-ความคิดทางด้านวิชาการและประสบการณ์ด้านการท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อมและการพัฒนา

กระบวนการทำงานเพื่อสร้างความร่วมมือกับภาคที่เกี่ยวข้อง

- วิเคราะห์ข้อดี-ข้อเสีย ความสำคัญและความเป็นจำเป็นของการประสานงานกับองค์กรอื่น จัดวางลำดับความสำคัญ
- วิเคราะห์สถานการณ์ และองค์กรชุมชนที่มีความพร้อม ความต้องการในการรับรู้ เรียนรู้ แลกเปลี่ยน ประสานผลประโยชน์กับกลุ่มองค์กรอื่นหรือไม่ สรุปให้เกิดความชัดเจนร่วมกันว่าทำไมต้องประสานงานกับองค์กรนั้น ๆ จังหวะเวลาที่เหมาะสมในการประสานงาน ตลอดจนรูปแบบและวิธีการประสานงาน เช่น
 - รักษาระดับความสัมพันธ์
 - ให้ข้อมูลข่าวสาร ความคืบหน้าของการท่องเที่ยวโดยชุมชน
 - ประสานทรัพยากร และความร่วมมือ
 - จัดทำสัญญาหรือข้อตกลง
- จัดกลไกการประสานงาน ดึงความร่วมมือ สร้างการมีส่วนร่วมเพื่อให้องค์กรที่เกี่ยวข้องมีความรู้สึกร่วมในการเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน และเคารพมุมมองของชุมชน เช่น การเข้าร่วมในกระบวนการติดตาม การประเมินผลการทำงาน การสรุปบทเรียนการทำงาน ก็จะช่วยยกระดับการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้สามารถเผชิญหน้ากับสถานการณ์และองค์กรต่างๆ ได้ อีกทั้งยังจะเกิดพลังในการคิด, การต่อรอง และประสานความร่วมมือกับภายนอกได้อย่างมีศักดิ์ศรีและเป็นที่ยอมรับ

ระดับของความร่วมมือ

1. ให้ข้อมูลข่าวสาร
2. แลกเปลี่ยนความคิดและประสบการณ์
3. ประสานทรัพยากร

4. เป็นพันธมิตรระหว่างองค์กร
5. เป็นหุ้นส่วน-ร่วมลงทุน
6. ร่วมมีส่วนได้-ส่วนเสียในการทำงาน

ความจำเป็นในการทำงานกับองค์กรอื่น เพื่อจัดวางระดับของความสัมพันธ์

1. ไม่รวม...ไม่เป็นไร
2. ไม่รวม...ไม่ได้
3. รวมก็ได้...ไม่รวมก็ได้

คู่ความร่วมมือ

เป็นการสร้างความร่วมมือโดยที่เคารพมุมมองของชุมชน

1. ชุมชน : กลุ่มในชุมชน
2. ชุมชน : ชุมชนเครือข่าย
3. ชุมชน : ผู้ประกอบธุรกิจ ซึ่งอาจแยกย่อยออกไปอีก เช่น
 - ชุมชน : มัคคุเทศก์ท้องถิ่น
 - ชุมชน : โรงแรม/รีสอร์ท
 - ชุมชน : บริษัทนำเที่ยว
4. ชุมชน : องค์กรบริหารส่วนตำบล
5. ชุมชน : รัฐท้องถิ่น เช่น สำนักงานจังหวัด พัฒนาชุมชน เกษตรจังหวัด เป็นต้น
6. ชุมชน : ททท.

● การสังเคราะห์องค์ความรู้การศึกษาขีดความสามารถในการรองรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Carrying Capacity CBT)

ข้อเสนอชุดโครงการวิจัยนี้มีการประกาศเจตจำนงในการเปิดรับข้อเสนอโครงการวิจัยประเด็นการจัดการขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) การท่องเที่ยวโดยชุมชน ของสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT-I) ประมาณเดือนพฤศจิกายน 2552 ทาง Web site หลังจากนั้นได้มีการติดต่อประสานงานจากผู้เสนอโครงการที่มีความสนใจในการทำวิจัยประเด็นนี้ หลังจากนั้นผู้เสนอโครงการได้มีการปรึกษาหารือในเชิงพื้นที่ เพื่อดูกรอบในการคัดเลือกพื้นที่กรณีศึกษาที่น่าสนใจและเหมาะสมต่อการทำวิจัยประเด็นนี้ จึงได้มีการหารือกันในระดับพื้นที่เพื่อพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยร่วมกับชุมชนในการกำหนดคำถามวิจัย กรอบ ประเด็น และการออกแบบเครื่องมือการศึกษา รวมทั้งทีมวิจัยและผู้เกี่ยวข้องต่อการวิจัย

เนื่องจากโครงการวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีการยกระดับในเชิงประเด็นและกรอบเครื่องมือในการศึกษาวิจัยกระบวนการในการพัฒนาจึงมีองค์ประกอบของนักวิชาการในการให้ข้อเสนอแนะต่อโครงการที่หลากหลาย อีกทั้งโครงการวิจัยประเด็นนี้ผู้เสนอโครงการวิจัยมีประสบการณ์เกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาแล้ว กระบวนการในการพัฒนาในระดับพื้นที่จึงเปิดโอกาสให้ผู้เสนอโครงการได้พัฒนาโจทย์วิจัยร่วมกับชุมชนอย่างเต็มที่ โดยสถาบันการท่งเที่ยวโดยชุมชนได้ให้ผู้ทรงคุณวุฒิได้ร่วมให้ข้อเสนอแนะและเติมเต็มเอกสารโครงการ โดยมีที่ปรึกษา/นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญ ดังนี้

1. ดร.ดรชนี เอมพันธุ์ อาจารย์คณะวนศาสตร์ชุมชน มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
2. คุณกุลปราโมทย์ วรรณเลิศ ผู้อำนวยการฝ่ายพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ททท.
3. ดร.อนุชา เล็กสกุลดิลก สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย
ผู้เชี่ยวชาญด้านงานวิจัยประเด็น Carrying Capacity

ชุดโครงการนี้ถือเป็นชุดความรู้ใหม่ที่ยังไม่เคยมีผู้วิจัย และประเด็นวิจัยยังตอบโจทย์ ปัญหาและสถานการณ์ของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในปัจจุบัน ทำให้การสนับสนุนชุดโครงการนี้สร้างการเรียนรู้ไปพร้อมๆกันระหว่างนักวิจัยและพี่เลี้ยง โดยมีการเติมความรู้จากผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเป็นระยะ และมีการจัดกระบวนการเรียนรู้ในพื้นที่ร่วมด้วย ชุดโครงการนี้ประกอบด้วย

1. การจัดการขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน : บ้านแม่กำปอง อำเภอแม่เอน จังหวัดเชียงใหม่
2. การจัดการขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนกรณีศึกษาบ้านถ้ำปลา จังหวัดเชียงราย
3. การจัดการขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) การท่องเที่ยวโดยชุมชน ตำบลบางน้ำผึ้ง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ
4. การศึกษาขีดความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) การท่องเที่ยวโดยชุมชนของ เกาะพิทักษ์ จังหวัดชุมพร

ในช่วงระยะ 1 ปีที่ผ่านมาของโครงการวิจัยได้เริ่มดำเนินการพัฒนาโครงการต่อเนื่องมาจากปีที่แล้ว และดำเนินการจัดทำสัญญาเมื่อเดือนธันวาคม 2554 ที่ผ่านมา และมีกิจกรรมเตรียมความพร้อมและเติมความรู้ให้กับนักวิจัย 1 ครั้ง โดยมีรายละเอียด ดังนี้

เวทีเติมความรู้เรื่องขีดความสามารถในการรองรับด้านการท่องเที่ยว (carrying Capacity)

ณ ห้องประชุมสกว. อาคาร SM Tower กรุงเทพมหานคร

วันที่ 9 ธันวาคม 2553

ภาพรวมชุดโครงการขีดความสามารถในการรองรับและจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

สถานการณ์ แนวโน้ม ด้านการท่องเที่ยว

ใน ค.ศ. 2020 หรืออีก 10 ข้างหน้าจะเป็นอย่างไร?

- ทั่วโลกจะมีนักท่องเที่ยว 1,600 ล้านคน
- จำนวนนักท่องเที่ยวในเอเชีย/แปซิฟิก จะเพิ่มขึ้นเป็น 400 ล้านคน คือ ขยายตัวเฉลี่ยปีละ 6.5 - 7%
- จีนจะเป็นประเทศท่องเที่ยวที่ใหญ่ที่สุดในโลกมีนักท่องเที่ยว 137 ล้านคนและฮ่องกงมีนักท่องเที่ยว 59 ล้านคน
- ธุรกิจการบินของโลกจะขยายตัวปีละ 4.8% แต่เอเชีย/แปซิฟิกจะขยายตัว 6% ทำให้กลายเป็นภูมิภาคที่มีธุรกิจการบินที่ใหญ่ที่สุดในโลกแซงหน้าอเมริกา
- ประเทศในกลุ่มอนุภูมิภาคแม่น้ำโขง(Great Maekhong Sub regions-GMS) จะมีนักท่องเที่ยวเพิ่มจาก 16.5 ล้านคนในปี 2545 เป็น 60 ล้านคน

พฤติกรรมนักท่องเที่ยวเปลี่ยนแปลงไป จากแรงกดดันจากปัจจัยภายนอกและแรงผลักดันของปัจจัยภายใน

พฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง

- ต้องการการท่องเที่ยวที่มีรูปแบบเฉพาะและมีความยืดหยุ่น (FIT)
- ใช้สื่อร่วมสมัยในการหาข้อมูลและจอง-ซื้อบริการ
- เลือกเดินทางท่องเที่ยวอย่างมีคุณค่าและคุ้มค่า
- แสวงหาประสบการณ์ เรียนรู้ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆมากขึ้น
- ท่องเที่ยวอย่างมีจิตสำนึกห่วงใยสิ่งแวดล้อม
- ท่องเที่ยวเพื่อดูแลรักษาสุขภาพ ใส่ใจสุขภาพ
- มุ่งเน้นความสะดวกและการบริการที่มีคุณภาพ

แนวโน้มทางการท่องเที่ยวในอนาคต

- นักท่องเที่ยวมีแนวโน้มที่จะเดินทางท่องเที่ยวในเวลาสั้นลง

- การเดินทางท่องเที่ยวแบบคนเดียวหรือเป็นกลุ่มย่อย
- ผู้คนมีแนวโน้มที่จะใช้เวลาในการเตรียมตัวก่อนการเดินทางนานขึ้น
- ผู้คนมีแนวโน้มที่จะต้องการการท่องเที่ยวแบบใกล้ชิดธรรมชาติเพื่อหลีกเลี่ยง ชีวิตแบบจำเจเดิมๆ
- สภาวะโลกร้อนมีผลให้นักท่องเที่ยวกลับสู่ธรรมชาติมากขึ้น
- ผู้คนมีแนวโน้มที่จะต้องการการท่องเที่ยวแบบไม่แพง
- การให้บริการทางท่องเที่ยวด้านทักษะภูมิปัญญาท้องถิ่นจะมีความต้องการสูงขึ้นจากเดิม

ขีดความสามารถในการรองรับ คือ

ความสามารถในการทนทานต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่งได้สูงสุด หรือมากที่สุด หากเลยจุดนี้ไป (แม้เพียงเล็กน้อย) ก็ทำให้ไม่อาจทนทานได้

เติมความรู้ เรื่องขีดความสามารถในการรองรับด้านการท่องเที่ยวสำหรับชุมชน CBT-RCC
โดย ผศ.ดร.ดรชนิ เอ็มพันธุ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

หัวข้อ

- ขีดความสามารถในการรองรับด้านการท่องเที่ยวคืออะไร – ความสำคัญ
- หลักการ/แนวคิดในการประเมินขีดความสามารถในการรองรับด้านการท่องเที่ยว
- ประเภทของขีดความสามารถในการรองรับด้านท่องเที่ยว
- วิธีการประเมินขีดความสามารถฯ สำหรับชุมชน

ทำไมเราจึงต้องมีการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยว

- ขนาดเนื้อที่ที่สามารถใช้ในกิจกรรมท่องเที่ยวมีจำกัด
- สิ่งอำนวยความสะดวกจำกัด
- ความรู้สึกของนักท่องเที่ยวที่มีต่อจำนวนคนในแหล่งท่องเที่ยวและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวอื่น
- ผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศ
- ผลกระทบต่อคนในชุมชน

ทำไมต้องกำหนดขีดความสามารถรองรับด้านการท่องเที่ยวในชุมชน

- เป้าหมายของการท่องเที่ยวชุมชนไม่เพียงแต่เพื่อให้ได้เกิดรายได้ ชุมชนเป็นที่รู้จัก และ/หรือ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนเท่านั้น แต่ต้องสามารถรักษาแหล่งท่องเที่ยว สิ่งแวดล้อม ไว้ให้ได้

ด้วยในขณะที่นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ที่มีคุณค่ากลับไป และไม่เกิดผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน

- แนวโน้มของการท่องเที่ยวชุมชนมักเป็นในรูปแบบหมู่คณะขนาดใหญ่

ขีดความสามารถในการรองรับได้ ในการท่องเที่ยวชุมชน

- เป็นเครื่องมือในการรักษาระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรท่องเที่ยว (ควบคุมระดับของผลกระทบ)
- เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการกำหนดจำนวนนักท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับพื้นที่และประสบการณ์ที่นักท่องเที่ยวควรได้รับ
- ใช้เป็นแนวทางในการจัดการเกี่ยวกับนักท่องเที่ยวและแหล่งท่องเที่ยวเพื่อนำไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

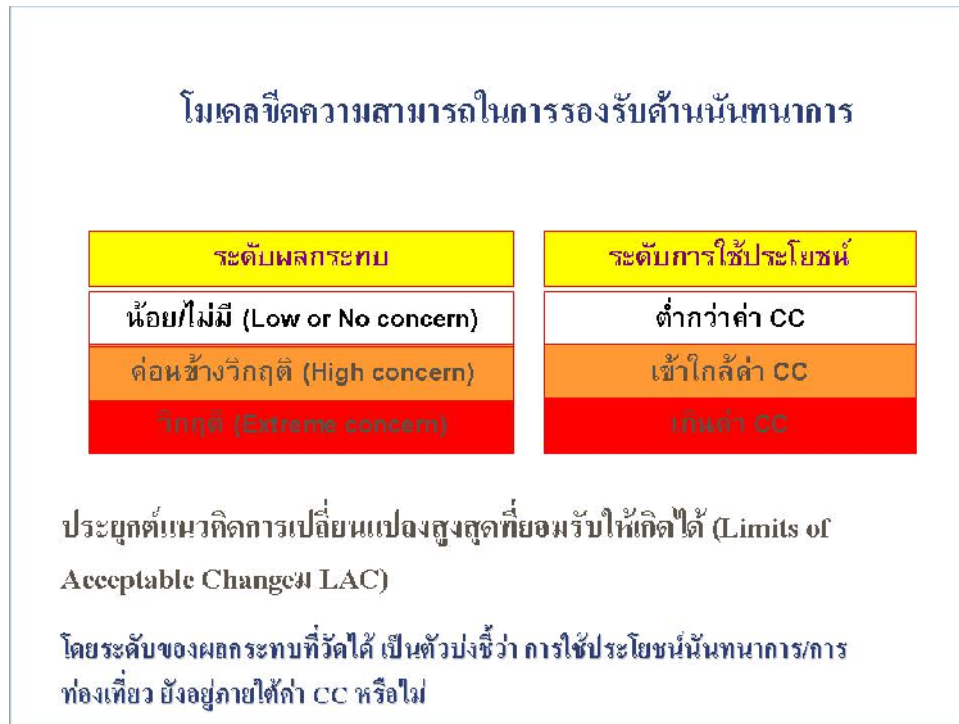
การศึกษา CC (Carrying Capacity)

- โมเดลการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับด้านนันทนาการ
- ประเภทของขีดความสามารถในการรองรับด้านนันทนาการ
- มาตรการในการจัดการผลกระทบและความแออัดของนักท่องเที่ยว

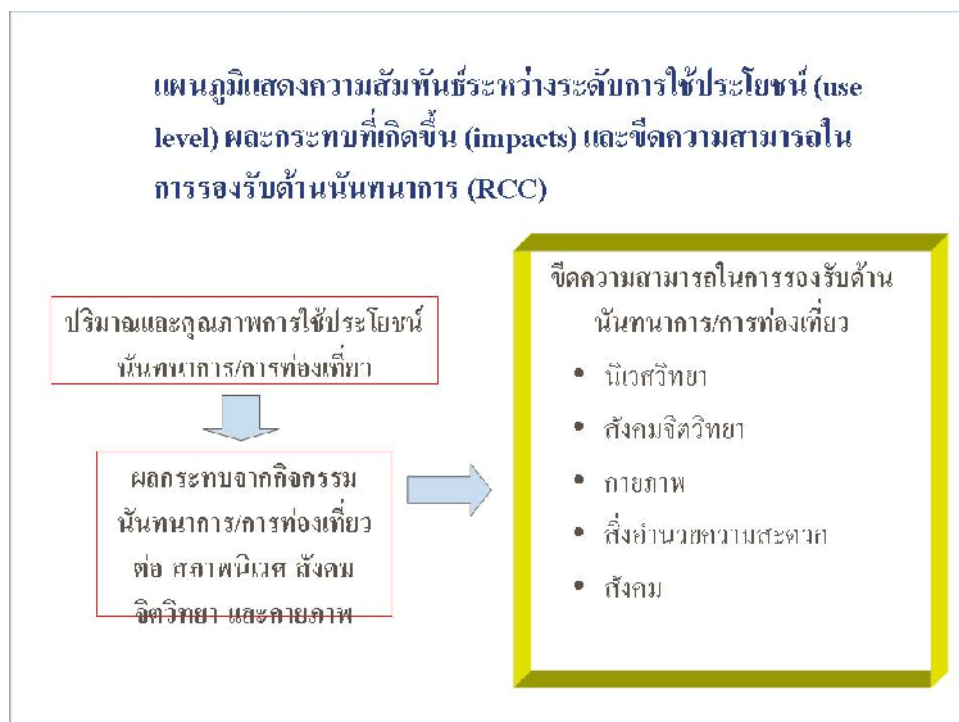
ขีดความสามารถในการรองรับด้านการท่องเที่ยว

ระดับการใช้ประโยชน์สูงสุดของนักท่องเที่ยวและการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกที่พื้นที่สามารถรองรับได้ ซึ่งถ้าหากมีการใช้ประโยชน์หรือการพัฒนาเกินไปกว่าที่กำหนดแล้ว มีโอกาสอย่างมากที่จะทำให้ทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่เสื่อมโทรม ทั้งยังลดความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว ก่อให้เกิดผลเสียหายต่อสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม (McIntyre and Hetherington, 1991)

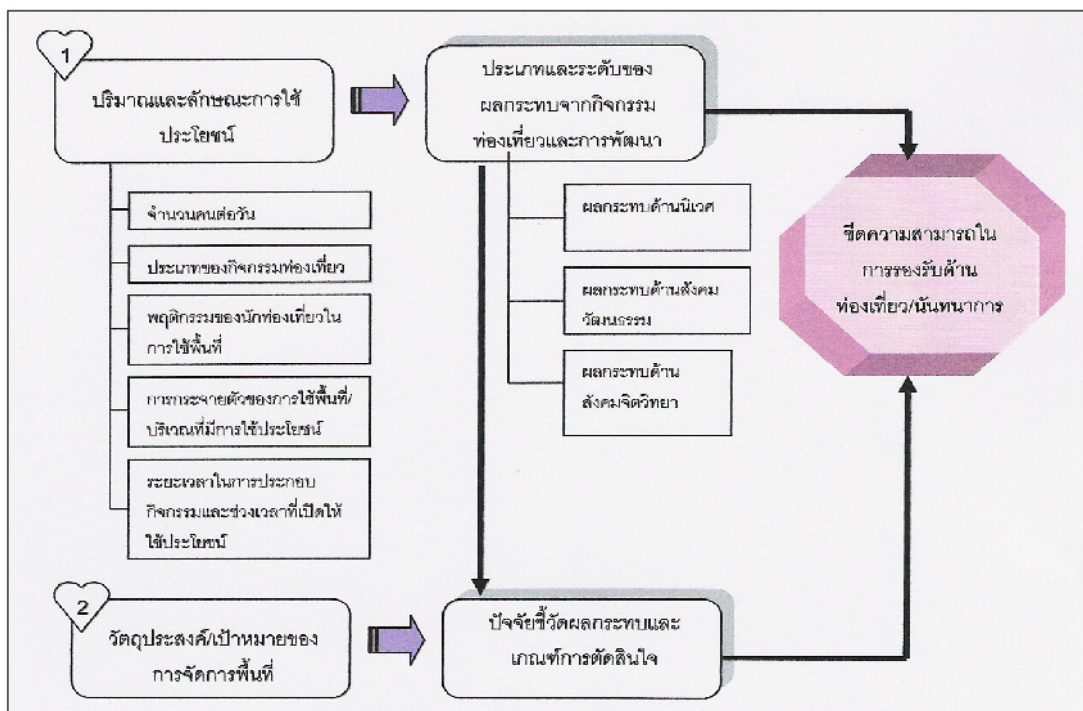
ภาพโมเดลขีดความสามารถในการรองรับด้านนันทนาการ

ภาพแผนภูมิแสดงความสัมพันธ์ระหว่างระดับการใช้ประโยชน์ (Use Level) ผลกระทบที่เกิดขึ้น (Impacts) และขีดความสามารถในการรองรับด้านนันทนาการ (RCC)

ภาพการประเมินขีดความสามารถในการรองรับด้านท่องเที่ยว/นันทนาการ

โมเดลการวิเคราะห์ผลกระทบจากการท่องเที่ยวสัมพันธ์กับปริมาณการใช้ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวหรือนันทนาการเพื่อประเมินขีดความสามารถในการรองรับนันทนาการ/การท่องเที่ยว

Capacity Level (ระดับการใช้ประโยชน์เมื่อพิจารณาสัมพันธ์กับค่า CC)	Observed-Level of Impact (ผลกระทบที่ปรากฏ/สังเกตได้)	ปัจจัยชี้วัดและเกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินผลกระทบ	ปริมาณการใช้ประโยชน์ของนักท่องเที่ยว/ผู้มาเยือน
Below (ยังต่ำกว่าขีดความสามารถในการรองรับได้)	Low or No Concern (ต่ำ หรือ ยังไม่น่าเป็นห่วง)		
Approaching and At (กำลังเข้าใกล้หรืออยู่ที่ค่า CC)	Moderate –High Concern (ผลกระทบที่น่าเป็นห่วงปานกลางถึงสูง)		
Exceeding (มากกว่าหรือเกินค่า CC)	Extreme Concern (ผลกระทบที่ปรากฏมีความน่าเป็นห่วงสูงมาก)		

ประเภทของขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว

- ด้านกายภาพ (PCC)
- ด้านสิ่งแวดล้อม (FCC)
- ด้านนิเวศ (ECC)
- ด้านจิตวิทยา (PsCC)
- ด้านสังคม (SCC)

ขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวด้านกายภาพ (Physical Carrying Capacity : PCC)

ระดับการใช้ประโยชน์ด้านท่องเที่ยวที่ให้ความสำคัญกับเนื้อที่ซึ่งใช้ในการรองรับกิจกรรมท่องเที่ยว/นันทนาการในช่วงเวลาหนึ่งๆเป็นหลัก โดยพิจารณาจากจำนวนเนื้อที่ที่สามารถเปิดให้ใช้ประโยชน์เพื่อนันทนาการและค่ามาตรฐานด้านเนื้อที่ซึ่งกิจกรรมนันทนาการแต่ละประเภทต้องการเพื่อสามารถประกอบกิจกรรมนั้นได้อย่างมีคุณภาพ

ขีดความสามารถสูงสุดในการรองรับทางนันทนาการ/การท่องเที่ยวด้านกายภาพต่อหนึ่งช่วงเวลา (PAOT) ของหมู่เกาะช้าง

จุดท่องเที่ยว/กิจกรรม	ขนาดพื้นที่ (ตร.ม.)	จำนวนเนื้อที่ต่อคน (ตร.ม./คน)	ค่า PCC (คน,PAOT)
1. เกาะทองหลาง			
- จุดดำน้ำพื้นที่แนวปะการัง	36,000	100 <u>1</u> /	360
2. เกาะยักษ์เล็ก			
- จุดดำน้ำพื้นที่แนวปะการัง	16,000	100 <u>1</u> /	260
3. เกาะยักษ์ใหญ่			
- จุดดำน้ำพื้นที่แนวปะการัง	38,000	100 <u>1</u> /	380

ผลกระทบด้านความแออัดทางกายภาพของแหล่งท่องเที่ยวพิจารณาจากขีดความสามารถในการรองรับทางนันทนาการ/การท่องเที่ยวด้านกายภาพต่อช่วงเวลาเดียวกัน (PAOT) ของหมู่เกาะช้าง

จุดท่องเที่ยว/ กิจกรรม	จำนวนนักท่องเที่ยว สูงสุด 1/ (คน, PAOT)	ค่าร้อยละที่เป็นสัดส่วนกับค่า PCC (%)		
		< 50% Below CC	50-80% Approach & At CC	>80% Exceed CC
1. เกาะ ทองหลาง	253	<180 คน	180-288 คน	>288 คน
2. เกาะยักษ์เล็ก	403	< 80 คน	80-128 คน	>128 คน
3. เกาะยักษ์ใหญ่	192	<190 คน	190-304 คน	>304 คน

1/ เป็นจำนวนนักท่องเที่ยวต้นสูงสุดระหว่างช่วงการสำรวจข้อมูลวันหยุดในฤดูกาลท่องเที่ยว

ขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (Managerial or Facility Carrying Capacity : FCC)

ขีดความสามารถด้านสิ่งอำนวยความสะดวกจัดอยู่ในกลุ่มเดียวกับขีดความสามารถด้านการจัดการ หมายถึงจำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดที่สิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่สามารถรองรับได้

สรุปค่าขีดความสามารถสูงสุดในการรองรับด้านสิ่งอำนวยความสะดวกจำแนกเป็นรายจุดท่องเที่ยว และช่วงเวลาที่มีการใช้ประโยชน์

จุดท่องเที่ยว	เวลา	%ที่พบ จน. เรือเกิน FCC	ระดับขีดความสามารถในการรองรับ ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก		
			% ที่พบ จน. เรือเกิน FCC < 25 % (Below CC)	% ที่พบ จน. เรือเกิน FCC 25-50% (At and Approach CC)	% ที่พบ จน. เรือเกิน FCC >50% (Exceed CC)
1. เกาะทองหลาง ทูนจอดเรือ 6 ทูน (n=26)	9:30-10:30	11.5	✓		
	10:30-11:30	11.5	✓		
	11:30-12:30	0	✓		
	12:30-13:30	0	✓		
	13:30-14:30	0	✓		
	14:30-15:30	0	✓		
2. เกาะยักษ์เล็ก ทูนจอดเรือ 5 ทูน (n=25)	9:30-10:30	28		✓	
	10:30-11:30	40		✓	
	11:30-12:30	44		✓	
	12:30-13:30	40		✓	
	13:30-14:30	8	✓		
	14:30-15:30	0	✓		
3. เกาะยักษ์ใหญ่ ทูนจอดเรือ 7 ทูน (n=25)	9:30-10:30	8	✓		
	10:30-11:30	4	✓		
	11:30-12:30	20	✓		
	12:30-13:30	24	✓		
	13:30-14:30	8	✓		
	14:30-15:30	0	✓		

ขีดความสามารถในการรองรับนันทนาการด้านนิเวศ (ECC)

เป็นการศึกษาถึงระดับความสามารถสูงสุดซึ่งระบบนิเวศหรือระบบสิ่งแวดล้อมจะสามารถรองรับได้ โดยไม่เกิดอันตรายหรือผลเสียหายถาวรต่อระบบนั้นๆ

“ความสามารถของระบบนิเวศในการรองรับการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพของสิ่งมีชีวิตต่างๆในระบบ ในขณะที่ยังสามารถคงไว้ซึ่งผลผลิตของระบบ ความสามารถในการปรับตัว และการทดแทนสิ่งที่สูญเสียบนของระบบได้”

ขั้นตอนการศึกษาเพื่อประเมินและติดตามผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อระบบนิเวศเพื่อประเมินขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านท่องเที่ยว/นันทนาการ

1. ทบทวนการใช้ที่ดินของชุมชน
2. กำหนดช่วงชั้นโอกาสด้านนันทนาการ
3. กำหนดเป้าหมายของการอนุรักษ์ชุมชน (CT) และเป้าหมายของการท่องเที่ยว (TT)
4. ศึกษาผลกระทบจากการท่องเที่ยว และกำหนดปัจจัยชี้วัดผลกระทบด้านนิเวศและเกณฑ์ค่าวิกฤติของแต่ละปัจจัย
5. กำหนดวิธีการรวบรวมและติดตามข้อมูลผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อระบบนิเวศ
6. รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลผลกระทบตามปัจจัยตัวชี้วัด
7. เปรียบเทียบข้อมูลที่สำรวจรวบรวมได้กับเกณฑ์ค่าวิกฤติของแต่ละปัจจัยเพื่อบ่งชี้ถึงระดับ CC

ขีดความสามารถในการรองรับกิจกรรมดำน้ำตื้นจากปัจจัยความถี่ของพฤติกรรมที่สร้างผลกระทบต่อระบบนิเวศแนวปะการัง เกาะทองหลาง

ลักษณะพฤติกรรม	ประเภท	ความถี่ของพฤติกรรม (ครั้ง/คน)	ขีดความสามารถในการรองรับปัจจุบันด้านนิเวศ		
			ผลกระทบต่ำ (Below CC)	ผลกระทบปานกลาง (At and Approach CC)	ผลกระทบสูง (Exceed CC)
1. ยืนหรือเหยียบ/สัมผัส/เตะปะการัง/หักเตี้ยปะการัง	เกณฑ์		<0.2 ครั้ง/คน	0.2-0.5 ครั้ง/คน	> 0.5 ครั้ง/คน
	ไทย	0.75			✓
	ต่างชาติ	2.01			✓
	จนท. เรือ	1.68			✓
2. รบกวนสัตว์น้ำ	เกณฑ์		<0.2 ครั้ง/คน	0.2-0.5 ครั้ง/คน	> 0.5 ครั้ง/คน
	ไทย	0.56			✓
	ต่างชาติ	0.51			✓

ลักษณะ พฤติกรรม	ประเภท	ความถี่ของ พฤติกรรม (ครั้ง/คน)	ขีดความสามารถในการรองรับปัจจุบันด้านนิเวศ		
			ผลกระทบต่ำ (Below CC)	ผลกระทบ ปานกลาง (At and Approach CC)	ผลกระทบสูง (Exceed CC)
	จนท. เรือ	1.32			✓
3. ทิ้งขยะที่ย่อย สลายไม่ได้ลง ทะเล	เกณฑ์		<0.2 ครั้ง/คน	0.2-0.5 ครั้ง/คน	> 0.5 ครั้ง/คน
	ไทย	0.03	✓		
	ต่างชาติ	0.03	✓		
	จนท. เรือ	0.23	✓		

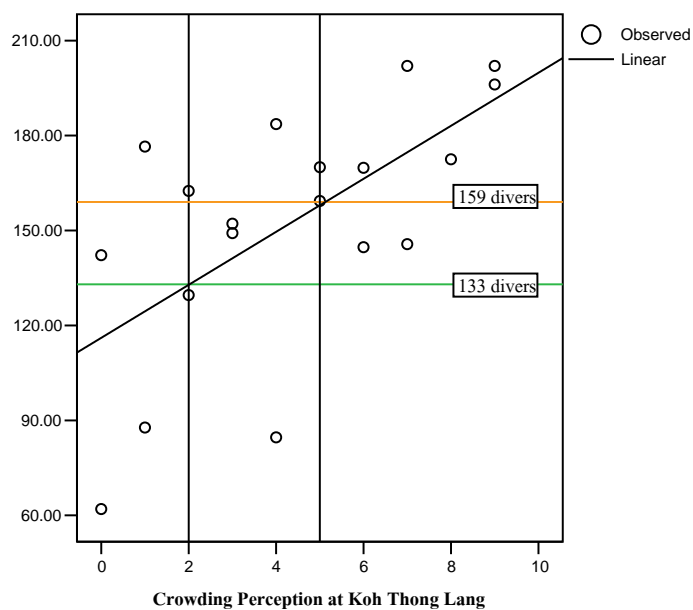
ขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวด้านจิตวิทยา (Psychological Carrying Capacity, PsCC)

- จำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดในแหล่งท่องเที่ยวในช่วงเวลาหนึ่ง ที่ยังคงให้ประสบการณ์ที่มีคุณภาพแก่นักท่องเที่ยวได้
- ปัจจัยที่ใช้วัดผลกระทบเพื่อประเมินค่า PsCC คือ ความรู้สึกแออัด ที่สัมพันธ์กับจำนวนนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว
- ใช้แบบสอบถามถึงความรู้สึกแออัดของนักท่องเที่ยวและความคิดเห็นต่อผลกระทบด้านอื่นๆและจำนวนนักท่องเที่ยวที่เหมาะสมในทัศนคติของนักท่องเที่ยวพร้อมเหตุผล

ระดับความรู้สึกแออัดของนักท่องเที่ยว

Dive site	Not crowded	Slightly crowded			Moderately crowded			Extremely crowded			จำนวนนักท่องเที่ยวที่นับได้ใน ช่วงเวลาเดียวกัน
เกาะทองหลาง	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
เกาะยักษ์เล็ก	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
เกาะยักษ์ใหญ่	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	

Number of Divers

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	59.565	1	59.565	10.942	.004(a)
	Residual	92.540	17	5.444		
	Total	152.105	18			

a Predictors: (Constant), Number of Visitor Koh Tong Lang

b Dependent Variable: Perception of Crowding Koh Tong Lang

ความสัมพันธ์ระหว่างจำนวนนักท่องเที่ยวกับความรู้สึกแออัดของนักท่องเที่ยวไทยและต่างชาติ ณ จุดดำน้ำเกาะทองหลาง

ขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวด้านสังคมและวัฒนธรรม (Social and Cultural Carrying Capacity, SCC)

- หมายถึงจำนวนนักท่องเที่ยวสูงสุดต่อช่วงเวลาที่ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบต่อสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวจนยอมรับไม่ได้
- วัดโดยการใช้แบบสอบถาม หรือการสัมภาษณ์ชุมชนท้องถิ่น

การประเมินขีดความสามารถในการรองรับได้ ด้านสังคมและวัฒนธรรม (SCC)

ใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างในการสอบถามประชาชนท้องถิ่นถึงระดับของผลกระทบสูงสุดจากการท่องเที่ยวที่ยอมรับให้เกิดขึ้นได้ต่อสังคมและวัฒนธรรมของประชาชนที่อาศัยในแหล่งท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติหรือมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันโดยตรง แล้วนำมาสัมพันธ์กับปริมาณการใช้ประโยชน์เพื่อกำหนดขีดความสามารถสูงสุดในการรองรับได้ด้านสังคมและวัฒนธรรม

ขีดความสามารถในการรองรับนันทนาการ/การท่องเที่ยวในภาพรวม (Total Recreation Carrying capacity)

ขีดความสามารถในการรองรับการใช้ประโยชน์เพื่อนันทนาการ/การท่องเที่ยวด้านกายภาพ (PCC) ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก (FCC) ด้านจิตวิทยา (PsCC) และด้านนิเวศวิทยาของเกาะทองหลาง

ประเภทของ CC	เกณฑ์	ระดับขีดความสามารถในการรองรับ			ปริมาณการใช้ประโยชน์
		Below CC	At or Approach CC	Exceed CC	
1. PCC	เกณฑ์ :% จำนวนนักท่องเที่ยวทั้งหมดที่พื้นที่รองรับได้	<50% <180 คน	50-80% 180-288 คน	>80% >288 คน	
			✓		253 คน
2. FCC	เกณฑ์: :% ที่พบ จน. เรือเกิน FCC	< 25 %	25-50%	>50%	
	9:30-10:30 น.	✓			11.5 %
	10:30-11:30 น.	✓			11.5 %
	11:30-12:30 น.	✓			0 %
	12:30-13:30 น.	✓			0 %
	13:30-14:30 น.	✓			0 %

ประเภทของ CC	เกณฑ์	ระดับขีดความสามารถในการรองรับ			ปริมาณการใช้ ประโยชน์
		Below CC	At or Approach CC	Exceed CC	
3. PsCC	เกณฑ์: : % จำนวนนัก ดำน้ำที่สัมพันธ์กับ ระดับความรู้สึกแออัด	ระดับ ความรู้สึก แออัด: 0-2 133 คน	ระดับความรู้สึก แออัด: 3-5 159 คน	ระดับ ความรู้สึก แออัด: >5 >159 คน	
			AVE ✓	MAX ✓	AVE :133 MAX: 253
4. ECC	เกณฑ์: : ความถี่ของ พฤติกรรมยื่น/เหยียบ/ สัมผัส/ ตะหักเค็ด ปะการัง	<0.2 ครั้ง/คน	0.2-0.5 ครั้ง/คน	> 0.5 ครั้ง/ คน	
	ไทย			✓	0.75
	ต่างชาติ			✓	2.01
	เจ้าหน้าที่ประจำเรือ ทัวร์			✓	1.68
	เกณฑ์: : รบกวนสัตว์น้ำ	<0.2 ครั้ง/คน	0.2-0.5 ครั้ง/คน	> 0.5 ครั้ง/ คน	
	ไทย			✓	0.56
	ต่างชาติ			✓	0.51
	เจ้าหน้าที่ประจำเรือ ทัวร์			✓	1.23
	เกณฑ์: : ทิ้งขยะลงน้ำ	<0.2 ครั้ง/คน	0.2-0.5 ครั้ง/คน	> 0.5 ครั้ง/ คน	
	ไทย	✓			0.03
	ต่างชาติ	✓			0.03
	เจ้าหน้าที่ประจำเรือ ทัวร์		✓		0.23

การเปรียบเทียบขีดความสามารถในการรองรับการใช้ประโยชน์เพื่อนันทนาการ/การท่องเที่ยวเกี่ยวกับปริมาณการใช้ประโยชน์ปัจจุบันของกิจกรรมดำน้ำตื้นหมู่เกาะช้าง

จุดเก็บข้อมูล	ปัจจัยชี้วัด					ปริมาณการใช้ประโยชน์ปัจจุบัน
	PCC	FCC	PsCC	ECC	Total	
1. เกาะทองหลาง รับนักดำน้ำได้ไม่ควรเกิน 159 คน (PAOT)	Approach	Below	Exceed	Exceed อื่น/เหยียบ สัมผัส หัก ปะการัง และ รบกวนสัตว์ น้ำ	Exceed	253 คน <u>1/</u>
2. เกาะยักษ์ เล็กรับนักดำน้ำได้ไม่ควรเกิน 128 คน (PAOT)	Exceed	Approach	Exceed	Exceed อื่น/เหยียบ สัมผัส หัก ปะการัง และ รบกวนสัตว์ น้ำ	Exceed	403 คน <u>1/</u>
3. เกาะยักษ์ใหญ่ รับนักดำน้ำได้ไม่ควรเกิน 119 คน (PAOT)	Approach	Below	Exceed	Exceed อื่น/เหยียบ สัมผัส หัก ปะการัง	Exceed	192 คน <u>1/</u>

มาตรการดำเนินการเกี่ยวกับการควบคุมปริมาณและคุณภาพการใช้ประโยชน์แหล่งท่องเที่ยว

- ด้านเสียง/อากาศ
 - เข้มงวดเรื่องการนำเครื่องดนตรี และการขายเครื่องตี้มแอลกอฮอล์ในชุมชน
 - ประชาสัมพันธ์เรื่องแนวปฏิบัติของการใช้เสียงในช่วงเวลาวิกาล ในบริเวณที่พักและเข้มงวดกับนักท่องเที่ยวที่ไม่ทำตามระเบียบ
 - ประชาสัมพันธ์เรื่องมลภาวะอากาศในอุทยานฯ เนื่องจากไอเสียรถยนต์ และรณรงค์ขอความร่วมมือให้นักท่องเที่ยวดับเครื่องยนต์ขณะจอดรถ

- มาตรการควบคุมผลกระทบในเส้นทางเดินป่า
 - รณรงค์เรื่องการนำขยะกลับออกไป
 - จัดระบบเส้นทางเดินป่าระยะไกล ให้มีเส้นทางที่ชัดเจนไม่เปิดเส้นทางใหม่โดยไม่ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการชุมชนฯ
 - มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำเดินป่าระยะไกลและทำสื่อประชาสัมพันธ์ให้รับทราบระเบียบการใช้พื้นที่ของอุทยานฯ
 - มีการปิดเส้นทางบางเส้นในช่วงเวลาออกฤดูกาลท่องเที่ยว เพื่อให้ระบบนิเวศฟื้นตัว
 - งดกิจกรรมออฟโรดและควบคุมการใช้ยานพาหนะในช่วงฤดูฝนซึ่งมีการพังทลายของดินสูง
 - รณรงค์ให้ใช้ภาชนะที่สามารถนำกลับไปใช้ได้ใหม่ หรือย่อยสลายได้ในธรรมชาติ
 - ทำขยะเปียกให้เป็นปุ๋ย
- ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก - พื้นที่กางเต็นท์
 - กำหนดพื้นที่กางเต็นท์ให้ชัดเจน ทั้งพื้นที่หลักและพื้นที่สำรอง
 - พื้นที่กางเต็นท์ต้องมีระบบควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวตามที่กำหนดจากการศึกษา CC โดยกำหนดหมายเลขของเต็นท์และบริเวณของโซนการกางเต็นท์ที่ชัดเจนและเป็นธรรม โดยใช้วิธีการจองล่วงหน้าเหมือนระบบบ้านพัก และระบบตามคิว (first come, first serve) เข้มงวดกับนักท่องเที่ยวกางเต็นท์ ที่ไม่ได้รับอนุญาต และในบริเวณที่ไม่อนุญาตให้กางเต็นท์
 - ไม่อนุญาตให้นักท่องเที่ยวกางเต็นท์ในพื้นที่ที่ไม่ได้กำหนด และอุทยานฯจะไม่ขยายพื้นที่เพิ่มจากที่กำหนดไว้ในรายงานจนกว่าจะมีการรายงานการขอขยายพื้นที่อย่างเป็นทางการ และได้รับอนุมัติจากผู้บังคับบัญชาเสียก่อน
 - ประชาสัมพันธ์ติดป้ายประกาศบริเวณด้านทางเข้าอุทยานฯทุกแห่งถึงสถานภาพของพื้นที่กางเต็นท์ว่ามีจำนวนผู้ใช้แล้วเท่าใดและเต็มแล้วหรือยัง หรือมีป้ายตัววิ่งบอกข้อมูลก่อนเข้าอุทยานฯในบริเวณที่เหมาะสม โดยเฉพาะอุทยานฯดอยอินทนนท์
 - รณรงค์วัฒนธรรมการท่องเที่ยวในอุทยานฯโดยเฉพาะการพักค้างในอุทยานฯทุกรูปแบบ ให้เป็นลักษณะของการวางแผนและมีการจองล่วงหน้า โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลและในอุทยานฯที่มีนักท่องเที่ยวนิยมสูง ซึ่งปัจจุบันเกินค่า CC แล้ว ปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกให้สามารถใช้งานได้ดี
 - ประชาสัมพันธ์ถึงพื้นที่กางเต็นท์/ที่พักรูปแบบอื่นๆในบริเวณใกล้เคียง
 - มีการประชาสัมพันธ์การจัดระบบการใช้พื้นที่กางเต็นท์ดังกล่าวล่วงหน้าก่อนถึงฤดูกาลท่องเที่ยวผ่านสื่อประเภทต่างๆ
 - ขอความร่วมมือและเข้มงวดให้นักท่องเที่ยวจัดเตรียมอาหารในบริเวณที่จัดให้ และระมัดระวังเรื่องไฟไหม้

- ประชาสัมพันธ์ถึงข้อควรปฏิบัติของนักท่องเที่ยวในการกางเต็นท์พักแรมในอุทยานฯ

แผนการดำเนินงานของทีมวิจัยและการหนุนเสริม

- วางแผนเพื่อปรับกิจกรรมให้สอดคล้องกับความรู้ที่วิทยากรเติมความรู้
- วางแผนและนัดหมายการลงพื้นที่เพื่อจัดกิจกรรมตามแผนงานที่วางไว้
- ที่ปรึกษาลงพื้นที่เพื่อเติมเต็มและสร้างกระบวนการเรียนรู้ในพื้นที่

บางน้ำผึ้ง	ปลายมีนาคม 2554
เกาะพิทักษ์	ปลายมีนาคม 2554
เชียงใหม่ – เชียงราย	2-5 เมษายน 2554
- นำเสนอรายงานความก้าวหน้าของโครงการ (ประมาณ เมษายน 2554)

ผลการดำเนินงานในช่วงที่ผ่านมา

ทีมวิจัยได้สนับสนุนโครงการวิจัยชุดนี้ โดยเน้นการเสริมเติมความรู้ให้กับนักวิจัยในเชิงเนื้อหาความรู้เพราะเป็นงานวิจัยในประเด็นที่ใหม่ยังไม่มีใครทำ และเน้นการลงพื้นที่พร้อมกับที่ปรึกษาในการหนุนเสริมรายพื้นที่ ในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของโครงการวิจัย ซึ่งในการดำเนินการระยะที่ 1 นั้นให้ความสำคัญกับการศึกษาข้อมูล สถานการณ์การท่องเที่ยวในพื้นที่ พร้อมทั้งศึกษาถึงผลกระทบจากการท่องเที่ยว เพื่อเป็นฐานในการวางแผนการจัดการและประเมินความสามารถในการรองรับต่อไป โดยเมื่อได้ข้อมูลผลกระทบในมิติต่างๆ ตามที่กำหนดแล้วนั้น ทีมวิจัยมุ่งเน้นการสร้างการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับทีมวิจัยชุมชนในการออกแบบเครื่องมือและกำหนดตัวชี้วัดในการประเมินขีดความสามารถในการรองรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งพบว่าเป็นเรื่องที่ไม่ง่ายเลยในการให้ชุมชนออกแบบเครื่องมือ โดยทีมวิจัยพยายามเลือกเครื่องมืออย่างง่ายที่ชาวบ้านสามารถพัฒนาและใช้ประโยชน์ได้เอง ระหว่างนั้นมีการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ทีมวิจัยชุมชนเกิดการศึกษาด้วยตัวเอง และเรียนรู้ด้วยตัวเอง เพื่อกระตุ้นสำนึก ถึงผลกระทบในด้านต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยว และจากข้อมูลต่างๆ ที่รวบรวมได้ในระยะที่ 1 นี้จะเป็นฐานในการกำหนดแผนการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับการจัดการท่องเที่ยวในด้านต่างๆ และมีการทดลองปฏิบัติการต่อไปในระยะที่ 2

หมายเหตุ : การดำเนินงานชุดโครงการ ขีดความสามารถในการรองรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนอยู่ในช่วงของการดำเนินการระยะที่ 1 ในรายงานฉบับนี้จึงเป็นการนำเสนอความก้าวหน้าเท่านั้น

บทที่ 5

อภิปรายผลการวิจัย

การดำเนินงานวิจัยโครงการนี้ให้ความสำคัญกับการยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มีการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นมาเป็นเวลากว่า 10 ปี มีจำนวนโครงการที่สนับสนุนกว่า 80 โครงการ ดำเนินการโดย สถาบันการท่องเที่ยวดูแลชุมชนที่มีหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงในการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นดังกล่าว การทำงานใน 10 ปีหลังของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงให้ความสำคัญกับการยกระดับกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นและกระบวนการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดีที่สุด นำไปสู่โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีคุณภาพ

เมื่อการทำงานในบทบาทของพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ดำเนินการมาแล้ว 10 ปีที่ผ่านมา ได้มีการสังเคราะห์ชุดความรู้จากงานวิจัยประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนในงาน 10 ปี พลัง คุณค่า และความสุขจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น พบว่างานวิจัยประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน 10 ปีหลังต้องให้ความสำคัญกับการยกระดับโจทย์วิจัยที่ตอบปัญหาสังคมในวงกว้างมากขึ้น เรียนรู้จากองค์ความรู้และบทเรียนจากงานวิจัย 10 ปีที่ผ่านมา และเปิดรับข้อเสนอโจทย์วิจัยใหม่ที่ท้าทายมากขึ้น เป็นที่มาของโจทย์วิจัยของโครงการวิจัยนี้ โดยโครงการวิจัยนี้มีเป้าหมายเพื่อ

1. เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการติดตามสนับสนุนเพื่อให้ได้โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีคุณภาพ
2. เพื่อสร้างและพัฒนากลไกการสนับสนุนงานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ให้สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. เพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่จากชุดโครงการวิจัยการศึกษาขีดความสามารถในการรองรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Carrying Capacity CBT)

ข้อค้นพบจากงานวิจัย

- แนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพในการสนับสนุนโครงการวิจัยในระดับพื้นที่และเครือข่ายฯ ให้มีคุณภาพ

ภาระงานในส่วนนี้เป็นความพยายามในการที่จะเพิ่มประสิทธิภาพในการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนในระดับพื้นที่และระดับเครือข่ายฯ ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเนื้องานส่วนใหญ่เป็นเนื้องานผูกพันจากงานปีพ.ศ. 2553 โดยให้ความสำคัญกับการเพิ่ม

ประสิทธิภาพการติดตามเพื่อให้ได้โครงการวิจัยคุณภาพในโครงการวิจัยที่เป็นโจทย์ยกระดับขึ้นจากเดิมจำนวน 7 โครงการ ซึ่งสามารถจัดกลุ่มของงานในส่วนนี้ได้ 2 ระดับ ได้แก่

1. โจทย์วิจัยระดับพื้นที่ที่ยกระดับ เช่น การติดตามสถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่การสร้างกลไกการทำงานแบบมีส่วนร่วม หรือการจัดการความขัดแย้งในพื้นที่ท่องเที่ยวกระแสหลัก เป็นต้น
2. โจทย์วิจัยระดับเครือข่ายที่ยกระดับ มีการยกระดับจากโครงการวิจัยระดับชุมชนหลายชุมชนเชื่อมร้อยกันเป็นเครือข่ายระดับจังหวัด ได้แก่ จ.แม่ฮ่องสอน จ.เชียงราย จ.จันทบุรี และจ.สตูล เป็นต้น

ในการสนับสนุนโครงการวิจัยให้มีคุณภาพนั้นเป็นเป้าหมายที่สำคัญที่สุดของการทำหน้าที่ของพี่เลี้ยงโครงการวิจัย ซึ่งการทำงานของกลไกภาคเหนือ เครือข่ายผู้สนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นภาคเหนือเรื่องการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยซึ่งจะได้เป็นแนวทางในการพัฒนางานวิจัยเพื่อท้องถิ่นพื้นที่ภาคเหนือให้มีคุณภาพ จากการประชุมร่วมกันได้มีการกำหนดแนวทางในการพัฒนาคุณภาพงานวิจัยดังนี้

1. พิจารณาจากเป้าหมายของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และสามารถตอบโจทย์วิจัย เห็น Output Outcome Impact ที่ชัดเจน
2. เกิดความรู้ใหม่
3. เกิดการสร้างการเรียนรู้—“คนรู้” (นักวิจัยชาวบ้านเก่งขึ้น)
4. เกิดการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่
5. ตอบโจทย์ในเชิงการบริหารจัดการโครงการ (แผนงาน งบประมาณ และเวลาสอดคล้อง)

....ตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัย....

เกณฑ์ในการกำหนดตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัย ได้ใช้หลักการ SMART

S : Specific	มีความจำเพาะเจาะจง ชัดเจนว่าจะวัดอะไร
M : Measureable	สามารถวัดได้จริง
A : Appropriate	มีความเหมาะสม
R : Reasonable	สมเหตุสมผลและมีความเป็นไปได้ในการทำให้สำเร็จได้จริง
T : Time Frame	สอดคล้องกับเวลา และอยู่ในกรอบที่สามารถวัดได้จริง

ดังนั้นการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนในช่วงที่ผ่านมา มีหลากหลายวิธีการในการสนับสนุนให้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีคุณภาพ อาทิ

- การพัฒนาชุดความรู้ต่างๆ
- การจัดการกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพนักวิจัย
- การออกแบบกิจกรรมให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของนักวิจัยชุมชน
- การสร้างและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวยุคใหม่
- การพัฒนาศักยภาพเจ้าหน้าที่สนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ (Node)

ทั้งหลายล้วนแล้วแต่เป็นกระบวนการทำงานที่เป็นส่วนหนึ่งในการเสริมสร้างประสิทธิภาพให้กับนักวิจัยและโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น หากแต่ในปีที่ทีมวิจัยเน้นย้ำและให้ความสำคัญกับการเพิ่มคุณภาพงานวิจัยให้มากขึ้นด้วยการนำหลักการ SMART มาช่วยออกแบบวางแผน ร่วมกับการร่วมกันดำเนินการพัฒนาตัวชี้วัดคุณภาพงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกับเครือข่าย Node ภาคเหนือ ซึ่งกำลังอยู่ในช่วงดำเนินการ และจะส่งเคราะห์ชุดความรู้เพื่อเป็นแนวทางในการทำงานต่อในช่วง 6 เดือนหลังของการทำงานของกลไกกลางภาคเหนือ

ในการเพิ่มประสิทธิภาพในการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยนั้น ทีมวิจัยได้มีการวางแผนการทำงานและมีการแบ่งบทบาทหน้าที่กันอย่างชัดเจน และสามารถทำงานแทนกันได้ โดยมีทั้งแผนงานเชิงรุกและแผนงานเชิงรับ โดยแผนงานเชิงรับนั้นเป็นการเข้าร่วมเป็นพี่เลี้ยงและจัดการกระบวนการในกิจกรรมต่างๆ ของโครงการวิจัยตามแผนการดำเนินงาน โดยให้ความสำคัญกับการสร้างการเรียนรู้ให้กับทีมวิจัยเพื่อไปให้ถึงเป้าหมายของโครงการวิจัย ส่วนแผนงานเชิงรุกคือการสร้างสรรคกิจกรรมสร้างการเรียนรู้ให้กับทีมวิจัยผ่านการพัฒนาศักยภาพในรูปแบบต่างๆ เพื่อเสริมทักษะ เทคนิค และเครื่องมือให้กับทีมวิจัยชุมชนเป็นระยะๆ โดยให้ความสำคัญกับการสรุปทเรียนอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังติดตามสถานการณ์ความเคลื่อนไหวในพื้นที่ วิเคราะห์สถานการณ์ต่างๆ ในพื้นที่ที่จะเอื้อต่อการทำงานของทีมวิจัย รวมทั้งการประสานความร่วมมือทั้งระดับชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด จนถึงระดับนโยบาย และภาคการศึกษาที่เข้าหนุนเสริมให้โครงการวิจัยมีประสิทธิภาพมากที่สุด

จากการวิจัยนักวิจัยพบว่ากระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยเครื่องมือ PRA สามารถเป็นฐานในการวางแผนการทำงานได้เป็นอย่างดี เริ่มตั้งแต่การวางแผนงานร่วม ออกแบบเครื่องมือและวิธีการโดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม และลงมือปฏิบัติการ รวมทั้งการสรุปทเรียนอย่างต่อเนื่อง และมีการปรับแผนการทำงานตลอดเวลา ที่สำคัญต้องมีการเติมทักษะ ความรู้เป็นระยะทั้งพี่เลี้ยงและโครงการวิจัยจะสามารถทำให้การสนับสนุนเป็นไปได้ตามเป้าหมาย โดยการสร้างประสิทธิภาพนั้น ต้องคำนึงถึงเนื้องาน คนทำงานและงบประมาณ และให้ความสำคัญของกระบวนการทำงานให้มากที่สุด จึงจะนำไปสู่การทำงานที่มีประสิทธิภาพได้

ความรู้ที่ค้นพบในการเพิ่มประสิทธิภาพโครงการวิจัย

ปัจจัย เงื่อนไขในการเพิ่มประสิทธิภาพการสนับสนุนโครงการวิจัย

1. ความยากและความซับซ้อนของโจทย์วิจัย
2. ความพร้อมของทีมวิจัยและความชัดเจนของโครงการวิจัยตั้งแต่ช่วงต้นน้ำ
3. สถานการณ์การท่องเที่ยวและการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่วิจัยที่อาจจะมีผลต่อการทำงาน
4. ความรู้และความเชี่ยวชาญของพี่เลี้ยงที่จะสามารถวิเคราะห์และวางแผนโครงการและเป็นพี่เลี้ยงให้กับทีมวิจัยชุมชนได้อย่างรู้เท่าทัน
5. การเกาะติดพื้นที่ของพี่เลี้ยงเป็นอีกปัจจัยในการสนับสนุนโครงการวิจัยระดับพื้นที่
6. ในส่วนของงานระดับพื้นที่หากวิเคราะห์โจทย์ชัด ทีมมีการเตรียมความพร้อมดี ก็จะสามารถดำเนินการตามแผนได้อย่างราบรื่น
7. ในส่วนของเครือข่ายฯ มีปัจจัยที่ไม่สามารถควบคุมได้หลายอย่าง เพราะการทำงานเป็นทีมที่ใหญ่ ความไกล ความใหญ่ของทีม และความหลากหลายอาจส่งผลต่อการทำงานแบบมีส่วนร่วม นอกจากนี้ปัจจัยของหน่วยงานในพื้นที่ก็เป็นอีกปัจจัยของความสำเร็จของโครงการวิจัย

บทบาทและหน้าที่ของพี่เลี้ยงหนุนเสริมทีมวิจัยชุมชนโดยทั่วไป

พี่เลี้ยงนักวิจัยชุมชน ถือว่าเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในกระบวนการทำงานวิจัยของชุมชน ต้องมีบทบาทหน้าที่ทั้งด้านบริการ วิชาการ ที่ปรึกษา และประกันคุณภาพของงานวิจัยไปในเวลาเดียวกันด้วย เพราะตลอดเวลาของการหนุนเสริมนั้นเป็นทั้งผู้ให้คำแนะนำทางวิชาการ กำกับดูแลความก้าวหน้าในการดำเนินงานวิจัย CBR ของชุมชนให้มีคุณภาพมาตรฐานของฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น และต้องให้สำเร็จภายในระยะเวลาที่กำหนด ภายใต้นโยบาย กฎเกณฑ์ ระเบียบข้อบังคับของ สกว. คู่มือทีมวิจัยชุมชนให้มีพัฒนาการความงอกงามทางปัญญา ดังนั้น บทบาทหลักของพี่เลี้ยงในระยะแรกเริ่มโครงการวิจัยมักทำหน้าที่เป็นเหมือนครูผู้สอน ผู้ชี้แนะ แต่ในช่วงเวลาทำวิจัยจะทำหน้าที่เป็นผู้สร้างความเชื่อมั่น ผู้ให้กำลังใจ เป็นเพื่อนร่วมอุดมการณ์เดียวกัน นอกจากนี้ เนื่องจาก สกว. มีความคาดหวังว่าชุมชนต้องมีวิคิด วิธีการจัดการกับปัญหาของชุมชนด้วยตนเองภายใต้บริบทข้อมูลของชุมชน ที่นำมาร้อยเรียงสร้างสรรค์ใหม่เป็นโมเดลใหม่ที่จะใช้แก้ปัญหาโจทย์วิจัย ซึ่งความสามารถดังกล่าวของชุมชนจำเป็นต้องมีพี่เลี้ยงที่มีลักษณะเป็น “ผู้นำในการเปลี่ยนแปลง” ซึ่งมีบุคลิกภาพผู้นำหรือพฤติกรรมในอุดมคติคือ การมีวิสัยทัศน์ ความมั่นใจ และมาตรฐานการทำงานสูง เป็นผู้มีความรู้และมาตรฐานจริยธรรมสูงในทุกสิ่งที่ทำ มองปัญหาทะลุและครอบคลุม มีความสามารถในการโน้มน้าวและการสร้างแรงจูงใจให้ทีมวิจัยชุมชนร่วมกระบวนการทำงานเพื่อแสวงหาปัญญา เป็นผู้กระตุ้นความคิดสติปัญญาชุมชนให้ตั้งข้อสงสัย แก้อัศจรรย์ ตั้งสมมุติฐานและร่วมกันพิสูจน์ข้อสงสัยด้วยความคิดที่สร้างสรรค์ ใส่ใจและเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลที่ร่วมปฏิบัติงาน และปฏิบัติกับแต่ละคนในฐานะปัจเจกบุคคล โดยให้การดูแลและให้ประสบการณ์

แก่ชุมชนโดยหวังเพื่อสร้างการเติบโตทางปัญญาของแต่ละคนในทีมวิจัยชุมชน ซึ่งถ้าพี่เลี้ยงนักวิจัยชุมชนสามารถทำได้ดังกล่าว ชุมชนจะมีความเชื่อมั่นศรัทธาทั้งตัวพี่เลี้ยง และกระบวนการ CBR ซึ่งจะส่งผลต่อการระดมความคิดปัญญาอย่างสร้างสรรค์ของชุมชนที่จะนำมาใช้แก้ปัญหาต่างๆ

กรอบวิธีวิทยางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

1. การวิเคราะห์พื้นที่/ ประเด็น (บทบาทพี่เลี้ยง และโครงการ)
2. การพัฒนาโจทย์ (เป็นโจทย์ของชุมชน/ คำนึงทีมงาน/ ดูฉันทะในการทำงาน ..)
3. การวิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้อง/ บทบาท (สู่การสร้างคนผ่านงานที่ทำ/ เห็นคนช่วย ..)
4. วิธีการดึงผู้เกี่ยวข้องเข้าร่วม โครงการ (ใครบ้าง ร่วมอะไร ดึงอย่างไร)
5. การออกแบบงานวิจัย (กรอบความคิดโครงการ/ วางแผนกิจกรรมที่ตอบวัตถุประสงค์โครงการและเป้าหมาย CBR)
6. กระบวนการด้านข้อมูลความรู้ (การเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วม : กรอบข้อมูล เครื่องมือ วิธีการ ขั้นตอน รวบรวม ประมวล วิเคราะห์)
7. การวิเคราะห์ข้อมูลสู่แผนกิจกรรม (การนำข้อมูล มาใช้เป็นฐานสู่การกำหนดแผนกิจกรรมในการแก้ปัญหา : การสังเคราะห์ สรุปผล ทำสื่อ นำเสนอ)
8. การคืนข้อมูล
9. การปฏิบัติการ (Action) การตั้งทรัพยากรอื่นๆ มาร่วม
10. การนำเสนอผลงาน (การเขียนรายงานวิจัย/ การขยายผล)
11. การพัฒนาศักยภาพ/ การเติมเต็มนักวิจัย ทีมวิจัย (ทำช่วงไหนบ้าง อย่างไร)
12. ความต่อเนื่อง (การหนุนเสริมหลังสิ้นสุดโครงการ/การยกระดับนักวิจัย)

ซึ่งความรู้ที่ค้นพบในการเพิ่มประสิทธิภาพโครงการวิจัยพบว่า การสนับสนุนและให้ความสำคัญตลอดทั้งกระบวนการตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ จะทำให้โครงการวิจัยมีประสิทธิภาพ ซึ่งต้องให้ความสำคัญกับทุกช่วงและขั้นตอน รวมทั้งปัจจัยที่สำคัญอีกประเด็นคือ “พี่เลี้ยง” ย่อมเป็นปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนให้เกิดงานวิจัยที่มีคุณภาพ สอดคล้องกับ เบคเกอร์ และ นิวเฮาเซอร์ (Becker&Neuhauser อ้างถึงใน คชาวุธ พรหมายน, 2545, หน้า 12) ได้เสนอตัวแบบจำลองเกี่ยวกับประสิทธิภาพขององค์กร (model of organization efficiency) โดยกล่าวว่าประสิทธิภาพขององค์กร นอกจากจะพิจารณาถึง ทรัพยากร เช่น คน เงิน วัสดุ ที่เป็นปัจจัยนำเข้า และผลผลิตขององค์กร คือ การบรรลุเป้าหมายแล้วองค์กรในฐานะที่เป็นองค์กรในระบบเปิด (open system) ยังมีปัจจัย ประกอบอีกตัวแบบจำลองในรูปสมมติฐานซึ่งสามารถสรุปได้คือ หากสภาพแวดล้อมในการทำงานขององค์กรนั้น มีความซ้ำซ้อนต่ำ (low task environment complexity) หรือมีความแน่นอน (certain) มีการกำหนด

ระเบียบ ปฏิบัติในการทำงานขององค์การอย่างละเอียดถี่ถ้วนแล้ว แน่ชัดว่าจะนำไปสู่ความมีประสิทธิภาพขององค์การมากกว่า องค์การที่มีสภาพแวดล้อมในการทำงานยุ่งยาก และ ซับซ้อนสูง (high task environment complexity) หรือมีความไม่แน่นอน (uncertain) การกำหนดระเบียบปฏิบัติชัดเจนเพื่อเพิ่มผลการทำงานที่มองเห็นได้มีผลทำให้ประสิทธิภาพมากขึ้นด้วย ผลการทำงานที่มองเห็นได้สัมพันธ์ในทางบวกกับประสิทธิภาพ และหากพิจารณาควบคู่กันไปจะปรากฏว่าการกำหนดระเบียบปฏิบัติอย่างชัดเจน และผลการทำงานที่สามารถมองเห็นได้จะมีความสัมพันธ์มากขึ้นต่อประสิทธิภาพมากกว่าตัวแปรแต่ละตัวตามลำพัง

โครงการวิจัยที่มีประสิทธิภาพนั้น ต้องสอดคล้องกับเป้าหมายของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับ กาญจนนา (2553) พบว่า เป้าหมายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นต้องการให้เกิดผลใน 4 ระดับ ดังนี้

1. การพัฒนาคน/กลุ่ม/ข่าย และผู้เกี่ยวข้อง (ที่มีศีล สมานธิ ปัญญา) มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น “มีความรู้คู่คุณธรรม” เพื่อเป็นฐานสู่การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์
2. ได้ความรู้ ที่เหมาะสมกับท้องถิ่น ชุมชนตัดสินใจเลือกใช้ความรู้ แต่เน้นความรู้ท้องถิ่นก่อน (Inside Out) ซึ่งในกระบวนการจะเป็นการพัฒนาและยกระดับภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นความรู้ที่ค้นหาโดยชุมชนเอง หากกระบวนการดี สามารถสร้างความตระหนักได้ ทั้งตระหนักถึงปัญหา (จากการวิเคราะห์ปัญหา-สาเหตุ) และรู้คุณค่าของตนเอง/ ท้องถิ่น (จากการศึกษาภูมิปัญญา)
3. การแก้ปัญหา/ การตอบโจทย์ อาจมองเชื่อมโยงกับตั้งผู้เกี่ยวข้องที่สามารถสนับสนุน งบกิจกรรม หรือสนับสนุนวิชาการที่เหมาะสม เข้ามาร่วมด้วย
4. การขยายผล (จากระดับชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด นโยบาย)

- **การสร้างและพัฒนากลไกการสนับสนุนงานวิจัยการท้องถิ่นโดยชุมชนในพื้นที่**

ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมาที่มีการพัฒนาศักยภาพ Node และพี่เลี้ยงในพื้นที่ให้สามารถสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นการท้องถิ่นโดยชุมชนในพื้นที่ได้นั้นสามารถสรุปเป็น Model การพัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยงได้ดังนี้

- **Model การพัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยง**

การพัฒนาศักยภาพของพี่เลี้ยง จากประสบการณ์ 3 ปีที่ผ่านมาพบว่า การพัฒนาศักยภาพคนทำงานหนุนวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้สามารถเป็นพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเด็นการท้องถิ่นโดยชุมชนให้มีประสิทธิภาพนั้น สามารถประมวลองค์ความรู้ได้ ดังนี้

การสนับสนุนพี่เลี้ยง งานวิจัยการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่ผ่านมาส มาจัดแบ่งพี่เลี้ยงออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่

- รุ่นพี่ ระดับ 1 มีประสบการณ์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมากกว่า 5 ปีขึ้นไป
- รุ่นกลาง ระดับ 2 มีประสบการณ์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในช่วง 3 – 5 ปี
- รุ่นน้องใหม่ ระดับ 3 มีประสบการณ์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในช่วง 1 – 2 ปี

จากระดับของประสบการณ์ในการทำงานนั้น ทำให้ทีมสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีการจัดแบ่งระดับของการสนับสนุนเป็น 3 ระดับ ดังนี้

รุ่นพี่ ระดับ 1 มีประสบการณ์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมากกว่า 5 ปีขึ้นไป

การหนุนเสริมและทำงานร่วมกับพี่เลี้ยงที่มีประสบการณ์การทำงานมานาน ชัดเจนทั้งเป้าหมาย และกระบวนการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เช่น Node แม่ฮ่องสอน Node ลำปาง พี่เลี้ยงที่มีประสบการณ์นั้นทางทีม CBT-I มีการหนุนเสริมเชิงเนื้อหา เต็มความรู้ประเด็นเนื้อหาการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อเสริมกับกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ให้สามารถหนุนเสริมการทำงานของชาวบ้านได้อย่างมีประสิทธิภาพ

รุ่นกลาง ระดับ 2 มีประสบการณ์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในช่วง 3 – 5 ปี

การหนุนเสริมในรุ่นนี้ก็จะควบคู่ไปกับรุ่นพี่ ในการเติมความรู้จากหลักสูตรฝึกอบรม พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน ปีละ 1 ครั้ง หลังจากนั้นก็จะเป็นการวางแผนการทำงานร่วมกันระหว่าง พี่เลี้ยง / Node และ CBT-I โดยมีการวางแผนการทำงานร่วมกันเป็นระยะ 3 เดือน/ครั้ง โดยวางแผนและออกแบบกระบวนการหนุนเสริมร่วมกัน และให้พี่เลี้ยงลงไปทำงาน และกลับมาสรุปร่วมกันอีกครั้ง เพื่อปรับแผนการหนุนเสริมครั้งต่อไป เช่น กรณี นายวิมาท หมดสา Node สตุล นายโชติ หอมประพันธ์ Node ภาคตะวันออก เป็นต้น

รุ่นน้องใหม่ ระดับ 3 มีประสบการณ์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในช่วง 1 – 2 ปี

การสนับสนุนพี่เลี้ยงรุ่นใหม่ น้องใหม่ที่ถือว่าประสบการณ์การทำงานยังน้อย จำเป็นต้องมีการหนุนเสริมอย่างใกล้ชิด โดยมีการลงไปวางแผนการทำงานร่วมกัน และทีม CBT-I ต้องลงพื้นที่ไปจัดกระบวนการเรียนรู้และทำงานร่วมในระดับโครงการวิจัยของชาวบ้าน นับว่าต้องทำงาน 2 ระดับ ทั้งการวางแผนร่วมกับพี่เลี้ยง /Node และการทำงานร่วมกันในระดับชุมชน เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับพี่เลี้ยงในพื้นที่จริง เช่นกรณี Node มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ Node ลำปาง เป็นต้น

และการทำงานในปีที่ 4 นี้ มีการออกแบบกระบวนการทำงานในการพัฒนาศักยภาพพี่เลี้ยงในพื้นที่ เพื่อให้เกิดงานวิจัยที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยมองว่าในพื้นที่วิจัยไม่ได้มีเพียงเจ้าหน้าที่ของ Node

ภายใต้ สกว. เท่านั้น หากแต่พื้นที่ยังมีพี่เลี้ยงที่เป็นเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่างๆทั้งที่มีความรับผิดชอบโดยตรงและโดยอ้อมในการร่วมกันพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ให้ยั่งยืน ดังนั้นการทำงานในปีที่ 4 จึงให้ความสำคัญกับการสร้างกลไกในพื้นที่ที่จะสามารถประสานการทำงานร่วมกันเพื่อที่จะสามารถร่วมกันผลักดันงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มีประสิทธิภาพและคุณภาพได้อย่างสูงสุด

กระบวนการทำงานจึงเป็นการเข้าไปเรียนรู้กลไกการทำงานของหน่วยงานต่างๆในพื้นที่ ศึกษา นโยบายและกลไกการทำงาน ผลักดันให้เกิดการประสานความร่วมมือในการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่างๆและชุมชนท่องเที่ยวในพื้นที่ อาทิ

- สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจังหวัด
- องค์การบริหารส่วนตำบล / เทศบาล ในพื้นที่
- องค์การบริหารส่วนจังหวัด
- สำนักงานจังหวัด
- สถาบันการศึกษาในพื้นที่

ซึ่งในแต่ละจังหวัดก็มีรูปแบบ และกลไกการทำงานที่ต่างกันแต่เน้นการบูรณาการการทำงาน โดย CBT-I ทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการประสานความร่วมมือ จัดขบวน และผลักดันให้เกิดกลไกการสนับสนุนงานในพื้นที่ที่สอดคล้องและเหมาะสม โดยการสร้างกลไกพี่เลี้ยงนั้นต้องมีการประชุมร่วม กำหนดบทบาทหน้าที่ชัดเจน และมีการประสานงานกันอย่างต่อเนื่อง โดยในแต่ละพื้นที่ควรมีหน่วยงานหลักในแต่ละบทบาทเข้าร่วมประสานการทำงานร่วมกัน โดยเน้นการบูรณาการ การทำงานร่วมตามภาระหน้าที่ของหน่วยงานนั้นๆ หากแต่กลไกนี้จะสมบูรณ์ได้ องค์กรชาวบ้านที่รวมตัวกันเพื่อผลักดันการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่นั้นต้องมีการรวมตัวกันอย่างชัดเจน และสามารถสร้างกลไกของภาคประชาชนได้อย่างแท้จริง หน่วยงานควรทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงเท่านั้น และหนุนเสริมการทำงานซึ่งกันและกันได้

● ความรู้ใหม่ที่ค้นพบ

แนวทางของการสร้างกลไกที่มีประสิทธิภาพ

การสร้างและพัฒนาศักยภาพนักวิจัย พี่เลี้ยง และคนทำงานของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Node) นั้น มีการออกแบบกิจกรรมในการสนับสนุนที่แตกต่างกัน ซึ่งสามารถสรุปเป็นแนวทางได้ดังนี้

- การสร้างและพัฒนาศักยภาพนักวิจัยนั้นต้องใช้กลไกในการสนับสนุนโครงการวิจัยในพื้นที่ การพัฒนาคนผ่านกระบวนการวิจัยถือว่าเป็นช่องทางที่สามารถพัฒนาคนได้ดีช่องทางหนึ่ง

- ซึ่งการสนับสนุนโครงการวิจัยนั้นมีการพัฒนาผ่านกิจกรรมมากมายแต่ต้องทำให้มีเรื่องมีประเด็นในการทำงานร่วมกันผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- การสร้างกลไกในการดูแลโครงการวิจัยในพื้นที่ที่ไม่มี Node คู่มือ หรือที่เรียกว่า พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จำเป็นที่จะต้องสรรหาผู้สนใจ มีใจรักการทำงานร่วมกับชุมชน แนวทางการพัฒนาพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงจำเป็นจะต้องเป็นผู้มีประสบการณ์การทำงานวิจัยมาก่อน จะทำให้การปรับฐานคิด กระบวนทัศน์การทำงานวิจัยสามารถทำได้ง่ายขึ้น
 - การพัฒนาศักยภาพคนทำงานของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ผู้ปฏิบัติงานจำเป็นต้องเรียนรู้ระบบงานและวิธีการทำงานของ Node นั้นๆ เรียนรู้คน เจ้าหน้าที่ ผู้ประสานงาน ทั้งในแง่วิธีคิด และวิธีการทำงาน เพื่อหารูปแบบการทำงานที่สอดคล้องกับ Node นั้นๆ ที่ต้องลงไปทำงานประสานด้วย
 - การพัฒนาศักยภาพต้องออกแบบกระบวนการที่หลากหลาย การฝึกอบรมไม่ใช่คำตอบเดียวของการพัฒนาศักยภาพ กิจกรรมในการพัฒนาศักยภาพอื่นๆ นอกเหนือจากการฝึกอบรม เช่น การทำกิจกรรมร่วมกัน On the job training , Coaching และการเข้าร่วมกิจกรรมของงานที่ทำปกติและกิจกรรมของโครงการวิจัยร่วมกันบ่อยๆ
 - การกำหนดยุทธศาสตร์ร่วมที่ชัดเจน หากพื้นที่ไหนมีความสนใจ ความต้องการ และมียุทธศาสตร์ประเด็นการท้องถิ่นจะสามารถทำให้การพัฒนาศักยภาพเป็นได้อย่างดี
 - คนที่พร้อม พื้นที่ที่ศักยภาพและประเด็นที่ชัดเป็นเงื่อนไขในการทำงานที่ดีที่สุด
 - คนประสานงานกลางต้องวิเคราะห์หน่วยงานและบุคลากรของหน่วยงานนั้นนอกจากลักษณะองค์กรเป็นแบบไหน คนทำงานเป็นแบบไหน และเลือกเครื่องมือ วิธีการทำงานที่ต่างกันของแต่ละหน่วยงาน โดยต้องแสดงความจริงใจในการประสานความร่วมมือและมีการกำหนดเป้าหมายการทำงานร่วม วางแผนร่วม และมีการสรุปทบทวนร่วมกันเป็นระยะๆ
 - กำหนดบทบาทของพี่เลี้ยงเป็นเพียงผู้ประสานงานและผลักดันองค์กรชุมชนให้สามารถทำงานกับกลไกในพื้นที่ได้จริงและเอื้อประโยชน์ต่อท้องถิ่นมากที่สุด
 - ต้องสามารถวางแผนและส่งต่องานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่กระบวนการพัฒนาหลังเสร็จสิ้นโครงการภายใต้ความรับผิดชอบในการดำเนินการของชุมชนท้องถิ่นและกลไกในพื้นที่

- การสังเคราะห์ชุดความรู้จากชุดโครงการวิจัย การศึกษาขีดความสามารถในการรองรับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
 - ชุดความรู้เรื่องความสามารถในการรองรับได้ในการจัดการท่องเที่ยว Carrying Capacity ประเภทของขีดความสามารถในการรองรับได้ในการจัดการท่องเที่ยว
 1. ขีดความสามารถในการรองรับด้านชีวกายภาพและนิเวศวิทยา
 - ความสามารถของระบบนิเวศในการรองรับการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพของสิ่งมีชีวิตต่างๆ ในระบบ
 - ลักษณะเชิงพื้นที่ ได้แก่ ขอบเขตหรือภูมิทัศน์ / ระบบนิเวศหรือสังคม / ประชากรหรือชนิดพันธุ์
 - ลักษณะของกระบวนการ ได้แก่ ลักษณะโครงสร้าง / หน้าที่ / ความสัมพันธ์ / ช่วงเวลา
 - ลักษณะเพื่อการวิเคราะห์ ได้แก่ ลักษณะเชิงปริมาณ เช่น รายชื่อพืชพันธุ์ ความหนาแน่น ความถี่ ความเด่น ความสำคัญของสายพันธุ์ / ลักษณะเชิงคุณภาพ เช่น การจำแนกชั้น และการแพร่กระจาย เป็นต้น
 - ลักษณะร่วมของสังคม ได้แก่ การปรากฏ ความคงที่ ความหลากหลายสายพันธุ์ และการจัดจำแนก เป็นต้น
 2. ขีดความสามารถในการรองรับด้านจิตวิทยา
 - การวัดจำนวนผู้ใช้ประโยชน์ หรือระดับการใช้ประโยชน์
 - การพบปะผู้คน ในแง่ของความแออัด ความเป็นส่วนตัว หรืออิทธิพลที่มีผลต่อความรู้สึกของคน ปริมาณ ความถี่ในการพบปะผู้คน
 - ความพึงพอใจของผู้มาเยือน
 - ความแออัด ความรู้สึกที่มีต่อความหนาแน่นของผู้คน
 3. ขีดความสามารถในการรองรับด้านกายภาพ
 - ขนาดเนื้อที่ในการรองรับกิจกรรมการท่องเที่ยว
 - จำนวนนักท่องเที่ยวที่พื้นที่รองรับได้ และไม่สร้างผลกระทบ
 4. ขีดความสามารถในการรองรับด้านสังคม และวัฒนธรรม
 - จำนวนนักท่องเที่ยว และช่วงเวลาที่ไม่สร้างผลกระทบด้านวัฒนธรรม สังคม และประเพณี
 5. ขีดความสามารถในการรองรับด้านสิ่งแวดล้อม
 - ประเมินความจุของสิ่งแวดล้อม

- เช่น บ้านพัก ลานกางเต็นท์ พื้นที่นั่งทานอาหาร ลานจอดรถ ห้องน้ำ สุขา ร้านค้า เส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติ การจัดการน้ำ การจัดการขยะ

กระบวนการกำหนดขีดความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยว

1. วิเคราะห์นโยบายในการจัดการพื้นที่และนโยบายในการจัดการท่องเที่ยว
2. วิเคราะห์สถานการณ์การท่องเที่ยว และกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องว่าเหมาะสม สอดคล้องหรือไม่
3. วิเคราะห์เขตการจัดการ (management zones) ว่าเหมาะสมหรือไม่
4. วิเคราะห์ผู้มาเยือนและจำนวนการใช้ประโยชน์
5. กำหนดวัตถุประสงค์และแนวทางการจัดการพื้นที่
6. รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องในด้านต่างๆ
7. ประเมินขีดความสามารถในการรองรับด้านต่างๆ โดยพิจารณาผลกระทบที่สำคัญในแต่ละด้าน และเลือกปัจจัยชี้วัดขีดความสามารถในแต่ละด้านที่เหมาะสม

จากการศึกษาและเก็บข้อมูลระยะที่ 1 พบว่า ผลกระทบจากการท่องเที่ยว

(1) ด้านกายภาพ

- การก่อสร้างต่างๆ ที่บดบังทัศนียภาพ
- ระบบการจัดการด้านพื้นที่ เช่น ร้านค้า ลานจอดรถ
- จำนวนขยะที่เพิ่มมากขึ้น
- โครงสร้างพื้นฐานต่างๆ

(2) ด้านนิเวศ

- ความเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อม
- ความสกปรกในแหล่งท่องเที่ยว
- การพังทลายของธรรมชาติ
- น้ำเน่าเสีย ส่งผลให้ปลาตาย

(3) ด้านเศรษฐกิจ

- กระจายผลประโยชน์

(4) ด้านสังคม วัฒนธรรม

- การรับวัฒนธรรมตะวันตก เช่น ชาวต่างชาติกอดจูบก้นบริเวณวัด เป็นต้น

ตัวชี้วัดขีดความสามารถในการรองรับทางกายภาพ และทางสังคม

ใช้แบบสอบถามนักท่องเที่ยวและสำรวจข้อมูลภาคสนาม

- วัดจากจำนวนพื้นที่ในจุดที่ให้บริการ
- วัดจากความต้องการใช้พื้นที่ของนักท่องเที่ยว/คน
- วัดจากจำนวนนักท่องเที่ยวต่อพื้นที่
- วัดจากจำนวนถังขยะ
- วัดจากปริมาณขยะ
- วัดจากความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่อสิ่งอำนวยความสะดวก

ตัวชี้วัดขีดความสามารถด้านนิเวศ

- วัดจากชนิดของแมลงน้ำที่พบ
- วัดจากปริมาณออกซิเจนในน้ำ
- วัดจากสีและความใสของน้ำ
- วัดจากการเพิ่ม-ลดของพันธุ์ปลาท้องถิ่น
- วัดจากการสำรวจโครงสร้างของถ้ำ พีช แมลงและปริมาณอากาศในถ้ำ

ตัวชี้วัดความสามารถด้านเศรษฐกิจ

เก็บข้อมูลจากการจัดเวทีสนทนาผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย นำมาวิเคราะห์ตามเกณฑ์

- วัดจากรายจ่ายต่อรายได้ร้านค้าชุมชน
- วัดจากรายจ่ายต่อรายได้จากการท่องเที่ยว
- วัดจากรายได้-รายจ่ายของหมู่บ้าน

มาตรการดำเนินการเกี่ยวกับการควบคุมปริมาณและคุณภาพการใช้ประโยชน์แหล่งท่องเที่ยว

- ด้านเสียง/อากาศ
 - เข้มงวดเรื่องการนำเครื่องดนตรี และการขายเครื่องตีมแอลกอฮอล์ในชุมชน
 - ประชาสัมพันธ์เรื่องแนวปฏิบัติของการใช้เสียงในช่วงเวลาวิกาล ในบริเวณที่พักและเข้มงวดกับนักท่องเที่ยวที่ไม่ทำตามระเบียบ
 - ประชาสัมพันธ์เรื่องมลภาวะอากาศในอุทยานฯ เนื่องจากไอเสียรถยนต์ และรณรงค์ขอความร่วมมือให้นักท่องเที่ยวดับเครื่องยนต์ขณะจอดรถ
- มาตรการควบคุมผลกระทบในเส้นทางเดินป่า
 - รณรงค์เรื่องการนำขยะกลับออกไป

- จัดระบบเส้นทางเดินป่าระยะไกล ให้มีเส้นทางที่ชัดเจนไม่เปิดเส้นทางใหม่โดยไม่ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการชุมชนฯ
 - มีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำเดินป่าระยะไกลและทำสื่อประชาสัมพันธ์ให้รับทราบระเบียบการใช้พื้นที่ของอุทยานฯ
 - มีการปิดเส้นทางบางเส้นในช่วงเวลาออกฤดูกาลท่องเที่ยว เพื่อให้ระบบนิเวศฟื้นตัว
 - งดกิจกรรมออฟโรดและควบคุมการใช้งานพาหนะในช่วงฤดูฝนซึ่งมีการพังทลายของดินสูง
 - รณรงค์ให้ใช้ภาชนะที่สามารถนำกลับไปใช้ได้ใหม่ หรือย่อยสลายได้ในธรรมชาติ
 - ทำขยะเปียกให้เป็นปุ๋ย
- ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก - พื้นที่กางเต็นท์
- กำหนดพื้นที่กางเต็นท์ให้ชัดเจน ทั้งพื้นที่หลักและพื้นที่สำรอง
 - พื้นที่กางเต็นท์ต้องมีระบบควบคุมจำนวนนักท่องเที่ยวตามที่กำหนดจากการศึกษา CC โดยกำหนดหมายเลขของเต็นท์และบริเวณของโซนการกางเต็นท์ที่ชัดเจนและเป็นธรรม โดยใช้วิธีการจองล่วงหน้าเหมือนระบบบ้านพัก และระบบตามคิว (first come, first serve) เข้มงวดกับนักท่องเที่ยวกางเต็นท์ ที่ไม่ได้รับอนุญาต และในบริเวณที่ไม่อนุญาตให้กางเต็นท์
 - ไม่อนุญาตให้นักท่องเที่ยวกางเต็นท์ในพื้นที่ที่ไม่ได้กำหนด และอุทยานฯจะไม่ขยายพื้นที่เพิ่มจากที่กำหนดไว้ในรายงานจนกว่าจะมีการรายงานการขอขยายพื้นที่อย่างเป็นทางการ และได้รับอนุมัติจากผู้บังคับบัญชาเสียก่อน
 - ประชาสัมพันธ์ติดป้ายประกาศบริเวณด้านทางเข้าอุทยานฯทุกแห่งถึงสถานภาพของพื้นที่กางเต็นท์ว่ามีจำนวนผู้ใช้แล้วเท่าใดและเต็มแล้วหรือยัง หรือมีป้ายตัววิ่งบอกข้อมูลก่อนเข้าอุทยานฯในบริเวณที่เหมาะสม โดยเฉพาะอุทยานฯดอยอินทนนท์
 - รณรงค์วัฒนธรรมการท่องเที่ยวในอุทยานฯโดยเฉพาะการพักค้างในอุทยานฯทุกรูปแบบ ให้เป็นลักษณะของการวางแผนและมีการจองล่วงหน้า โดยเฉพาะในช่วงเทศกาลและในอุทยานฯที่มีนักท่องเที่ยวนิยมสูง ซึ่งปัจจุบันเกินค่า CC แล้ว ปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกให้สามารถใช้งานได้ดี
 - ประชาสัมพันธ์ถึงพื้นที่กางเต็นท์/ที่พักรูปแบบอื่นๆในบริเวณใกล้เคียง
 - มีการประชาสัมพันธ์การจัดระบบการใช้พื้นที่กางเต็นท์ดังกล่าวล่วงหน้าก่อนถึงฤดูกาลท่องเที่ยวผ่านสื่อประเภทต่างๆ
 - ขอความร่วมมือและเข้มงวดให้นักท่องเที่ยวจัดเตรียมอาหารในบริเวณที่จัดให้ และระมัดระวังเรื่องไฟไหม้
 - ประชาสัมพันธ์ถึงข้อควรปฏิบัติของนักท่องเที่ยวในการกางเต็นท์พักแรมในอุทยานฯ

จากข้อค้นพบดังกล่าวพบว่าสอดคล้องกับ ดร.รชนี (2546) ชี้ความสามารถการรองรับด้านนันทนาการจะมีความแตกต่างไปจากขีดความสามารถในการรองรับได้ด้านการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ (1) ด้านชีวกายภาพ (2) ด้านสังคมวัฒนธรรม (3) ด้านสังคมจิตวิทยา และ (4) ด้านการจัดการ ในขณะที่ขีดความสามารถด้านนันทนาการได้เน้นความสำคัญเกี่ยวกับคุณภาพของสิ่งแวดล้อม และคุณภาพของประสบการณ์นันทนาการที่แหล่งท่องเที่ยวที่นั่นๆสามารถรองรับได้ต่อกิจกรรมมากน้อยเพียงใด แสดงให้เห็นว่า ขีดความสามารถการรองรับด้านนันทนาการ จะมีขอบเขตที่แคบกว่าขีดความสามารถการรองรับด้านการท่องเที่ยวซึ่งมองผลกระทบในภาพรวม แต่ขีดความสามารถการรองรับด้านนันทนาการจะมองในลักษณะเชิงพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง ดังนั้น การจัดการแหล่งท่องเที่ยวซึ่งใช้แนวคิดของขีดความสามารถในการรองรับได้ จึงจำเป็นต้องพิจารณาขีดความสามารถในการรองรับได้ในแต่ละด้านไปพร้อมกัน โดยขีดความสามารถด้านใดที่มีค่าต่ำที่สุด เป็นตัวกำหนดระดับขีดความสามารถรวมของแหล่งท่องเที่ยว

บทเรียนและข้อค้นพบจากการวิจัย

1. ชุมชนพื้นที่วิจัย มีความรู้ความสามารถและการจัดการการขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน และต้องการพัฒนาต้นแบบเครื่องมือ เพื่อการจัดการขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยตนเอง
2. ได้กำหนดประเด็นการบริหารจัดการขีดความสามารถของพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว ออกแบบและพัฒนาเครื่องมือการวิจัย ได้แก่ เครื่องมือตรวจวัดคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างง่าย ในด้านกายภาพ ด้านนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม และด้านสุขภาวะและความปลอดภัย เพื่อใช้ในการจัดการขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการพัฒนา(ร่าง)แนวคำถามเพื่อสอบถามจากนักท่องเที่ยวด้าน ข้อมูลส่วนบุคคล ประสบการณ์การท่องเที่ยว ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อสภาพจิตใจ/ความรู้สึกของนักท่องเที่ยวจากประสบการณ์ที่ได้รับจากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่จัดโดยชุมชน และความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชน
3. ทีมวิจัยชุมชนและชุมชนในพื้นที่วิจัย จะเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลจากนักท่องเที่ยวที่มาใช้บริการให้ทีมวิจัยหลักเพื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับทีมวิจัยชุมชนและชุมชน
4. ค้นพบเครื่องมือและมีการสร้างสรรค์เครื่องมือการเก็บข้อมูลผลกระทบชุมชนในด้านต่างๆที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวในรูปแบบที่หลากหลายและสามารถสร้างการมีส่วนร่วมจากชุมชนได้อย่างแท้จริง

5. การทำงานร่วมระหว่างนักวิจัยที่เป็นนักวิชาการและนักวิจัยชุมชนต้องสามารถสร้างสมดุลของการเรียนรู้ให้ได้ นักวิชาการลดความเป็นวิชาการลง ในขณะที่ชุมชนต้องพัฒนาศักยภาพตนเองให้สามารถออกแบบเครื่องมือ วิเคราะห์และประเมินผลเพื่อศึกษาวิจัยชุมชนตนเองให้ได้ จึงต้องสร้างสมดุลของการทำงานของทั้งสองฝ่ายให้สมดุล ภายใต้หลักคิด “การมีส่วนร่วม”

บรรณานุกรม

- คชาวุธ พรหมายน. (2545). **ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของข้าราชการตำรวจ กองตรวจคนเข้าเมือง : ศึกษาเฉพาะกรณีข้าราชการตำรวจฝ่าย1 ฝ่าย 2.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์), มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สถิต คำลาเลี้ยง. (2544). **ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของช่างอากาศ : ศึกษาเฉพาะกรณีกองการปีนทหารเรือ.** วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์), มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ระพี แก้วเจริญ และชิตยา สุวรรณะชญ. (2510). **การแบ่งเวลาปฏิบัติราชการของข้าราชการพลเรือนในระดับบริหารอาวุโส.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนัก นายกรัฐมนตรี.
- สมพงษ์ เกษมสิน. (2519). **การบริหารงานบุคคลแผนใหม่.** กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- ธงชัย สันติวงษ์. (2526). **การบริหารงานบุคคล.** กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- สมยศ นาวิการ. (2521). **การพัฒนาองค์การและการจูงใจ.** กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานคร การพิมพ์.
- Katz, Daniel, & Kahn, Robert L. (1978). **The social psychology of organization.** (2nd ed.). New York: McGraw-Hill.